

AZƏRBAYCAN
KLASSIKLƏRİ

Abdulla Şaiq

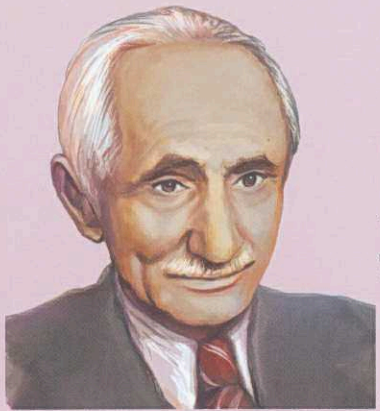
Tıq-tıq xanım

ŞEİRLƏR, MƏNZUM HEKAYƏLƏR VƏ POEMALAR

3 alma

Abdulla Şaiq (1881-1959)

BİR DAĞ KİMİ

Safdır arzu, əməllərin
Suyu şəffaf bulaq kimi.
Əzizisən bu ellərin
Könlün məsum uşaq kimi.

Bir ağacsan kökün dərin,
Vardır xoşbəxt nəsilərin,
Olsun yenə kölgən sərin
Yarpaqlanmış ağac kimi.

Heykəl qoydu ellər ona.
Sənətkarı gözəl sına!
Şaiq – sənət dünyasına
Gəlməmişdir qonaq kimi.

Ürəyindən dedi sözü.
Qəlb görəndi həssas gözü.
Heç sönməsin odu, közü
Bu sənətin ocaq kimi.

Nə doğmadır Şaiq adı!
Onu sevib kim duymadı!
Alqışlayaq bu ustadı
Başı qarlı bir dağ kimi.

Mirvarid Dilbazi, 1955

Abdulla Şaiq

Tıq-tıq xanım

fond

F. Köçərli adına
Respublika Uşaq
KİTABXANASI
INV. № 101889

ŞEİRLƏR, MƏNZUM HEKAYƏLƏR VƏ POEMALAR

3 alma

84(5AYE)
S 17

4

Tərtib edənlər: Ülkər Talıbzadə,
sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru
Günel Əsədova
İllüstrator: Aida Əmirova

Abdulla Şaiq. Tıq-tıq xanım.
Bakı, TEAS Press Nəşriyyat evi, 2018.

ISBN 978-9952-311-26-6

Abdulla Şaiqin zəngin yaradıcılığından məktəblilər üçün seçilmiş bu kitabda onun şeirləri, mənzum hekayələri və poemaları toplanıb. Azərbaycan milli uşaq ədəbiyyatının incilərini yaratmış şairin əsərləri həm pedaqoqlar, həm də şagirdlər üçün dəyərli mirasdır. Hörmətli müəllimlər, əziz məktəblilər və tələbələr, Abdulla Şaiqin bu mirasının qədrini bilin!

Kitab TEAS Press Nəşriyyat evində nəşrə hazırlanıb. Kitabın nəşri hüququ TEAS Press Nəşriyyat evinə məxsusdur.

TEAS Press Nəşriyyat evi “3 alma” əmtəə nişanı ilə uşaq, yeniyetmə və gənclər, eləcə də müəllim və valideynlər üçün bədii və elmi-kütləvi kitablar nəşr edir.

www.teaspress.az
www.3alma.az

Bütün hüquqlar qorunur
© TEAS Press Nəşriyyat evi, 2018

Türkiyədə çap edilib
Bilnet Matbaacılıq və Yayıncılıq San. A.Ş.
Dudullu Organize Sanayi Bölgesi 1. Cadde Numara: 16
Ümraniye / İstanbul
Tel: (216) 444 44 03; Faks: (216) 365 99 07
www.bilnet.net.tr

“3 alma” TEAS Press Nəşriyyat evinə məxsus əmtəə nişanıdır

MÜNDƏRİCAT

Ön söz 9

Şeirlər

Xoruz	14
Yetim cücə	15
Uşaq və dovşan	15
Keçi	16
Yeni köməkçi	17
Səhər	17
Təpəl kəlim	18
Dovşan	19
Layla	20
Çoban mahnısı	21
Payız gecəsi	22
Payızın son ayı	22
Quzu	23
Oyan, oğlum!	24
Məktəbdə	25
Payız	26
Cütçü	26
Uşaqlar	27
Aslan, qurd və tülkü	28
Tülkü və aslan	29
Tülkü və qurd	30
Bahar	31
Yetim	32
Qonaqlıq	33
Mahnı	34

Tülkü və aslan	35
Uşaq və bənövşə	36
Dəmirçi nəğməsi	37
Top oyunu	37
Dəmirçi	38
Təmizlik	38
Qərənfil	39
Bənövşə	40
Qızılgül	41
Zanbaq	42
Bülbül	42
Arı	44
Kəpənək	45
At	46
Torağay	48
Kür çayı	49
İt	50
Yağış	51
Uşaq bağçası	52
Məktəblilər marşı	57
Ana yurdum	58
Vətən nəğməsi	59
Bahar	60
Tonqal	60
Övlad qayğısı	61
Vətən	63
Bahar bayramı	64
Zəfər nəğməsi	65
Qışın nəğməsi	66
Bahar	67
İdman nəğməsi	68

Çalışan qazanar	69
Bağça	71
Göyərçin	75
Tülkü və xoruz	76
Bilik	79

Mənzum hekayələr və poemalar

Tıq-tıq xanım	82
Cəfər və Bəşir	96
Tülkü həccə gedir	105
Alma oğrusu	119
Eşşək üstündə səyahət	121
Yaxşı arxa	124
Tapdıq dədə	145
Ovçu məstan	175
Sehrli üzük	189
Nüşabə	202
Sultan Səncər və qarı	211
Zalım padşah və əkinçi	216

“Abdulla Şaiqin müxtəlif yaşlı uşaqlar üçün yazdığı bir çox əsərlər bizim milli ədəbiyyatımızda misli və bərabəri olmayan ən gözəl nümunələrdir,”

– Mirzə İbrahimov, Xalq yazıçısı

“Abdulla Şaiqin nəcib həyatı bir çırağ kimi həmişə xalq üçün yanmışdır. Bu çırağın işığında uşaqların da, böyüklərin də qəlbində yalnız xeyirxah duyğular, xeyirxah arzular baş qaldırmışdır,”

– İlyas Əfəndiyev, Xalq yazıçısı

ÖN SÖZ

Bir əsrə yaxındır ki, “Xoruz”, “Keçi”, “Dovşan” şeirləri, “Tıq-tıq xanım”, “Tülkü həccə gedir”, “Yaxşı arxa” nağılları, demək olar ki, hər bir nəslin nümayəndələrinin dil açmağa başlayan körpəsindən ahıl yaşlılarına qədər hamının dilinin əzbəridir. Bəs bunun sirri nədədir?

Bu, həmin əsərlərin müəllifinin uşaq dünyasına təsir edə biləcək qədər pak, munis ruha malik olması və təbii ki, istedadı ilə əlaqədardır. Uşaq dünyasına nüfuz etmək, onun bir parçası olmaq üçün azyaşlıların hiss-həyəcanlarını, arzu-istəklərini, hətta sevmədiklərini dərinləndirən bilmək və duymağı bacarmaq lazımdır. Abdulla Şaiq məhz belə bir təbiətə malik ustad idi. O, uşaqları çox sevirdi və bir ziyalı kimi dərk edirdi ki, uşaqlar millətin gələcəyidir; gələcəyini, inkişafını təmin etmək arzusunda olan bir millət öz tarixini bilməli, ana dilinə, milli mədəniyyətinə sahib çıxmalıdır. Abdulla Şaiq bütün fəaliyyətini məhz bu ideya ətrafında cəmləşdirdi. Onun çoxşaxəli fəaliyyəti apardığı ideoloji işin tərkib hissələridir.

Abdulla Şaiq Azərbaycanda milli ideologiyanın banilərindəndir. Onun yaratdığı “Şaiq Nümunə Məktəbi” ilə ölkəmizdə ana dilində təhsilin təməli qoyulub. Bu məktəb Azərbaycanın sonrakı inkişafında xüsusi xidmətləri olan milli təfəkkürlü ziyalı nəslini yetişdirdi. Cəfər Cabbarlı, Mikayıl Müşfiq, Tağı Şahbazi Simurq, Ruhulla Axundov, Böyükağa Talıblı, Niyazi, Hümmət Əlizadə, Mirzə İbrahimov, Əfrasiyab Bədəlbəyli, Şəmsi Bədəlbəyli və başqaları məhz “Şaiq Nümunə Məktəbi”nin yetirmələridir.

Tədqiqatçı alim Yaşar Qarayevin də dediyi kimi, “pedaqoji intibahın görkəmli nümayəndələrindən” hesab edilən Abdulla Şaiq, həqiqətən də, Azərbaycanda məktəb-maarif işinin yüksəlişində mahiyyəti və miqyası etibarilə böyük uğurlara imza atmışdır. 1906-1907-ci illərdə Bakıda keçirilən müəllimlərin I və II qurultaylarında məhz Abdulla Şaiqin 30-a yaxın anadilli dərsliyin bəzilərinin müəllifi, bəzilərinin isə həmmüəllifi olmasına qərar verilib. Onun tərtib etdiyi “Uşaq çeşməyi” (1907), “Gülşən-i-ədəbiyyatı” (1920), “Uşaq gözlüyü” (1910), “Gülzar” (1912), “Milli qıraət kitabı” (1919), “Türk çələngi” (1919), “Türkcə sərf-nəhv” (1924) və s. dərslilər vasitəsilə uşaqlar ana dilini və milli ədəbiyyatı öyrənirdilər.

Uşaqların yaş və maraq dairəsinə uyğun şəkildə hazırlanmış bu dərslilərdə ümumtürk mədəniyyətinin

bütöv mənzərəsini görmək olar. Dərslilərdə Məhəmməd Füzuli, Yunus İmrə, Nəfi, Seyid Əzim Şirvani, Molla Pənah Vaqif, Mirzə Fətəli Axundzadə, Mirzə Ələkbər Sabir, Əli bəy Hüseynzadə, Əhməd Hikmət, Xalid Ziya, Tofiq Fikrət, Rza Tofiq, Mahmud Əkrəm Rəcəzadə kimi yazıçıların əsərləri və bioqrafiyası yer alırdı. Seçdiyi nəzəri və əyani mətnlərdə şagirdlərə milli tarixə, milli mədəniyyətə sevgi, vətənpərvərlik duyğuları aşılayan müəllif, həm də vətənin təbiətini, heyvanlar və bitkilər aləmini azyaşlılara tanıdır və sevdirdi.

Abdulla Şaiqin ədəbi bədii yaradıcılığı və pedaqoji fikirləri bir-birini tamamlayır. O bütün həyatını ədəbi, elmi yaradıcılığı və pedaqoji fəaliyyəti ilə böyüməkdə olan nəslin təlim tərbiyəsinə, savadlanmasına xidmət göstərmişdir. İstər dərslilər üçün yazdığı, istərsə seçdiyi bədii mətnlərdə didaktik-əxlaqi motivlər üstünlük təşkil edir. Abdulla Şaiqin hər bir yaş dövrünə uyğun olaraq yazdığı uşaq əsərləri dilinin sadəliyi və oynaqlığı, tərbiyəvi ideyası, öyrədici olması baxımından əhəmiyyətlidir. Digər tərəfdən, ruhumuza yaxın, yadda qalan olması bu əsərlərin xalq ədəbiyyatından qaynaqlanması ilə əlaqədardır. Ədib uşaq əsərlərini yazarkən Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatının süjet və motivlərindən, obrazlarından sıx-sıx bəhrələnmişdir.

Uşaq ədəbiyyatının qızıl fonduna daxil olan, azyaşlılar üçün klassik ədəbi nümunələr yaradan

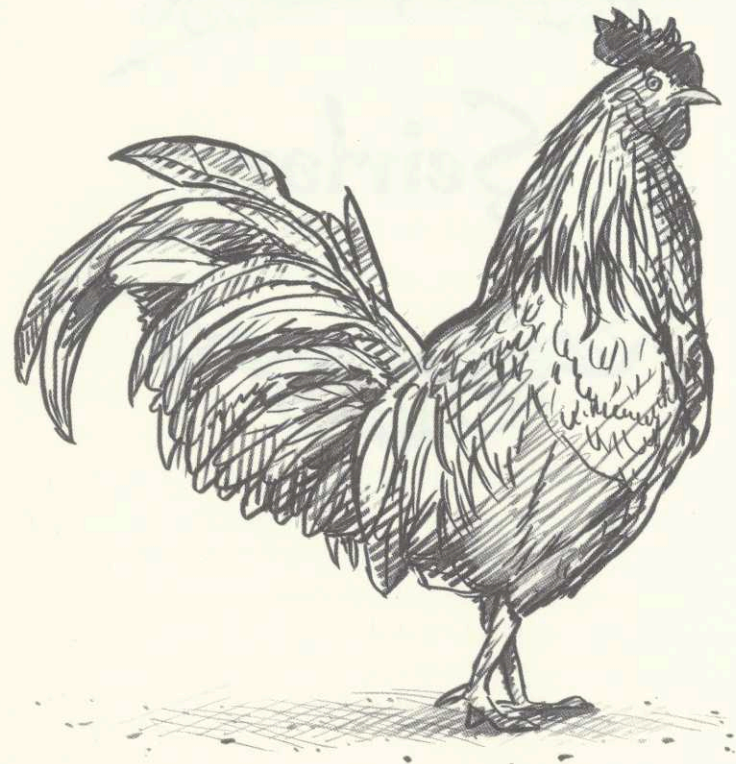
Abdulla Şaiq yeni bir yol açmışdır. Mikayıl Müşfiq, Səməd Vurğun, Rəsul Rza, Mirmehdi Seyidzadə, Nüşabə Əlizadə, Mirvarid Dilbazi, Osman Sarıvəlli, Nigar Rəfibəyli, Mikayıl Rzaquluzadə, Əhməd Cəmil kimi xələfləri ədibin yolunu davam etdirmiş, uşaq ədəbiyyatını yeni və maraqlı əsərlərlə zənginləşdirmişlər.

Arzu Hacıyeva
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

XORUZ

Ay pipiyi qan xoruz,
Gözləri mərcan xoruz!
Sən nə tezdən durursan,
Qışqırıb banlayırsan,
Qoymayırsan yatmağa,
Ay canı məstan xoruz!

YETİM CÜCƏ

Ay kiçicik, soluq cücəm,
Boynu buruq, yoluq cücəm!
Açma o nazlı dimdiyin,
Başlama qəmli cik-ciyin.
Tək gəzinib sızılma çox,
Qəm yemə, sus, bir az dayan,
Mən olaram sənin anan.
Səni o səslə səslərəm,
Dən, su verib də bəslərəm.
Ağlama, ağlama, gözəl,
Qaç yanıma, dayanma, gəl!

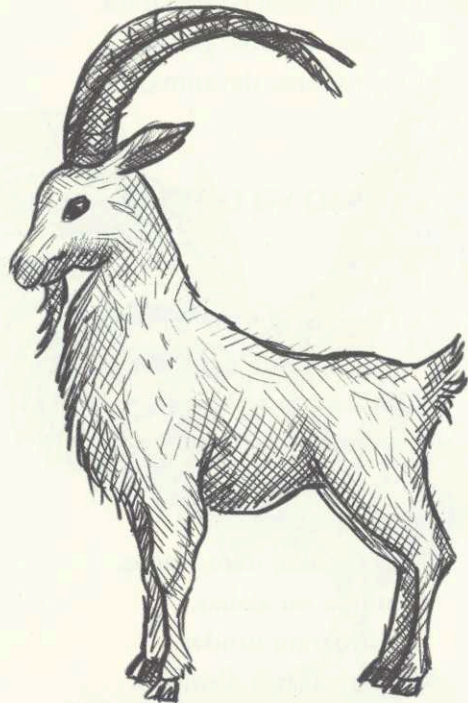
UŞAQ VƏ DOVŞAN

U ş a q
– Dovşan, dovşan, a dovşan!
Qaçma dayan, a dovşan!
Qaçma səni sevəndən,
Can kimi istəyəndən.

D o v ş a n
– Dura bilmərəm, dadaş,
Yanında var alabaş.
Xəbərdaram işindən,
Qurtarmaram dişindən.

KEÇİ

Ala-bula boz keçi,
Ay qoşa buynuz keçi!
Yalqız gəzmə, dolanma,
Dağa-daşa dırmanma.
Bir qurd çıxsa qarşına,
Sən nə edərsən ona?
Çoban açınca gözün
Qalar iki buynuzun.

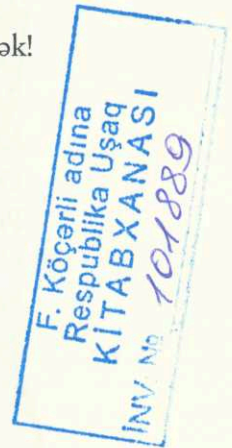

YENİ KÖMƏKÇİ

Tarlaya gəldi Nəbi,
Gördü səhərdən bəri
Atası tək işləyir,
Tarlasını xışlayır.
Nəbi dedi: – Ay ata,
Gəl mənə öyrət, daha
Sən otur, mən işləyim,
Tarlamızı xışlayım.
– Çox gözəl, oğlum, görək!
Gəl öyrəş, eylə kömək!
Verdi xışı, oturdu;
Nəbi ürəklə durdu,
Xış sürməyə başladı,
Atası alqışladı.

SƏHƏR

Günəş doğdu, yayıldı,
Dağlar, daşlar ayıldı.
Sular, meşə, bayırlar,
Səhralar, həm çayırlar
Bir nur içində qaldı,
İşıq dünyanı aldı;
Üfüq alışdı-yandı,
Quşlar bütün oyandı.
Ötüşdü şad, xəndan,
Səs ilə doldu orman.

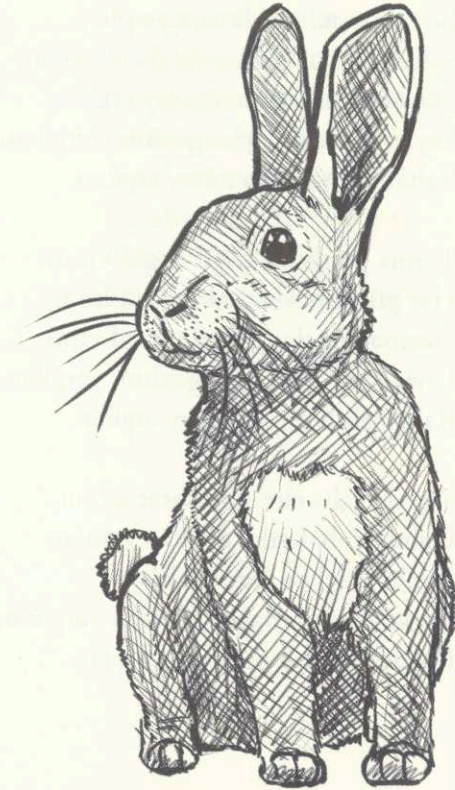

TƏPƏL KƏLİM

Qalx ayağa, tərəl kəlim,
Sahibinə tut əl, kəlim!
Xışlayım, həm səpim dəni,
Qoyma bu yerdə gəl məni.
Qarşıda qış, ayaz, soyuq –
Bir yığın həm çoluq-çocuq.
Onların əkmək ağacı
Sənsən, a başımın tacı!
Qalx ayağa, aman, aman,
Sənsiz olar işim yaman.
Kim tutacaq bu yerdə əl?
Qoyma yarımçıq işi, gəl.
Puç oldu, eyvah, əməyim,
Qırıldı, düşdü biləyim.
Sən idin yalnız köməyim,
Yıxıldı, sındı dirəyim.

DOVŞAN

Dovşana bax, dovşana,
Dovşan qaçdı bostana,
Yedi qovun, qarpızı,
Saldı bizi ziyana.

LAYLA

Layla dedim, yat ciyərim parası,
Ağlama çox, ey gözümün qarası!
Olma yemək-içməyin avarası,
Layla, quzum, layla, gözüm, yatgilən,
Rahat olub bir azca boy atgilən.

Böyü bir az, yeddi yaşa yetgilən,
Səhər tezdən dur, məktəbə getgilən;
Dərs oxuyub yazmağa səy etgilən;
Layla, quzum, layla, gözüm, yatgilən,
Rahat olub bir azca boy atgilən.

Təmiz geyib dolangilən gül kimi,
Hər gün oxu dərslərini bülbül kimi;
Gəzmə küçələrdə gedib veyl kimi;
Layla, quzum, layla, gözüm, yatgilən,
Rahat olub bir azca boy atgilən.

Sən də çalış elm ilə şöhrət qazan,
Qalma cəhalətdə, olarsan yaman;
Elmlə abad olubdur cahan;
Layla, quzum, layla, gözüm, yatgilən,
Rahat olub bir azca boy atgilən.

ÇOBAN MAHNISI

Sürür inəkləri Dadaş
Otarmağa yavaş-yavaş;
Belində bağlama çörək,
Yanında bir ala köpək.
Basıb gözə papağını,
Vurub yerə çomağını,
Ara-sıra oxur, çalır,
Sürü həvəslə otlayır:
“Yaşillanıb çəmən, çayır,
Səfalanıb dərə, bayır.
İnəklərim, ot otlayın,
Sabaha süd hazırlayın!
Sizi gözətləyir Fatı,
Əlində badya, həm çatı”.

PAYIZ GECƏSİ

Günəş saraldı, söndü,
Yavaş-yavaş büründü
Dumanlara çayırlar,
Dərə, dağlar, bayırlar.
Çökdü dərin qaranlıq,
Qaraldı həm ortalıq.
Qurd-quş daha əkildi,
Yuvasına çəkildi.
Yox səs-səmir bir yerdə,
Ancaq ki dərələrdə
Sular şırhaşır çağlar,
Səs verər qaya, dağlar.

PAYIZIN SON AYI

A bağça, barlı bağım,
Ay üzümlü çardağım!
Nə oldu, tez soldunuz,
Belə çılpaq oldunuz?
Qəmgin-qəmgin baxırsız,
Gizlin pıçıldaşırsız.
Halınız olmuş yaman,
Qırıb dağdır xəzan.
Qış, deyəsən, yavuşdur,
Ah, üşüdüük, soyuqdur.
Gedib geyim kürkümü,
İsti dəri börkümü,
Qalın hələ səlamət,
Bahara qalsın söhbət.

QUZU

Bir obada körpə quzu,
Mələ, mələ, qaçar düzü,
Anasın axtarar gözü.
Dedim: – Qaçma, gözəl quzum,
Səni mən bəslərəm özüm.

Gün əyildi, çökdü duman,
Sürü qayıtdı otlaqdan;
Səs-küy ilə doldu hər yan.
Dedim: – Qaçma, gözəl quzum,
Səni mən bəslərəm özüm.

Qoyunları çoban yığar,
Fətı xala gəlib sağar;
Quzum mələ, durub baxar.
Dedim: – Qaçma, gözəl quzum,
Səni mən bəslərəm özüm.

Anasını quzum görər,
Ayaqların yerə dirər,
Məməsini tapıb əmə.
Dedim: – Qaçma, gözəl quzum,
Səni mən bəslərəm özüm.

Quzum çıxdı göy otlağa,
Yanaşdı bir boz oğlağa,
Çıxdı onunla oynamağa.
Dedim: – Qaçma, gözəl quzum,
Səni mən bəslərəm özüm.

OYAN, OĞLUM!

Ağıllı oğlum, oyan!
Qiyəmətlidir hər zaman.
Tez ol, dur, get məktəbə,
Sarı elmə, ədəbə.
Səhər ziyandır yuxu,
Məktəbə get, dərs oxu.
Al şəfəqli günəş var,
Pəncərədən parıldar.
Qalx ki, hamı oyanmış,
Dünya nura boyanmış.
Səhər ziyandır yuxu,
Məktəbə get, dərs oxu.

MƏKTƏBDƏ

Qonşumuzun oğlu Muradı, ata,
Qoydu keçən gün atası məktəbə.
Sən də gedib çanta, kitab al mənə,
Qoy, atacan, mən də gedim məktəbə.

Dünən gedib məktəbi mən görmüşəm,
Ay, nə qədər yoldaşlarım var, ata!
Bəyənmişəm məktəbi, çox sevmişəm,
Gəl məni də məktəbə qoy, ay ata!

Müəllimə söyləyirdi nələr...
Necə isti, soyuq yerlər var deyir.
Ay ata, dünyada var imiş nələr?
Yağış, duman nədən olur söyləyir.

Şəkil çəkirdilər uşaqlar, ata,
Mən də baxırdım: biri orman çəkir,
Biri çəkir at, biri ovçu, tula,
Biri daxma, biri dəyirman çəkir.

Sonra müəllim hamısın oxutdu,
Pəncərədən gördü, çağırdı məni.
İskamyada, ay atacan, oturtdu,
Dedi: – Atan məktəbə qoysun səni.

PAYIZ

Payız olur, əsir soyuq küləklər,
Solur dağda, çöldə əlvan çiçəklər.
Gecələr uzanır, günlər qısalır,
Göy üzünü qara buludlar alır.
Yağış yağır, duman çökür çöllərə,
İnildəyir çayır, çəmən, dağ, dərə.
Ağaclarda nə meyvə var, nə yarpaq,
Bağ-bağçalar olmuş bütün çıl-çılpaq.
Quşlar uçub dəstə-dəstə gedirlər,
İsti yerə köçüb, qışlaq edirlər.

CÜTÇÜ

Cütçü, əkinçi baba,
Bahar gəlir, qalx daha!
At kürkünü bir yana,
Büzüşmə çox, gəl cana!
Yaşıllanır çöl, çəmən,
Rəhmət yağır göylərdən.
Dayanma, get tarlaya,
Şumla, ək, biç, vur taya!
Cütçü, əkinçi baba,
Bahar gəlir, qalx daha!

UŞAQLAR

Yığılmış idi çocuqlar, edirdilər bayram,
Geyib gözəlcə, al-əlvan bəzənmiş idi tamam.

Deyib-gülüb, danışırlandı şövlə xürrəm,
Bir-birinə baxırdı fəxriylə hər dəm.

Ayaq yalın, baş açıq, bir yetim möhnət ilə
Durub kənarda, ancaq baxırdı həsrət ilə.

Suluq-suluq o zavallı yetim çəkir idi ah,
Çocuqlar iştə bu məsumu gördülər nagh,

Yanaşdılar, onun əhvalına yanıb hamısı.
Səməd görür ki, yol ilə keçir onun babası,

Qaçıb dedi: – Babacan! Bu yetimə gəl bir bax,
Geyinmişik biz al-əlvan, o binəva çılpaq.

Gedib baba, şu yetimə libas alıb dərhal;
Geyib, zavallı qarışdı çocuqlara xoşhal.

ASLAN, QURD VƏ TÜLKÜ

Bir zaman tülkü, qurd, həm aslan –
Hər üçü bağladı belə peyman:
Ki bu gündən ələ nə düşsə şıkar,
Üç yerə qismət eyləsin onlar.
Hamı “əhsən” dedi bu dadlı sözə,
Ov üçün çıxdılar bir otlu düzə.
Dərə ağzında tapdı üç ortağ:
Bir qoyun, bir keçi, quzu, oğlaq.
Dedi aslan: – Gəlin ovu bölüşək,
Bu qoyun ki mənə çatar, bişək.
Quzu olsun gərək mənim payım,
Çünkü sizlərdə yox mənim tayım,
Bu keçi də gərək mənə yetişə,
Olmasın bir kəsin sözü bu işə.
Oğlağa kim uzatsa əl, bunu bil,
Eylərəm mən onun əlini şil.

TÜLKÜ VƏ ASLAN

Bir tülkü görməmişdi
Ömründə hərgiz aslan.
Bir gün görəndə şiri
Qorxub çəkildi yan-yan.
Bir həftə keçdi, tülkü
Aslanı bir də gördü,
Xof etməyib, uzaqdan
Baxdı, dayandı, durdu.
Üçüncü dəfə görcək
Getdi ona yanaşdı,
Şir ilə tutdu ülfət,
Güldü, dedi, danışdı.

TÜLKÜ VƏ QURD

Oldu bir yolda tülkü qurda düşər,
– Hara, – sordu, – gedirsən, ey sərdar?
Dedi qurd: – Ey iki gözüüm, ciyərim,
Gedirəm hər yerə düşə güzərim.
Zülmdən qurtarıb olam rahət,
Yaxdı, yandırdı canımı zillət.
Hər zaman ki məni görür insan,
Öldürür, rəhm etməyir bir an.
Dedi tülkü: – De bir mənə işini,
Aparırsanmı o tamah dişini?
– Harda olsam, gərək olur bu dişim.
Söylə, dişsiz mənim aşarmı işim?
Dedi tülkü: – Əbəsdir bu söhbət,
Ey gözüüm, çəkmə boş yerə zəhmət.
Nə qədər ki sənirlədir bu dişin,
Keçəcək hər məkanda böylə işin.

BAHAR

Bağçalarda açır gül,
Fərəhlənir hər könül.
Uçur duman, qəm, kədər,
Şən-şən ötür hər bülbül.
Yaşıllanır dağ, yamac,
Bəzək vurur hər ağac.
Dərə, təpə, çöl, çəmən
Çiçəklərdən qoyur tac.

Bahar eylədikcə naz
Elin kefi olur saz.
Əkir, biçir həvəslə,
Deyir: – Var ol, gözəl yaz!

YETİM

Soyuq gecə, səs edirdi boran çox hiddət ilə,
Bayırda bir uşaq ağları dərd, möhnət ilə.
Əli, üzü bozarıb, səslənir o dərdli yetim:
– Soyuqdan öldüm, aman, dondu, ah,
bütün bədənim.

Acam, donub ölürəm, yoxdu bir nəfər insan
Yemək verib mənə rəhm eyləsin bu gündə, aman!
Yazıq yetimi bu halətdə bir qarı görcək
Alıb onu otağa, qızdırıb da verdi yemək.
Yuyub ayaqlarını saldı tez onu yatağa,
“Nə istidir!” – sevinib, getdi o, şirin yuxuya.

QONAQLIQ

Vəli yazıb dərsini, uzanmış idi yerə,
Köpək səsi eşitdi bayırda birdən-birə.
Tez qarıya yüyürdü, qaçdı sevincək: – Ana!
Həsən dayımdır gələn, Minadostum və Sona.
Girdi qonaqlar, hamı sevindi bu gəlişdən,
Qucaqlayıb bir-birin, görüşərək oldu şən.
Bir otağa aldılar qonaqları şövq ilə,
Orta ocağı çatıb, əyləşdilər zövq ilə.
Dəmir qara ocaq da çırtacırtıran yanırdı,
Qıgılıcı, şöləsi bacaya dırmanırdı.
Ballı xala tez gedib gətirdi boşqabda bal,
Ortalığa qoydular qatıq, çörək, yağ, irçal.
Yeyib-içib həvəslə, alqışlayıb külfəti,
Halqa vurub, yenidən başladılar söhbəti.
Öz işlərindən deyib, danışdılar keçəndən,
Gah arpadan, buğdadan, gah heyvandan, biçindən.
Keçdi yarından gecə, sükut içində hər yan,
Şiddət ilə qar yağır, səs edir ancaq boran.

MAHNI

Doğdu günəş qırmızı,
Can gülüm, can, can!
Topladı oğlan qızı,
Can gülüm, can, can!
Hər birimiz bir günəş,
Can gülüm, can, can!
Bir bağçanın ulduzu,
Can gülüm, can, can.

Qaçdı ayaz, qar, boran.
Can gülüm, can, can.
Bizə qaldı çöl, orman,
Can gülüm, can, can.
El şənənir, canlanır,
Can gülüm, can, can.
Sevinc içində hər yan,
Can gülüm, can, can.
Ordusunu dağıtdıq,
Can gülüm, can, can.
Qar, borana son verdik,
Can gülüm, can, can.
Qara günə son verdik,
Can gülüm, can, can.

TÜLKÜ VƏ ASLAN

Məşədə tülkü axtarırdı şikar,
Qızmış aslana birdən oldu düçar.
Salladı zorba, tükü quyuğunu,
Yalmanıb hiylə ilə öydü onu:
– Tanıyıram, – dedi, – ata-ananı,
Əslini, nəslini, ulu babanı.
Atana mən çox etmişəm xidmət,
Bəsləyirdim ona böyük hörmət.
Bu sayaq o dilə tutub şiri,
Ürəyində töküdü tədbiri.
Gəldilər bir uca dağın başına,
İstəyirdi zəhər qata aşına.
Tülkü həsrətlə çəkdi bir neçə ah,
Dedi: – Mərhum atan sənin, ey şah,
Ayağını vurardı torpağa,
Atıladı bu dağdan o dağa.
Hanı bu şirlərdə o cürət,
O hünər, o qoçaqlıq, o qeyrət!
Eşidib şir bunu qəzəbləndi,
Tülküyə əyri baxdı, hirsələndi.
Ayağını vurub dağa o zaman.
Tez atıldı qürur ilə aslan.
Dərəyə baş-ayaq yuvarlandı,
Tülkünün hiyləsinə aldandı.
Qırılıb qol-qabırğası, ölütkək
Düşdü bir yanda; dərdli inləyərkək,
Çağırırdı o tülkünə köməyə.
Endi tülkü yavaş-yavaş dərəyə.

Dedi şirə ki: – Səndə yox cürət,
Nə hünər, nə qoçaqlıq, nə qeyrət.
Heç yaraşmır bu aslan adı sənə.
Vurdu şirə acı-acı tənə:
– Nə deyirsən de, gəlmişəm köməyə.
Quyruğun saldı ağzına yeməyə.
Dedi aslan ona: – Sən, ey əyyar!
Gəl başımdan ye, gör nə ləzzəti var!
Dedi tülkü: – Tələsmə, ey nadan,
Quyruğundan yeyə-yeyə əlan,
Başına da yavaş-yavaş çataram,
Qan içən kəllənə zəhər qataram.

UŞAQ VƏ BƏNÖVŞƏ

(Ruscadan iqtibas)

Uşaq

Söylə, söylə, gözəl bənövşəciyim!
Hələ bağlarda gül, çiçək yox ikən,
Hamı güldən əzəl, bənövşəciyim,
Açmısan gül bu bağçalarda nədən?

Bənövşə

Zinətim yox, nə gizləyim səndən,
Başqa güllər içində yoxdur adım.
Onlar ilə bərabər açsam mən,
Kimsə gəlməz mənə yaxın bir adım¹.

¹ Yəni addım

DƏMİRÇİ NƏĞMƏSİ

Taq-tuq, taq-tuq...
İşdən bir qorxumuz yox.
Alnımızdan axan tər
Qəlbimizi yelpiklər.
Qolumuzda qüvvət var,
Qəlbimizdə cürət var.
Maraqlıdır işimiz,
Yorulmaq bilmərik biz.
Yanar gur ocağımız,
Qılgıcım sol-sağımız.
Adımızdır dəmirçi,
Dostumuzdur hər işçi.

TOP OYUNU

Hop, hop, hop,
Oynayaq top-top.
Quştək qanad aç,
Topu atdım qaç!
Əlin belində
Güllər elində
Sağdan sola arş!
Qaç, durma, yoldaş!
Dik tut başını,
Vur yoldaşını.
Topu tut göydə,
Qaçın birlikdə.
Ura, irəli,
Dönməyin geri!

DƏMİRÇİ

Yan, ocağım, durma, yan!
Təndir kimi alovlan!
Qalma günəşdən geri.
Qızart bu pək dəmiri,
Qıgılcım saç hər yana,
Cansızlar gəlsin cana.
Bağım, tarlam güllənsin,
Bülbüllərim dillənsin.
Şənlənsin tarla, çəmən,
Sevinsin ana Vətən.

TƏMİZLİK

Səhər durunca,
Əlimdə fırça,
Sildim dişimi,
Bildim işimi.
İnanmırsan, bax,
Dişim ağappaq.
Üstüm tərtemiz.
Bax beləyik biz!

QƏRƏNFİL

Qərənfiləm mən,
Gözəl güləm mən;
Yaşıl saplaqlı
Bir sünbüləm mən.
Mən bağban qızı,
Bağın ulduzu;
Rəngim ağ, sarı,
Al və qırmızı.

Gəl saxla ayaq,
Durma, gəndən bax!
Gəlsəm xoşuna,
Dər, döşünə tax!

BƏNÖVŞƏ

Bənövşəyəm, bənövşə,
Düşmüşəm dilə-dişə;
Qızlar, oğlanlar məni
Dərib taxarlar döşə.

Bahar oldu açaram,
Qar, borandan qaçaram;
Başqa güllər açanda
Mən quş olub uçaram.

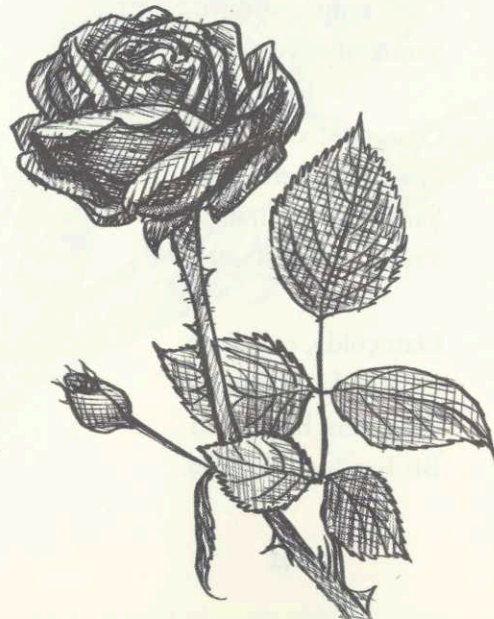
Qurudar məni ayaz,
Yaşayıram bircə yaz.
Rəngim, ətrim gözəldir,
Əl vurmayın, ömrüm az.

QIZILGÜL

Qızılgüləm, qızılgül,
Məni sevər hər könül.
Yaşıldır incə belim,
Qızıldandır hər telim.

Səhər erkən açaram,
Gözəl qoxu saçaram.
Ətrim tutar hər yanı,
Mənim kimi gül hanı?

Mən əllərdə gəzərəm,
Süfrələri bəzərəm.
Mənəm gözəl qızılgül,
Sən ey qönçəm, açıl, gül!

ZANBAQ

Zanbağam mən, zanbağam,
Ay işığından ağam.
Açdığım hər ağ çətir
Ətrafa yayır ətir.
Ağ atlazdan donum var,
Gümüş kimi parıldar.
Mən də gözəl çiçəyəm,
Toxunma ağ ipəyəm.

BÜLBÜL

Oxu, bülbülüm, oxu,
Yazdır, səhər çağıdır.
Oxu, sənin xoş səsin
Şənliklər qaynağıdır.

Oxu, oxu, xoş nəğməm
Nəşə versin ellərə.
Şən səsin, xoş nəfəsin
Yayılsın bu çöllərə.

Oxu çöldə, çəməndə,
El əkəndə, biçəndə,
Başla yeni bir dastan
Biz bənövşə dərəndə.

Bülbülüm, tik yuvanı,
Bəslə, böyüt balanı.
Qoy nəsliniz çoxalsın
Biz böyüyən zamanı.

ARI

Arıyam, zəhmətkeşəm,
Bal, mum çəkməkdir peşəm.
Səhər güllər açınca,
Gözəl qoxu saçınca
Uçaram göy yamaca,
Çiçək açmış ağaca,
Ya çəmənə, meşəyə,
Qonaram hər çiçəyə;
Şirəsini çəkərəm,
Pətəyimə tökərəm,
Çalışıram doqquz ay,
Hamı məndən alır pay.
Balımdan qoy yesinlər,
Mənə "Sağ ol!" desinlər.

KƏPƏNƏK

Mənəm qanadlı çiçək,
Adım isə kəpənək.
Al-əlvan xallarım var.
Qızıl kimi pərildar.
Qanadımı açaram,
Budaq-budaq uçaram.
Yuvam, otağım ancaq
Olur yaşıl bir yarpaq,
Mənim dostumdur hər gül,
İncə telli göy sünbül.
Oynağımdır çöl, çəmən,
Məni tutmaq istəyəm,
Ey mehriban uşaqlar,
Siz yaşayın bəxtiyar!
Mənim də bu dünyada
Bir başqa aləmin var...

AT

Qara yallı atım, qaç!
Üstü xallı atım, qaç!
Yorğala, uç quş kimi
Apar məni nənəmə.
Qaçın, qaçın!
Tez yol açın!
Tram... trım...
Uçur atım.

Uç nənəmin yanına,
Bir qol salım boynuna.
Alma versin o bizə,
Dönək yenə evmizə.
Qaçın, qaçın!
Tez yol açın!
Tram... trım...
Uçur atım.
Gözün bənzər ceyrana,
Qulaqların dovşana.
Qoçaq atım, yorğala,
Arpa verəcəm sana.

Qaçın, qaçın!
Tez yol açın!
Tram... trım...
Uçur atım.

TURAĞAY

Turağayam, turağay,
Quşlarda yox mənə tay.
Oynadıqca quyruğum
Oxuyur dalay-dalay.
Oynağımdır hər zaman
Yaşıl kol-kos, dayaz çay.
Çəyirtkə, həm də qurd-quş,
Mənə hər gün verir pay.
Qışda günüm qaradır,
Dostdur: bahar, payız, yay.
Turağayam, turağay.
Quşlarda yox mənə tay.

KÜR ÇAYI

Ey Kür çayı, daşırsan,
Sahilləri aşırırsan;
Tarlalarda, bağlarda
Bizimlə oynayırsan.

Ey Kür çayı, dalğan ağ,
Suyun gümüşdən parlaq;
Yol sal bizim bağçaya,
Sən çal, biz də oynayaq.

Ey Kür çayı, gəl barı
Bizim dəhnəyə sarı,
Aç qoynunu yuyunsun
Elin oğul, qızları.

İT

Haf, haf, haf!..
Bax mən belə hürürəm.
Haf, haf, haf!..
Ev-əşiyi güdürəm.
Haf, haf, haf!..

Oğru görsəm: mır... mır...
Mırıldayıb uçaram.
Atılam üstünə,
Bir qiyamət açaram.
Haf, haf, haf!..

Qaç, oğru, gəlmə, gəlmə!
Bir şey düşməz əlinə.
Yırtaram üst-başını,
Lüt gedərsən evinə.
Haf, haf, haf!..

YAĞIŞ

Yağ, ey yağış, yağ!
Sulansın çöl, bağ.
Susuzdur tarla,
İnəyini sağ!

Gurla, ildırım,
Gurumhagurum!
Sən çığır, bağır,
Mən şənlik qurum.

Oyna, ey şimşək,
Şütü ilantək.
Bağ, tarla, bostan
Su içsin gərək!

Coşsun çay, bulaq,
Şənlənsin ocaq.
Bol olsun məhsul,
Yumşalsın torpaq.

UŞAQ BAĞÇASI

Səhər bağça şənlənir,
Bir-bir uşaqlar gəlir.
Dolur otaq, artırma,
Ucalır hey səs-səmir.
Müdirə, mürəbbiyə:
– Ay, xoş gəldiniz, – deyər
Uşaqlara yanaşır,
Şirin-şirin danışır.

Odur, Solmazla Azər
Evlərindən gəlirlər.
Azər çəkib özünü,
Soyunub paltosunu
Asır dərhal çəngələ.
Solmaz körpədir hələ,
Çəngələ çatmır əli.
Açılıb şirin dili
Azərə deyir Solmaz:
Paltomu çəngəldən as!

Solmaz deyir: – Ay Azər,
Çəngələ bax, nə qədər?..
Hər çəngəldə bir şəkil:
İt, dovşan, avtomobil...
Sən say bu şəkilləri,
Mən də ki çəngəlləri.

Saydı onlar əlbəəl:
Qırx şəkil, qırx da çəngəl.
Azər dedi: – Solmaz, bax,
Bağçada var qırx uşaq.
Pişik olsun səninki,
Avtomobil mənimki.
Həsəninki ayroplan,
Sevilindi boz dovşan.
Nə çox şəkil var gerçək!
Qoyun, toyuq, at, eşşək...
Sevil, Həsən bu zaman
Şad girdilər qarıdan.
Sevil girib içəri,
Gəldi bir az irəli,
Qaldırdı sağ əlini,
Açdı şirin dilini:
– Mürəbbiyə, mən hazır!
– Cumbul Həsən də hazır!
Güldü uşaqlar birdən,
Mürəbbiyə oldu şən.
Qucaqladı Sevili,
Şən qızı, şirin dili.

Çay içməkçin birazdan
Düzüldü neçə fincan:
Ağ, sarı, göy, qırmızı.
Bu şad etdi Solmazı.
O götürdü göy fincan.

Üstündə bir boz dovşan.
Xeyli baxdı doymadı,
Fincan ilə oynadı.
Çayı dağıtdı birdən,
Tez sıçradı yerindən.
Qorxusundan ağladı,
Gözündən yaş çağladı.

Oyuncaqlar paylandı,
Şirin oyun başlandı.
Coşdu bütün otaqlar,
Burda hər nə desən var:
Azər paroxod çəkir,
Həsən, Sevil ev tikir.
Çəkic əlində Aslan
Buruq tikir ağacdən.
Solmaz əlində kukla
Oynayıf tək onunla.
Oyun getdikcə qaynar,
Doymaq bilmir uşaqlar.

“Saat oldu on iki”,
Söylədi mürəbbiyə:
– Uşaqlar, iki-iki
Düzülünüz cərgəyə.

Düzüldü sıra:
Həsənlə Kübra,

Solmazla İsgəndər,
Sona Azərlə.

Almaz ilə Heydər,
Fatma Əkbərlə,
İldırım Gülüşlə
Tutdu əl-ələ.

Solmaz çox kiçikdir,
Düşüb arxaya.
Dəstə sevinclə gedir
Böyük bağçaya.

Orda bir hovuz var
Dörd yanı çiçək.
Üstündə oynayıf
Durna, qaz, ördək.
Solmaz qalır dala,
Təkrar yügürür,
Baxır sağa, sola,
Çox şeylər görür.

Oxuya-oxuya
Gedirlər onlar,
Hovuzlu bağçaya
Çatdı uşaqlar.
Bu təmiz havada
Gəzişdi dəstə,

Oynayıb bağçada
Qızışdı dəstə.

“Saat oldu düz iki”
Söylədi mürəbbiyə:
– Uşaqlar, iki-iki
Düzülünüz cərgəyə.
Düzüldü sıra:
Həsənlə Kübra,
Solmazla İsgəndər,
Sona Azərlə.

Almaz ilə Heydər,
Fatma Əkbərlə,
İldırım Gülüşlə
Tutdu əl-ələ.

Düzülüb sıraya
Deyib-güldülər,
Oxuya-oxuya
Geri döndülər.

MƏKTƏBLİLƏR MARŞI

Biz maarif cəbhəsinin
Alınacaq əsgəriyik.
Biz həqiqət səhnəsinin
Köksü polad səfləriyik.
Yürü, şərəf, şan ordusu,
Əmək və ürfan ordusu!

Arş irəli, durma saqın,
Var günəşə doğru axın.
Zülmət sönür, mənzil yaxın;
Biz sabahın rəhbəriyik.
Yürü, şərəf, şan ordusu,
Əmək və ürfan ordusu!

Sevimlidir şən yurdumuz,
Müzəffərdir gənc ordumuz,
Düşməndən yoxdur qorxumuz,
Qızıl əsrin ölkəriyik.
Yürü, şərəf, şan ordusu,
Əmək və ürfan ordusu!

Məktəbimiz ürfan bağı,
Əmək yurdu, nur ocağı,
Bilik, səadət qaynağı;
Biz inqilab ərleriyik.
Yürü, şərəf, şan ordusu,
Əmək və ürfan ordusu!

ANA YURDUM

Çöllərindir şən,
Hər yerin gülşən.
Sən nə gözəlsən,
Ey ana Vətən!

Bağdır, əkindir
Hər bir bucağın.
Qızıl təkindir
Sarı torpağın.

Böyütdün bizi,
Verdin qol-qanad.
Yoxdur qəm izi,
Şəndir bu həyat.

Qəlbim, canımsan,
Ey ana yurdum!
İsti qoynunda
Şən yuva qurdum.

Çöllərindir şən.
Hər yerin gülşən.
Sən nə gözəlsən,
Ey ana Vətən!

VƏTƏN NƏĞMƏSİ

Çağırır Vətən,
İstəyir kömək.
Onu düşməndən
Qorumaq gərək.

Kinlə kim ayaq
Bassa ölkəmə,
Bu şanlı torpaq
Batırar qəmə.

Bizim ölkənin
Şanlı əsgəri,
Dağlardan mətin
Polad səfləri.

Çağırır Vətən,
İstəyir kömək.
Onu düşməndən
Qorumaq gərək!

BAHAR

(Mahnı)

Sevin ey çöl, ey orman,
Artıq dəyişdi zaman;
Yox oldu qış, boran, qar,
Qonaq gəldi şən bahar.

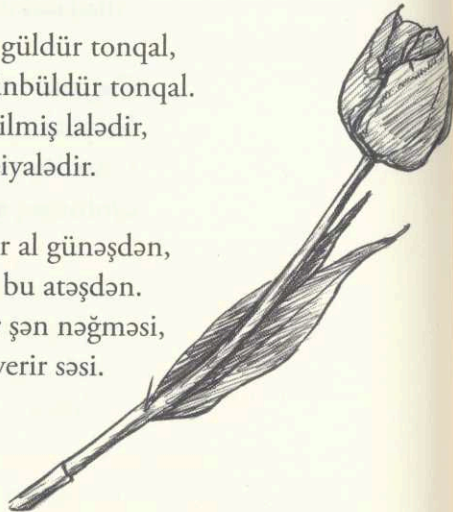
Açdı yaşıl bir süfrə,
Şənlik çökdü çöllərə.
Göyərmiş göy səməni,
Səsi basmış ölkəni.

TONQAL

(Mahnı)

Bir qırmızı güldür tonqal,
Bir dəstə sünbüldür tonqal.
Bağdan dərilmiş lələdir,
İçilməz al piyalədir.

Bir xonçadır al günəşdən,
Həyat gəlir bu atəşdən.
Nə gözəldir şən nəğməsi,
Ruha nəşə verir səsi.

ÖVLAD QAYĞISI

Uşaq idim, yadımdadır, yaz idi.
Şıltaqlığım cahana sığmaz idi.
Mənə hər şey verirdi nəşə, sevinc,
Quşlar etdikcə hər səhər vic-vic
Körpə köksümdə qəlbim oynardı;
Çünkü coşqun məhəbbətim vardı.
Mənə quşlardı yazda əyləncə;
Bir divarda iki anaş sərçə
Yuva tikmiş, yorulmadan şən-şən
Çalışır; mən də qoymuram gözdən...
Quşlar artıq murada çatmış idi,
Bir kiçik ailə yaratmış idi.
Hər biri odlu şimşəyə dönərək,
Daşırırlardı: tut, çayırtkə, böcək.
Cik-cik etdikcə o şirin balalar
Verilirdi mənə bu dünyalar.
Qəlbimi ovlamışdı cik-ciklər,
Ürəyimdən keçirdi, ah, nələr!
Məni məşğul edən bu quşlardı,
Səsi gəldikdə qəlbim oynardı.
Ürəyimdə oyandı bir şölə,
İstədim onları keçirmək ələ.
Divara nərdivan uzatdım mən,
Quşları tez götürmək istərkən
Üzümə dəydi bir alovlu qanad,
Ata cik-cik edir, ana fəryad.

Həm də dimdikləyib vururdu məni,
Qoruyurdu balasını, Vətəni.
Heyrət etdim quşun cəsarətinə,
Həm bala, həm Vətən məhəbbətinə.
Alnımı basdı atəşin bir tər,
Ürəyimdən keçirdi, ah, nələr!
Döyünürdü o saf, kiçik ürəyim,
Qurumuşdu ağac kimi biləyim.
Bala eşqiylə çırpınan o ürək
Məni titrədirdi incə yarpaqtək.
Nərdivandan həməən yerə endim,
Öz işimdən özüm də iyrəndim.

VƏTƏN

Sən ey gözəl Vətənim,
Yurdum, yuvamsan mənim.
Səndə xoş ömür sürür
Sevilənim, sevənim.

Sənsən yanan çırağım,
Yurdum, yuvam, ocağım,
Havam, suyum, torpağım,
Bağım, tarlam, çəmənəm.

Səni duymaz hər yetən,
Eşqin çıxmaz könüldən.
Böyük anam sənsən, sən!
Varlığımın sən mənim.

Sənindir çarpan ürək,
Səndən doğar hər dilək,
Nə gözəlsən, nə göycək,
Sən ey ana Vətənim!

BAHAR BAYRAMI

Ey səməni, saxla məni,
Hər il göyərdərəm səni.
Ayaq basdın ölkəmizə,
Bol-bol şənlik gətir bizə.
Çatır-çatır yansın ocaq,
Şadlıq etsin oğul-uşaq.
Sünbül saçlı tarla, əkin
Parıldasın qızıl təkin.
Bağlar bəzək vursun yenə,
Quşlar məclis qursun yenə.
Budaqlarda axşam, səhər
Şəfəq saçsın şux meyvələr.
Sevincimiz başdan aşsın,
Bahar, günəş qucaqlaşsın.

ZƏFƏR NƏĞMƏSİ

Sevin, sevin, ana Vətən!
Təslim oldu zalım düşmən.
Zəfər ilə döndü ordu,
Artıq oldun şəndən də şən.

Xoşbəxt elin coşur, daşır,
Nümayişlərdə qaynaşır.
Hər bucaqda toy, bayramdır,
Şənlik, sevinc başdan aşır.

Sən bu xalqın sevincisən,
Gözəllikdə birincisən,
Təbiətin saf qoynunda,
Ən dəyərlı bir incisən.

Sevin, sevin, ana Vətən,
Artıq oldun şəndən də şən!

QIŞIN NƏĞMƏSİ

Saqqalı ağ, saçı ağ,
Əlində zorba çomaq
Gəldi qocalmış baba,
Şaxta baba, qış baba.
Gurladı boğnuq səsi,
Uğuldadı nəğməsi:
“Ay uşaqlar, mən qışam,
Burda mənzil salmışam.
Mən gələndə yağar qar,
Onu sevər uşaqlar.
Qardan adam yaparaq,
Oynarlar qar-topalaq.
Soyuq qış axşamında
İsti ocaq başında
Nağıl deyir nənələr,
Qulaq asır nəvələr”.
Çöldə ayaz, boran, qar,
Qışın da bir zövqü var...

BAHAR

Uğur olsun, gözəl bahar!
Səni ellər çox arzular.
Ayaq basdın ölkəmizə,
Şənlik, sağlıq gətir bizə.
Qoy sel kimi yağsın yağış,
İnəyini sağsın yağış.
Sellər axsın, çaylar daşsın,
Sevincimiz başdan aşsın.
Çatır-çatır yansın ocaq,
Qoy şənlənsin oğul, uşaq.
Çöllər, sünbül saçlı əkin
Parıldasın qızıl təkin.
Dağlar bəzək vursun yenə,
Quşlar məclis qursun yenə.
Dağda, bağda axşam, səhər,
Ətir saçsın bənövşələr.
Həvəs, maraq gəlsin bizə,
Çalışaq öz dərsimizə.

İDMAN NƏĞMƏSİ

Biz gənclər, biz məktəblilər
Hər işdə göstərək hünər.
İdman edək səhər, axşam,
Vücudumuz olsun sağlam.
Qoy güclənsin gənc nəslimiz,
Gələcəyə hakimik biz!
Minnətdarlıq məktəbmizə,
Savad, bilik verir bizə.
Sağlam bilik, sağlam bədən
Olsa, çiçəklənər Vətən.
Qoy güclənsin gənc nəslimiz,
Gələcəyə hakimik biz!

Gələcəkçün yorulmadan
Bizik yeni həyat quran.
Bilik ilə gələcəyə
Bizik möhkəm təməl quran.
Qoy güclənsin gənc nəslimiz,
Gələcəyə hakimik biz!

ÇALIŞAN QAZANAR

Yaydı, isti bir gün idi,
Ağaclar çox ölgün idi.
Göydən yerə od yağırdı,
Solmaz Eldarı çağırırdı:
– Qardaş, gəl, bağçaya gedək,
Çiçəklərə bir baş çəkək.
Çoxdandır su içmir güllər,
Bəlkə, solub qərənfillər.
Bağçaya getdilər yügrək,
Gördülər hər gül, hər çiçək
Yerə əyib şax boynunu,
Yamyaşıl o atlaz donu
Yaman solub-saralıbdır,
Hamısını dərd alıbdır.
Eldar qəmləndi bu işə;
Acıqla baxdı günəşə,
Dedi: – Günəş, nə yamansan,
Çiçəkləri solduransan!
Neçin vurdun bu ziyanı,
Soldurdun güllü bağçanı?
Günəş gülümsədi: – Sağ ol!
Məndən ziyan gəlməz, oğul!
Hər şeyə can verən mənəm!
Qüvvət, ət, qan verən mənəm!
Bu, böhtandır, ay uşaqlar!
Məndə axı nə günah var?

Güllər su içmir üç gündür,
Odur ki onlar ölgündür.
Oğlum, hər şey sevir zəhmət,
Tənbəl ziyan çəkər, əlbət!
Məndən gəlməmiş bu ziyan.
Çox qazanır çox çalışan.
Zəhmətsiz bal yemək olmaz.
Utanaraq Eldar, Solmaz
Suladılar çiçəkləri,
Puç olmadı əməkləri.
Güllər yenə cana gəldi,
Bağça ətə-qana gəldi.

BAGÇA

Adil zirək uşaq idi,
Həm də bir az şıltaq idi.
Anasının hər işinə,
Bişmişinə, düşmüşünə
Qarışardı. Yazıq ana
Əlindən gəlmişdi cana.
Üç yaşına çatar-çatmaz
Anası dincəldi bir az.
Onu qoydu bir bağçaya.
O gün ağlaya-ağlaya
Getdi: otağa girincə
Gördü: Solmaz, Noğul, Qönçə,
Tofiq, Həsən, Azər, Gülzar
Əllərində oyuncaqlar
Qazan kimi qaynayırlar.
Adil baxdı heyrət ilə,
Bir az sonra gülə-gülə
Sevinərək, birdən qaçdı,
Bağçada bir oyun açdı:
İtələyib hər uşağı,
Dartıb aldı oyuncağı.
Səs-küy saldı birdən-birə,
Sonra oturdu tez yerə.
Uşaqlar və mürəbbiyə:
“Görək neyləyəcək?” – deyə
Dodaqaltı gülürdülər.

Üz-gözündən uçub kədər,
 Adil coşub qaynayırdı,
 Öz-özüylə oynayırdı.
 Onları öz qucağına
 Bir-bir yığıb dedi: – Ana,
 Bax, nə yaxşı şeylərim var!
 Mənimdir bu oyuncaqlar.
 Baxdı uşaqlara sarı
 Solmaz dedi: – Oğlan, barı
 Dovşanı ver mən oynadım.
 – Yox, vermərəm, mənim adım
 Adildir, heç oğlan deyil,
 Yaxın gəlmə, çəkil, çəkil!
 Mən özüm tək oynayacam,
 Bu sazı da mən çalacam!
 Dınqıldatdı kiçik sazı,
 Gözucu süzdü Solmazı.
 Uşaqlar güldülər ona,
 Adil qışqırdı: – Bax, ana,
 Bu uşaqlar gülür mənə.
 – Gəl, oyun öyrədim sənə.
 – Yox, bəs mənim anam hanı?
 Əlindən atdı dovşanı,
 Dəli kimi birdən qaçdı;
 İndi başqa oyun açdı:
 Ağlayırdı, bağırırdı,
 Anasını çağırırdı
 Ayağını döyə-döyə;

Müdirə və mürəbbiyə
 Ona açaraq şirin dil
 Dedilər: – Ağlama, Adil!
 Bu qalmaqal nəyə gərək?
 Anan bu saat gələcək.
 Ağlama, gəl, yaxşı bala,
 Oyna bizim uşaqlarla.
 Bax nə qədər oyuncaq var!
 Həsən, Tofiq, Solmaz, Gülnar,
 Oynayın bu Adil ilə.
 Nə qədər tutdular dilə,
 O ağlayıb bağırırdı,
 Anasını çağırırdı
 Ayağını döyə-döyə.
 Müdirə və mürəbbiyə
 Zor-güc onu sakit etdi...
 Üç gün belə gəldi, getdi...
 Axır bağçaya öyrəndi,
 Gündən-günə o şənləndi.
 Daha yoxdur o şiltağı,
 İndi hər gün səhərçağı
 Göy şəfəqə boyanınca,
 Səhər Adil oyanınca
 Göstərir öz şiltağını,
 Yərə döyüb ayağını,
 Deyir ağlaya-ağlaya:
 – Ana, gedək tez bağçaya!
 – Oğlum, tezdir, dayan görək!

– Yox, tez deyil, gedək, gedək!
Vaxtım keçir, ana, tez ol!
Çoxdan gəlib Solmaz, Noğul.
Gəl, bağçanın vaxtı keçir,
Onlar oyuncağı seçir.
Mənə axı pisi qalır,
İndi Həsən sazı çalır.
“Cangülüm” oynayır hamı.
Tez ol, bura ver çantamı!
– Oğlum, tezdir, dayan görək!
– Yox, tez deyil, gedək, gedək!

GÖYƏRÇİN

Göyərçinəm, göyərçin,
Kəkilibim vardır çin-çin.
Ellər məni bəsləyir,
“Uğurlu quşdur”, – deyir.
Sülhün bir rəmziyəm mən.
Canlı göyərçinlərdən
Ancaq mən çox fərqliyəm,
Əlimdə kağız, qələm,
Başımda fikir, ağıl,
Yazıram şeir, nağıl;
Arabir də hekayət,
Oxuyan alır ibrət.
Gözəl şəkillərim var,
Böyük əməllərim var.
Uşaqlar sevir məni,
Səsim tutub ölkəni.
İndi bilin, balalar,
Nə istəsəz, məndə var.

TÜLKÜ VƏ XORUZ

Qışda bir ay qar, boran
Verməmiş idi aman.
Ağ geyinmişdi dağlar,
Əriyərkən yazda qar
Şiddətli sel axmışdı,
Qayaları yıxmışdı.
Dağıtmışdı bir kəndi
Sökərək bütün bəndi,
Ev, eşiyə girmişdi,

Çox tələfat vermişdi.
Xalqa kömək gələndə
Köçmüşdü başqa kəndə.
Yaddan çıxıb bir köpək,
Bir xoruz qalmışdı tək.
İt xoruzu görüncə
Düşdü dərin sevincə,
Dost oldular o gündən,
Keçirdi günləri şən.
Hər gün axşam olunca
Xoruz qonur ağaca.
Altında da boz köpək.
Yatır mürgüləyərək...
Xoruz səhər olunca
Səs salıb dağ-yamaca,
Banlayırdı ucadan...

Tülkü keçərkən ordan
Ağac altına gəldi,
Çox ədəblə çömbəldi.
Altdan-yuxarı ona
Dedi: “A nazlı sona,
Neyləyirsən burda tək?
En aşağı, gəl gedək.
Çöldə qurd-quş yeyərsən,
Mənə sağ ol deyərsən”.
Xoruz dedi: “Babacan,
Bu yer qalmış babamdan.
Bu yurdda istəyirəm
Kənd salıb abad edəm”.
Tülkü dedi: “A məstan,
Etibarlı oğulsan.
Elə isə durma, en,
Beş-on arşın bu yerdən
Özün ölçüb ver mənə.
Dua eylərəm sənə”.
Xoruz dedi: “Sözüm yox,
Torpağım var həddən çox.
Nə hacət var mənənim,
Mühəndisim var mənənim.
Ağac altında yatır,
O hər bir dərdə çatır.
Durma, tez get yanına,
Fikrini aç, de ona.
Ölçüb sənə yer verər,
Həm də çox hörmət edər”.
Tülkü soxuldu yügrək,

Səsə oyandı köpək.
 Tülkü görüncə onu
 Tərpətdi quyruğunu,
 Tez qaçdı birdən-birə.
 Boz köpək hürə-hürə
 Onun dalınca qaçdı.
 Tülkü qaçdı, o qaçdı.
 Qarşıya birdən-birə
 Çıxdı uçurum dərə.
 Artdı onun kədəri,
 Tülkü tez döndü geri.
 Durdu yenə qaçmağa,
 Dərə, tərə aşmağa.
 Olmuşdu çox pərişan.
 Haman ağac yanından
 Keçərkən o, yügrək
 Xoruz dedi: "Tülkü bəy,
 Bu qədər acgöz olma,
 Tamahını artırma.
 Mühəndislə görüşdün,
 Bu qədər ki yer ölçdün,
 Bəs gəlməyirmi sənə?
 Bir az da qalsın mənə!"
 Qaç-a-qaça xoruza
 O da belə söylədi:
 "Vaxtım yox, ey bəxtəvər,
 Sözüüm budur müxtəsər,
 Sənə bu boz mühəndis
 Yaxşı kənd abad edər".

BİLİK

Bilikdəndir hər zəfər,
 Ondan doğar şən səhər.
 Bilik əqlə yoldaşdır,
 Günəş ilə qardaşdır.
 Zəfər, səadət deyər
 Sarılın bu biliyə,
 Yayın onu hər yana.
 Xalqımız gəlsin cana.
 Bağ, bağçamız güllənsin,
 Bülbülləri dillənsin.
 Şənlənsin tarla, çəmən,
 Sevinsin ana Vətən.

Mənzum
hekayələr və
poemalar

TIQ-TIQ XANIM

Gəlin sizə, uşaqlar,
söyləyim bir hekayət:
Dozanqurdu edirdi
yalqızlıqdan şikayət.
Soğan qabıqlarından
bir çadra tikdi, şıq-şıq.
Fındıq qabıqlarından
çarıq geyindi, tıq-tıq.
Ətir vurdu başına,
bəzək verdi özünə;
Qara yaxdı qaşına,
sürmə çəkdi gözünə.

Naz ilə yavaş-yavaş,
yola düzəldi birbaş.
Çöl-çəmənə gəzirdi,
axtarırdı bir yoldaş...
Göy tərənin döşündə
oturmuşdu bir çoban.
Dedi: – A dozanqurdu,
hara gedirsən? Dayan!
Dozanqurdu çevirdi
qara, muncuq başını,
Acıqlanıb dayandı,
oynatdı göz-qaşını.
Dedi: – Ehey, ay çoban,
bir yaxşı aç gözünü,
Bax gör kiməm, anla bir
söylədiyin sözünü!
Mənə eldə-obada
Tıq-tıq xanım deyərlər.
Bir az düşünüb danış,
kobud olma bu qədər.
Çoban dedi: – Bağışla,
qurban o şirin dilə.
Tıq-tıq xanım, de görüm,
hara gedirsən belə?
Tıq-tıq xanım oynatdı
Qara, muncuq başını,
Gözlərini süzərək,
çatdı qara qaşını.

Dedi: – Çoban, bağışla,
ömürlər çox gödəkdir;
Bu çöllərdə yalqızam,
mənə yoldaş gərəkdir.
Çoban yanaşdı ona,
söylədi: – Ay qaraqaş,
Bu ellərdə tapılmaz
mənim kimi bir yoldaş.

Gəl burda qal dost kimi,
səni tutaram əziz.
Ağzıma bir tikə də,
inan, qoymaram sənsiz.
Tıq-tıq xanım söylədi:
– Acıqlandırsam səni,
Doğru söylə, ay çoban,
nəylə döyərsən mənə?
Çoban qapdı çomağı,
Dedi: – Bununla, bir bax...
Dozanqurdu qorxudan
qaçdı tez ordan uzaq...
Getdi... getdi... bu dəfə
tülküyə oldu düçar.
Tülkü dedi: – Bir dayan,
dozanqurdu, sözüüm var!
Gəlin kimi özünə
vurub yaraşlıq, bəzək,
Hara gedirsən belə?
Durma, söylə, a göyçək!
Dozanqurdu çevirdi
qara, muncuq başını,
Acıqlı bir tövr ilə
oynatdı göz-qaşını.
Dedi: – Nə söyləyirsən?
Gözlərini yaxşı sil!
Diqqətlə bax, gör kiməm?
Danışdığın sözü bil!

El bilir, ölkə bilir,
Tıq-tıq xanımdır adım!..
Tülkü dedi: – Ay xanım,
bağışla, tanımadım.
Adını bilməyirdim,
xanım, bağışla məni;
Dilim-ağzım qurusun,
yaman incitdim səni.
Ay Tıq-tıq, şıq-şıq xanım,
hara gedirsən belə?

Gəl bu tülkü lələni
nigaran qoyma, söylə!
Tıq-tıq dedi: – A tülkü,
ömürlər çox gödəkdir,
Bu çöllərdə yalnızam,
mənə yoldaş gərəkdir.
Tülkü dadlı dil ilə
söylədi: – Ay qaraqaş,
Bu ellərdə tapılmaz
mənim kimi bir yoldaş.
– Çox gözəl, bir sözüm var,
durma, başa sal məni.
Məni nəylə döyərsən
acıqlandırsam səni?
Tülkü dedi: – Salaram
səni iti dişimə,
Çeynəyəmə, didərəm,
gedərəm öz işimə...
Dozanqurdu bu sözdən
diksinərək, qorxaraq,
Çadrasını yelləyib
qaçdı tez ordan uzaq...
Tıq-tıq xanım gedirdi
arxasına baxmadan;
Birdən onun yolunu
kəsdı bıqlı bir siçan.
Qarşısında şöngədi,
qulağını diklədi.

Şirin-şirin dil açdı,
ona belə söylədi:
– Saçı uzun Suray xanım,
Boynu uzun Buray xanım,
Sığal verib qara telə,
Hara gedirsən belə?
Bu söz ona xoş gəldi,
açdı tez yaşmağını,
Çadrasını yellətdi,
oynatdı başmağını.

Dedi: – Yalqızlıq sızır
məni, gözüm Siçan bəy!
Özümə layiq yoldaş
axtarıb tapam gərək!
Siçan dedi: – Mən kimi
yaxşı yoldaş tapılmaz;
Gəl bir yerdə yaşayaq,
damağı çağ, kefi saz.
Dedi: – Sənə sözüm yox,
ancaq başa sal məni,
Söylə, nəylə döyərsən
acıqlandırsam səni?
Siçan dedi: – Yavaşca
quyruğumu bükərim,
O incə göz-qaşına
qara sürmə çəkərim.
Tıq-tıq xanım çadranı
yellətdi çox sevincək,
Söylədi: – Bu şərtlə mən
razıyam, di gəl gedək!
Tez verdilər əl-ələ,
yoldan iraq keçdilər;
Siçanın daxmasında
bir ay yeyib-içdilər.
Bir gün Siçan bəy dedi:
– Ay Tıq-tıq, şıq-şıq xanım,
Mənim gözəl yoldaşım,
mənim ciyərim, canım!

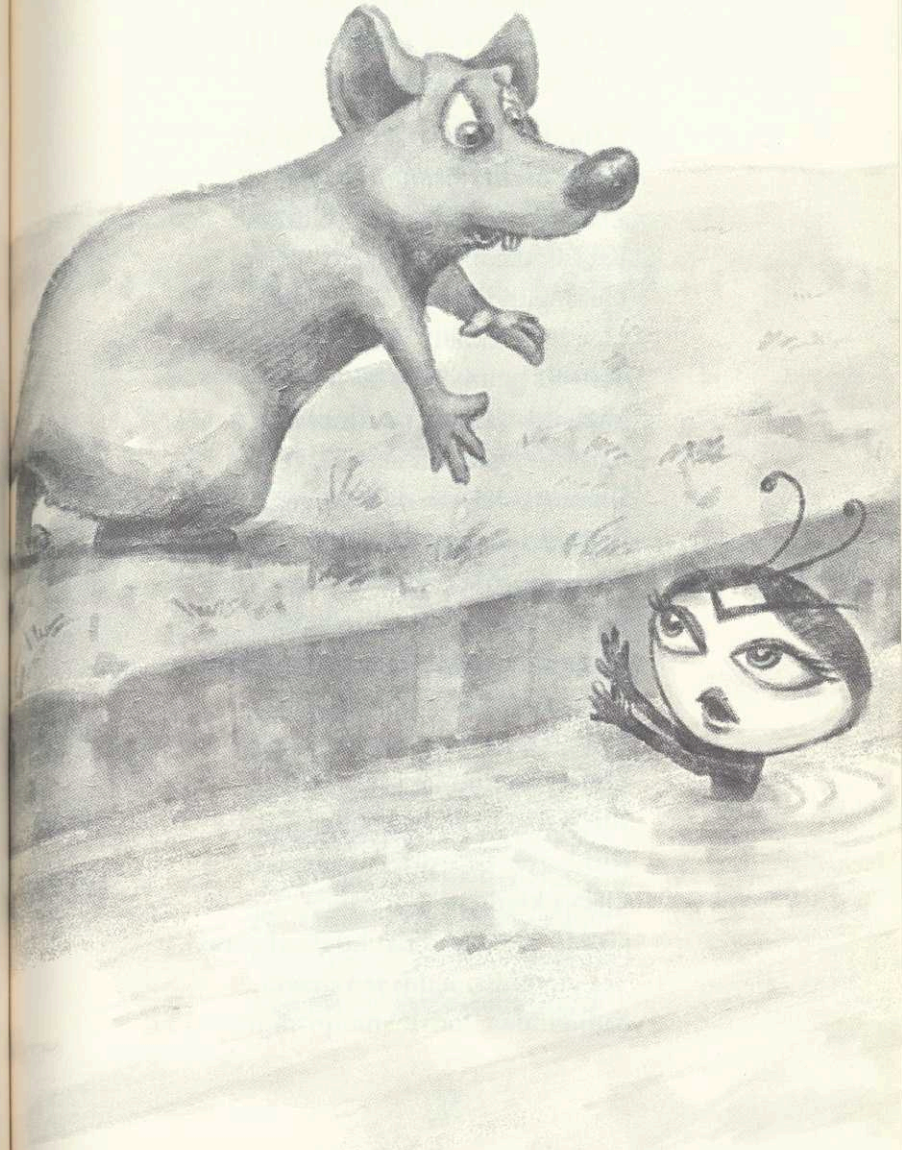
Bu gün xanın evində
toy var, dadlı yemək var,
Şəkər, noğul, qatlama,
fətir, yağlı çörək var.
Sən yuvadan çıxma ha
mən gələndək, dayan...
Tıq-tıq razılıq verdi...
düzəldi yola Siçan.

Sevincək, xan evinə
gedirdi yorğa-yorğa.
Saraya yetişincə
sıxıldı bir bucağa.
Qatlamarı, noğulu
xırt-xırt ilə yeyirdi;
Bığlarını silərək,
öz-özünə deyirdi:
“Tıq-tıq xanım yalnızdır,
onsuz haramdır yemək,
Bu noğuldan, şəkərdən
ona aparım gərək!..”
Dozanqurdu yuvada
yalqız qalıb darıxdı.
Həm də bir az susuzdu,
durdu, yuvadan çıxdı.
Gəldi bir yol ağzına,
baxdı oyan-buyana;
Bir çuxurda su görüb
Tıq-tıq yanaşdı ona.
Əyilib su içəndə
birdən düşdü çuxura,
Gördü ki, lap boğulur,
əl atdı ora-bura.
Sudan çıxma bilmədi,
bağırıldı: – Ay-vay, kömək!..
Ancaq onun səsinə
eşitmədi Siçan bəy...

Gördü gəlir atlılar,
şirin söhbət edirlər;
Batıb qızıl-gümüşə,
xan evinə gedirlər,
Çuxurda, su içində
onun halı ağırdu,
Birdən uca səs ilə
atlıları çağırdı:
– Tarap-turup atlılar,
Atları qanadlılar!
Xan evinə gedərsiz,
Siçan bəyə deyərsiz:
Saçı uzun Suray xanım,
Boynu uzun Buray xanım
Düşübdü su çuxuruna,
Tez özünü yetir ona!
Atlılar hər tərəfə
durub diqqət etdilər,
Görmədilər bir nəfər,
yola düşüb getdilər.
Xan evinə çatınca
hamı atından endi;
Doluşdular saraya,
xan məclisi şənləndi.
Hörmət ilə oturdu
hamı qızıl kürsüyə,
Qonaqlardan birisi:
– Heyrətli işdir, – deyə

Söylədi: – Biz bir yolun
qırağından keçərkən
Bu sözləri söyləyən
bir səs eşitdik birdən:
“Tarap-turup atlılar,
Atları qanadlılar!
Xan evinə gedərsiz,
Siçan bəyə deyərsiz:
Saçı uzun Suray xanım,
Boynu uzun Buray xanım
Düşübdü su çuxuruna,
Tez özünü yetir ona!”
Baxdıq oyan-buyana,
diqqət etdik nə qədər,
Çox heyrətli bir işdir,
görünmədi bir nəfər...
Eşidincə bu sözü
Siçan qalxdı yerindən,
Dedi: “Tıq-tıq xanıma
kömək etməliyəm mən”.
Atdı noğul, şəkəri,
tez çıxdı o, saraydan;
Tıq-tıq xanıma tərəf
yorgalayırdu Siçan...
Yuvasına çatınca
yaxından bir səs gəldi;
Bu səs onun bağırtını
bir xəncər kimi dəldi.

Bildi Tıq-tıq xanımdır,
boğulurkən bağıdır.
Öz dostunu dar gündə
harayına çağırır.
Tez səsinə səs verdi,
o tərəfə yüyüdü.
Bir kiçik gölməçəyə
yetişincə nə gördü:
Tıq-tıq xanım çuxurda
boğulur, əl-qol atır;
Gah çıxır su üzünə,
gah birdən-birə batır...
Bunu gördü, Siçanın
dərdi başından aşdı;
Yüyüdü, öz dostuna
belə şirin dil açdı:
– Əlini mənə, bəstərəcik!
– Yox, mən səndən küstərəcik...
– Əlini mənə, bəstərəcik!
– Yox, mən səndən küstərəcik...
– Əlini mənə, bəstərəcik!
– Yox, mən səndən küstərəcik...
– Küstərəcik ha küstərəcik,
Bir daş üstündən əndərəcik!
Daşı vurdu başına,
bir az qəmləndi... yenə
Toy noğulu yeməkçin
qayıtdı xan evinə.

CƏFƏR VƏ BƏŞİR

Alman yazıçısı V. Buşdan iqtibas

1

Kənddə bir kimsəsiz qarı var idi,
Kənd onun hörmətini saxlar idi.
Özü çox mehriban, adı Gülzar,
Kiçicik daxmasında təkcə yaşar.
Gecə, gündüz evində o çalışar,
Hər işə, zəhmətə yaman qarışar.
Yenə də gəlməyirdi bir şey ələ,
Yaşayırdı yazıq bu zəhmət ilə.
Qarının kənd içində varı, yoxu
Bir xoruz idi, bir də üç toyuğu.
Bağçada dənləyirdilər onlar,
Bu toyuqlarla şad idi Gülzar.
Onları gördü Cəfər ilə Bəşir,
Durmayıb tökdülər yaman tədbir.
Tez gedib tapdılar ip ilə çörək,
Çörəyi orda dörd yerə bölərək,
Onları quyruq ilə yağladılar,
Bir-birinə ip ilə bağladılar.
Atdılar tez toyuqların yanına,
Özləri keçdilər qapı dalına.
Gördü məstan xoruz bu dörd çörəyi,
Tez yüyürdü, açıldı şən ürəyi.
Şadlığından xoruz “quqqu-riqu”,

Banladı, səslədi toyuqları bu.
Ac toyuqlar yüyürdülər bu səsə,
Gəldilər tez yemək üçün həvəsə.
Hər biri yağlı bir çörək tutdu,
Onu dimdiklədi bir az, uddu.
Qaldı birdən boğazlarında çörək,
Zəhrimar oldu onlara bu yemək:
Nə o yana qayıtdı, nə bu yana,
Hamısı heyrət etdi bu oyuna.
Onların söndü şadlığı, həvəsi,
Darıxırdı yazıqların nəfəsi.
Atılıb-düşmədən yorulmuşdu;
Dördü də qol-qanad açıb uçdu.
İp ilişdi ağacda bir budağa,
Havada qaldı dördü də asıla;
Boğulurdu yazıqların nəfəsi,
Arabir “qu-qu-qu” çıxırdı səsi.
Səsini onların eşitdi qarı,
Başaçıq qaçdı tez o, bağa sarı.
Gördü qalmış toyuqları asıla,
Heyrət etdi qoca qarı bu hala.
Əllərini vurub da baş-gözünə,
Ağlayıb söyləyirdi öz-özünə:
“Haradan bu bəla sizi aldı,
Kim məni böylə zillətə saldı?”
Qurtarıb biz birinci qissəmizi,
Başlayaq gəl ikinci hissəmizi.

2

Ürəyi dərddli, gözləri ağlar,
 Onları aldı mətbəxə Gülzar.
 Bir qədər baxdı, baxdı həsrət ilə,
 Alışb qəlbi yandı, gəldi dilə:
 “Ey qoca Gülzarın əti, çörəyi,
 Ey kiçik bağçamın gülü, bəzəyi,
 Sizin ilə keçirdi ömrüm şən;
 Bu bəla keçdi sizlərə kimdən?
 Kim sizi bu müsibətə atdı,
 Kim şirin şərbətə zəhər qatdı?”
 Yenə verdi bir az özünə ürək:
 “Olmuşa ağlamaq daha nə gərəkl
 Qovurub bu toyuqları yağda,
 Yeyərəm ləzzət ilə bu bağda”.
 Dördünü də təmizlədi o qarı,
 Tavaya qoydu bu toyuqları.
 Cəfər ilə Bəşir – iki nadan
 Gizli-gizli baxırdılar bacadan.
 Yağ, soğan almağa əlində açar
 O zaman endi anbara Gülzar.
 İş böylə görüncə iki dəcəl
 Qaçıb evdən gətirdilər çəngəl.
 Batırıb çəngəli xoruz-toyuğa,
 Çəkərək, qaçdılar moruqlu bağa.
 Qoca Gülzar mətbəxə gəldi,
 Yenidən qəlbini kədər dəlidi.
 Bir əsər görmədi toyuqlardan,

Qarının qəlbi oldu bir kasa qan.
 Yenə söyləndi gözləri ağlar:
 “Nə bələdir çəkir qoca Gülzar?
 Bu toyuqlar hanı? Hara qaçdı?
 Dirilib yoxsa qol-qanad açdı?”
 Qarı bu dəfə çox acıqlandı,
 Bu zaman it yanaşdı, yalmandı.
 İtə getdi güman yalnız onun,
 Heyfini almağa xoruz-toyuğun,
 Qapdı yerdən qoca uzun dəyənək,
 İti tutdu, doyunca vurdu kötək...
 Qurtarıb, ey gözüm, ikincisini,
 Başlayaq indi də üçüncüsünü.
 Etgilən bu hekayəyə diqqət,
 Aqil isən götürgilən ibrət.

3

Vardı yoxsul, qoca, sevimli kişi,
 Dərzilik idi kənd içində işi.
 Sənətində məharəti var idi,
 Biliyi, həm fərasəti var idi.
 Kəndin əhli tutardı hörmətini,
 Saxlayardı həmişə izzətini.
 Bir kiçik daxmada yaşar qış, yay,
 Qarşısından axardı coşqun çay.
 Çayı keçmək üçün oyan-buyana,
 Taxta bir körpü salmış idi ona.
 Yaramaz Cəfər ilə bir də Bəşir,

Buna da tökdülər yaman tədbir.
Kəsdilər körpünü mişar ilə,
Bu küçüklər sataşdılar o filə.
Söydülər dərzini o cingözlər,
Dedilər olmayan yaman sözlər.
Dərzi odlandı, xeyli hirsləndi,
Əlinə bir ağac alıb endi.
Qaçdı tez körpüyə qoyunca ayaq.
Ortasından qırıldı taxta “şaraq”.
Dərzi batdı çayın dərin gözünə,
Çıxdı sonra yenə suyun üzünə.
Nə qədər atdı o yazıq əl, ayaq,
Qurtuluşçun tapılmaz oldu dayaq.
Çay üzündə üzürdü bir neçə qaz,
Dərzini burda baxtı kəsdi bir az,
Tutdu tez qazların ayağından,
Zor-güç ilə qurtardı ordan can.
İndi dördüncüyə gəlir növbət,
Həvəs ilə oxu, götür ibrət!

4

Bir müəllim olurdu o kənddə,
Ustad idi bilikdə, sənətdə.
Söyləyirdi: “Uşaqlarım, çalışın,
Biliyə, zəhmətə, işə alışıñ!
Nə qədər əldə var gözəl fürsət,
Ədəbə, elmə eyləyin xidmət.
Oxuyun faydalı kitabçaları,

Üz qoyun hər zaman bu elmə sarı”.
Sözləri qurtarıncə tez durdu,
Doldurub çəkdi qır, uzun çubuğu.
Sonra qalxdı ayağa çox şən-şən,
Gəzməyə getdi, çıxdı məktəbdən.
Cəfər ilə Bəşir – iki nadan
Çıxarıb bu nəsihəti yaddan,
Gəldilər bir oyun da bu yazığa,
Tökdülər bir qədər barıt çubuğa,
Hər biri durmayıb evə qaçdı.
Axşam oldu, gecə qanad açdı.
O müəllim qayıtdı gəzməkdən,
Çubuğu aldı, çəkmək istərkən
Barıt birdən alışıdı, odlandı,
Sifəti, saqqalı, bığı yandı.
Atdı birdən əlindən o, çubuğu,
Qəlbinə çökdü qəm, kədər, qorxu.
Bürüdü odlu tüstü üz-gözünü,
Ütdü kirpiklərini, həm gözünü.
– Kim məni etdi bu bəlaya düşər?
Söylədi: tez həkim çağırıñlar.
Ey gözüm, sanma sən bunu qissə,
Algilən bu hekayədən hissə.

5

Yaz idi; Cəfər ilə bir də Bəşir
Oldular kənd içində çox dilgir.

Darıxıb evdə, qaçdılar küçəyə,
 Oradan getdilər yaxın meşəyə.
 Açmış idi çəməndə al güllər,
 Səs-səsə vermiş idi bülbüllər.
 Quşların nəğməsi, gülün ətri,
 Bürümüşdü o kəndi və şəhəri.
 Qırmızı, ağ, yaşıl, sarı rəng-rəng
 Qonmuş idi çiçəklərə kəpənək.
 İki şeytan, iki səfeh, nadan
 Olmadı bu gözəlliyə heyran.
 Otlar üstündə gördülər qurd-quş,
 Çox sevindi buna iki bayquş.
 Qurdları yıgıldılar kağız qutuya,
 Gəldilər tez dayı yatan otağa.
 Döşəyin altına töküb oları,
 Sevinib tezcə qaçdılar dışarı...
 Gecədən keçdi bir neçə saət,
 Dayı gəldi, yatıb ola rahət.
 Soyunub, yastığa başını atdı,
 Xor-xor ilə, şirin-şirin yatdı.
 Gecədən keçməmişdi bir o qədər
 Otağa doldu bu qonaq cücülər.
 Dayı yatmışdı, həm də yorğundu,
 Bir cücü uçdu, burnuna qondu.
 Diksinib qorxdı, açdı tez gözünü,
 Qorxusundan itirdi o özünü.
 Səslədi qorxa-qorxa: – Ey, kimsən?
 Əlini atdı burnuna birdən,

Tutdu tez burnuna qonan cücünü,
 Qorxusu getdi, gördü öz gücünü.
 Ovcuna qoydu, baxdı diqqət ilə,
 O qaranlıqda sordu heyrət ilə:
 “Bu qonaq gəldi bilmirəm haradan?
 Məni qaldırdı lap şirin yuxudan”.
 Qaynaşib doldu bu qurd-quş otağa,
 Verdilər çox əziyyət o yazığa.
 Qondular gah uçub onun gözünə,
 Burnuna, gah qulağına, üzünə.
 Qalxaraq aldı başmağın yerdən,
 İntiqam aldı o böcəklərdən.
 Dayı etdi bu işlərə heyrət,
 Dedi: “Haqq eyləsin sizə lənət!
 Yuxuma gör necə zəhər qatdı...”
 Yorğun, arğın gecəyarı yatdı.

6

Qonşuda bir çörəkçi anbarda
 Qoymuş idi beş-on çuval buğda.
 (Hər uşağın pozulsa tərbiyəsi,
 Olacaqdır yaman iş həvəsi).
 Anbara girdi Cəfər ilə Bəşir,
 Kəsdilər o çuvalı bir-bir.
 Yiyəsi girdi anbara birdən,
 Çuvalı aldı çiyinə yerdən,

İstəyirdi dəyirmanı getsin,
 Buğdanı tez üyütsün, un etsin.
 Çuvalın buğdası səpildi yerə;
 Batdı qəlbi onun qəmə, kədəyə.
 “Kim giribdir, – dedi, – bu anbara?
 Əl vurubdur dolu çuvalara?”
 Baxdı diqqətlə tez oyan-buyana,
 Onları gördü, qəlbi döndü qana.
 Dedi: – Siz kəndə oldunuz nə bəla?
 Onları tutdu saldı bir çuvala.
 Gətirib onları dəyirmanı,
 Çuvalı atdı hirsə bir yana,
 Qapdı hardansa zorba bir dəyəmək,
 Onlara vurdu hey doyunca kötək...
 Oldular ən ağır cəzaya düçar;
 Yamanı bir yaman bəla yaxalar.

TÜLKÜ HƏCCƏ GEDİR

I

Tülkü qocalmış idi,
 Şikardan qalmış idi.
 Ov keçmirdi əlinə,
 Ət dəymirdi dilinə.
 Həftələrlə qalıb ac,
 Dolanırdı yalavac.
 Ova batmırdı diş,
 Yaman keçirdi işi.
 Günü olmuşdu qara,
 Düşündü, tapdı çara:
 Təsbeh aldı əlinə,
 Şal bağladı belinə,
 Ayaqlarında çarıq,
 Başında tirmə sarıq,
 Çiyində atlaz əba,
 Əlində zorba əsa
 Ağlayırdı, gedirdi,
 Çölləri seyr edirdi.
 Olmuşdu mömin bəndə,
 Çatdı böyük bir kəndə.
 Kənd ağzında bir xoruz
 Eşələnirdi yalqız.
 Gördü ki, tülkü lələ
 Girmiş başqa bir şəkə.

Gəlir təsbəh əlində,
Bir şal qurşaq belində,
Ayaqlarında çarıq,
Başında tirmə sarıq,
Çiyində atlaz əba,
Əlində zorba əsa.
Ağlayır, təsbəh çəkir,
Gözündən qan-yaş tökür...
Xoruz durub uzaqdan
Baxdı ona bir zaman.
Dedi: – A tülkü lələ,
Nəçin girdin bu şəkə?
Yoxsa sənə, ey baba,
Üz veribdir bir bəla?
Tülkü başın salladı,
Hönkür-hönkür ağladı.
Dedi: – A məstan xoruz,
Gözləri mərcan xoruz!
Qocalmışam, düşmüşəm,
Sizi çox incitmişəm.
Məndən daha qaçmayın,
Dərdlərimi açmayın.
Daha üzüm qaradır,
Qəlbim dolu yaradır.
Halal-haram qanmadım,
Qocalığı anmadım.
Sizi tutdum hey yedim,
Allah kərimdir! – dedim.

Yamanlıq olmuş işim,
 Qanlar tökmüş bu dişim.
 Mənim günahım çoxdur,
 Halıma yanan yoxdur.
 İndi həccə gedirəm,
 Daha tövbə edirəm.
 Xoruz dedi: – Babacan,
 Sənə bu canım qurban!
 Daha bəsdir, ağlama,
 Ürəyimi dağlama!
 Haqq yolunu bulmusan,
 İndi mömin olmusan.
 Qocalmısan, ay lələ,
 Quyruğun var bir şələ.
 Səni uzun yol yorar,
 Məni özünlə apar.
 Yolda qulluq edərəm,
 Hər işinə gedərəm.
 Tülkü baxdı həsrətlə,
 Cavab verdi hörmətlə:
 – Sağ ol, məstan xoruzum,
 Sevimli, əmlik quzum.
 Yollar uzun, burama,
 Tez ol, gəl düş arxama.
 Hər gün namaz zamanı
 Sən verərsən azanı.
 Xoruz oldu sevincək,
 Qanad gərdi yelkəntək.

Qanadını çırparaq,
 Uçub gəldi qaçaraq,
 Öpdü əl-ayağını,
 Üzünü, qulağını.
 Boynunu dimdiklədi,
 Ona min dil söylədi.
 Tülkü ağzında virdi
 Təsbehini çevirdi.
 Ona həsrətlə baxdı,
 Gözləri şimşək çaxdı.
 Bir az söhbət etdilər,
 Yola düşüb getdilər.

II

Gəldilər kəndə yaxın.
 Toyuqlar axın-axın
 Küçədə dənənirdi,
 Yem tapıb şənlənirdi.
 Gördülər tülkü lələ
 Giribdir başqa şəkə:
 İri təsbeh əlində,
 Bir şal qurşaq belində,
 Ayaqlarında çarıq,
 Başında tirmə sarıq,
 Çiyində atlaz əba,
 Əlində zorba əsa.
 Gedir yol ilə birbaş,

Xoruz olmuş yoldaş,
Birdən qıqqıldaşdılar,
Bu hiyləyə çaşdılar.
Toyuq-xoruzdan biri
Gəldi bir az irəli,
Dedi: – A lovğa tülkü,
Quyruğu darğa tülkü!
Yoxdur səndə mərhəmət,
Bizə verirsən zillət.
Gizli-gizli gecələr
Kəndə girib bixəbər
Bizi çapır, çalırısan,
Hinə şivən salırısan.
Yoxmu bizim canımız?
Halalmıdır qanımız?
Etdik biz də bir tədbir,
Vardır yaxında çox “pir”;
Onlara ip bağladıq,
Nəzir verdik, ağladıq;
Kəsdik minlərlə qurban,
Verdik fəqirə ehsan;
Qəbul olmuş duamız,
Səni tutmuş ahımız.
Tülkü alıxdı-yandı,
Əsasına dayandı;
Sonra başın salladı,
Hönkür-hönkür ağladı.
Dedi: – Düzdü, can xoruz,

Gözləri mərcan xoruz!
İndi üzüm qaradır,
Qəlbim dolu yaradır...
Yamanlıq olmuş işim,
Daşa dəysin bu dişim.
Qocalmışam, düşmüşəm,
Sizi çox incitmişəm.
Daha tövbə edirəm,
İndi həccə gedirəm...
Bu işə mat qaldılar,
Tülküyə yan aldılar.
Çaşdılar bu sözlərə,
Qan-yaş doldu gözlərə.
Söylədilər: – Ay lələ!
Qurban bu şirin dilə!
Xasiyyətin dəyişmiş,
Nə gözəl işdir bu iş!
Amandır, tülkü lələ,
Bizi apar özünlə.
Tülkü dedi: – Nə olar,
Gəlin, gəlin, balalar!
Uçub gəldi cümləsi;
Toyuq-xoruzun səsi
Çulğaladı hər yanı,
Kəndi, çölü, ormanı.
Bir xoruz oldu zirək,
Uçdu dama sevincək:
– Quqquluqu! – çəkdi car,

– Olduq bizlər bəxtiyar:
Aydın olsun gözünüz,
Gəlin, görün özünüz.
Tülkü olub peşiman,
Tökməyəcək bir də qan.
Mömin olmuş bu kişi,
Bizimlə yoxdur işi;
Ağlayır, tövbə edir,
Birbaşa həccə gedir.
Kənddə toyuq-cücələr
Bundan tutunca xəbər
Bir-birinə baxışdı,
Küyə düşdü, axışdı;
İşi doğru bildilər,
Uçub qaçıb gəldilər.
İnandılar tülküyə
Peşiman olmuş deyə,
Biri öpür əbasın,
Biri dəmir əsasın,
Biri təsbeh, sarığı,
Biri kirli çarığı.
Batmış hamı sevincə,
Gülürlər incə-incə.
Gətirdilər duz-çörək.
“Dərə xəlvət, tülkü bəy”
Dururdu kefi çox saz,
Baxırdı saymaz-saymaz.
Bir az söhbət etdilər,

Yola düşüb getdilər.
 Çovuş oldu birisi,
 Basdı kəndi cır səsi.
 Keçdi dəstə başına,
 Papaq endi qaşına.
 Əlində uca bayraq
 Oxuyurdu o, şaqraq.
 Dəstə şən, təmtəraqla,
 Gedir çovuş bayraqla.
 Tülkü düşmüş irəli,
 Arabir dönüb geri
 Gizli-gizli baxırdı,
 Ağızından su axırdı.
 Sanki ölçüb-biçirdi,
 Köklərini seçirdi.
 Kəsilməşdi taqəti,
 Gözləyirdi fürsəti.
 Getdilər bir az daha,
 Çatdılar bir səhraya.
 Tülkü dayandı, durdu,
 Başladı hiylə qurdu.
 Dedi: – Ay canım xoruz,
 Gözəl məstanım xoruz!
 Namaz vaxtıdır, dayan,
 Çıx ağaca ver azan.
 Alıb tez dəstamazı,
 Qılaq burda namazı.
 Xoruz çıxdı, ucadan

Verdi gözəl bir azan.
 Tülkü dedi: – Tez durun,
 Namaz üçün səf qurun!
 Olsun xoruz pişnamaz,
 Daha başlansın namaz!
 Bağurdılar: – Yox, olmaz,
 Bizim cinsə yaraşmaz.
 Əslində, pişnamazlıq
 Sənin şəninə layiq.
 Tülkü dartdı özünü,
 Turşutdu üz-gözünü.
 Dedi: – Məndən çəkin əl!
 Olmuşam çox bədəməl.
 Öldürmək olmuş işim,
 Qanlar tökmüş bu dişim.
 Mənim kimi yaramaz
 Olarmı heç pişnamaz?
 Arıq xoruzun biri
 Gəlib keçdi irəli.
 Tülkü baba yanladı,
 Səfləri sahmanladı.
 Kökləri sondan düzüb,
 Gözlərini bir süzüb
 Hiyləni saz eylədi,
 Durdu belə söylədi:
 – Mən keçmişəm lap sona,
 Ürəyim dönmüş qana.
 Yalvarıram, Yaradan

Keçsin günahlarımdan.
Peşimanam işimdən,
Bizaram keçmişimdən.
Artıq tövbə etmişəm,
Ağlamaq olmuş peşəm.
Siz namazı başlayın,
Məni bir ölü sayın.
Deyib oturdu yerə,
Ağladı birdən-birə.
Səflər coşub-daşdılar,
Namaza qalxışdılar.
Dörd səf düzülmüş idi,
Gözlər süzülmüş idi.
Pişnamaz dedi: – Quqqu!
Azançı: – Quqquriqu!
Oxundu qısa dua,
Əyildilər torpağa.
Tülkü qaldırdı başın,
Atdı möminlik daşın.
Baxdı ora-buraya,
Göz gəzdirdi sıraya.
Od parladı gözündən,
Artıq çıxdı özündən.
Sahmanladı işini,
İtilədi dişini,
Atdı təsbeh, əbanı,
Sarığı, həm əsanı,
Baxdı oyan-buyana,

Düz atıldı meydana.
Yırğalandı quyruğu,
Boğdu on beş toyuğu...
Duyub o yerdə qalan
Qurtardı tülküdən can.
Uçdu hərə bir yana,
Düzə, çölə, ormana.
Çölü basdı qışqırıq,
Qopdu böyük fışqırıq.
Tülkü işin bitirdi,
Ovlarını gətirdi,
Çıxdı bir göy yamaca,
On gün yedi doyunca.

ALMA OĞRUSU

Alman yazıçısı V.Buşdan iqtibas

Aslan ilə Əmir, həm Cabbar,
Götürüb badbanların¹ onlar,
Getdilər çöldə ta uçursunlar.
Gördülər bir ağac yol üstündə.
Üç-dörd alma var idi üstündə.
Sulanıb görcək ağzı Aslanın,
Yandı-yaxdı o odlara canın.
Almanı tez Əmirə göstərdi,
Təməhi güc gətirdi, böylə dedi:
“Tez əyil, çiyinə çıxım, qardaş,
Almaları dərim, yeyək yoldaş”.
Bu işə razı oldu ol nadan,
Atılıb çıxdı çiyinə Aslan.
Almanın hamsını çarıq dərdi,
Sonra qorxub üsulluca endi.
Durmadı öz sözündə ol nadan,
Götürüb qaçdı almanı Aslan.
Yiyələndi o, almanın beşinə,
Birini saldı tez özü dişinə,
Arxasınca Əmir qaçıb tələsik,
Aslana vurdu bir acıqlı təpik.
Yıxılıb Aslan, tez yenə durdu,
Yumruq ilə bu da onu vurdu.

¹ Badban – çərpələng

Tutuşub vurdular biri-birini,
Cırdılar üst-başını, üzlərini.
Gəldi bağban yoluxmağa o bağa,
Diqqət ilə baxıb sola və sağa,
Görmədi öz yerində almaları,
Qaçdı ki, bəlkə, tutsun oğruları.
O, yaxında eşitdi səs, durdu,
O iki alma oğrusun gördü.
Çox şirin bir-biri ilə davada,
Yetişib bağban o əsnada,
Gördü ki, bir-birinə sarmaşmış,
Eşələnirlər toza, quma batmış.
Bağban qapdı zorba bir dəyəmək,
Onlara ləzzət ilə vurdu kötək.
Ağlaya-ağlaya iki axmaq
Dedilər: "Dərmərik daha mütləq".
Üstləri, başları cırıq, ağlar
Evlərinə qayıtdılar onlar.
Onlara çün qarışmadan Cabbar
Badibanı hava üzündə uçar.
Gedir idi yol ilə qəlbi şad,
Demədi hiç kəs ona bir zad.

EŞŞƏK ÜSTÜNDƏ SƏYAHƏT

Dəyirmançı bir qoca
Minmiş qara eşşəyə.
Oğlu da arxasınca
Gedirdilər meşəyə.
Hava isti, yol uzaq,
Lap tərləmişdi uşaq.
Gülüb yoldan keçənlər
Dedilər bax bunlara:
"Bu insafsız bəxtəvər
Özü minmiş ulağa,
Belə isti havada
Oğlu gedir piyada.
Harda görülmüş, ata
Özü minsin ulağa,
Belə isti havada
Oğlu getsin piyada.

Endi ulaqdan qoca,
Oğlu mindi eşşəyə.
Atası arxasınca
Üz qoydular meşəyə.
İstiləşirdi hava,
Yorğalayırdı qoca.
Güldü yoldan keçənlər:
"Bax insafsız oğlana,
Qoca kişi tökür tər,

Özü minmiş heyvana.
Belə isti havada
Ata gedir piyada.
Baxın, baxın oğlana!
Özü minib heyvana.
Belə isti havada
Qoca gedir piyada”.
Qoca dedi: “Oğlum, en,
Rahatlıq ver heyvana”.
Oğlan endi eşşəkdən,
Ata, oğul yan-yana,
Elə isti havada
Gedirdilər piyada.
Güldü yoldan keçənlər:
“Baxın qoca axmağa,
Oğlu, özü tökür tər,
Minməyirlər ulağa.
Belə isti havada
Sürünürlər piyada.
Baxın iki axmağa,
Rəhm edirlər ulağa.
Özləri bu havada
Sürünürlər piyada”.
Qoca mindi eşşəyə,
Dönüb dedi oğluna:
“Tez ol, çataq meşəyə,
Gəl sən də min heyvana”.
Atıldı mindi oğlan,

Yorğalayırdı heyvan.
Güldü yoldan keçənlər:
“Bax qocaya, uşağa,
Hər iki bu bəxtəvər
Minib yazıq ulağa.
Yollar bütün dağ, dərə,
Heyvan batıb qan, tərə.
Baxın iki axmağa,
Minib yazıq ulağa,
Hava isti, yük ağır,
Bax heyvandan tər yağır”.
Qoca dedi oğluna:
“Diqqət verməyək buna,
Hər deyilən düz olmaz,
Yol sözsüz-sovsuz olmaz”.

YAXŞI ARXA

Günlərin bir günündə,
Qalın meşə içində
Bir ac tülkü olurdu,
Acından qovrulurdu.
Qalmayırdı dağ, dərə,
Baş çəkirdi hər yerə.
Bir yerdə ov bilsəydi,
Ya uzaqdan görsəydi,
Quyuğunu diklərdi,
Güllə kimi gedərdi.
Görsə ağacda bir quş,
Başından oynardı huş.
İstəyərdi yavaşca
Dırmaşsın o ağaca.
Ancaq dişi batmazdı,
Əli quşa çatmazdı.
Altdan-yuxarı yan-yan
Baxardı heyran-heyran.
Qımıldasaydı yarpaq,
Başın kola soxaraq,
Yavaşca şöngüyərdi,
O səsi dinləyərdi.
Hərdən bir şey umardı,
Gözlərini yumardı,
Görərdi: kök cücələr,
Fərə, xoruzbeçələr

Qarşısında dənənir,
Cikkildəşir, səslənir.
Açarkən tez gözünü
Görərdi tək özünü.
Durub mırıldanardı,
Alışardı, yanardı.
Gəzərdi boş-boşuna,
Çıxardı dağ başına.
Seyr edərdi uzağı,
Dəyməzdi ov gözünə,
Çıxardı çöl düzünə.
Həm ac, həm yorğun-argın,
Nəşəsiz, həm də darğın
Axşamadək gəzərdi,
Yorulardı, bezərdi.
Hər kol-kosa çatardı,
Qıvrılardı, yatarı.
Bir gün o çox düşündü,
Qoca qəlbi döyündü.
Dərin bir fikrə getdi,
Bir baxınız nə etdi.
Ağlına gəlmiş birdən,
Dedi ki: "Axmağam mən,
Hazır bu qonşuluqda,
Çinarda, bu yavuşda
Bala çıxarmış leylək,
Bir hiylə qurmaq gərək.
Alıb bir-bir balasın

Yeyim, qoy tutsun yasın”.
Getdi, tapdı bir mişar,
Dedi: “Axtaran tapar...”
Əlin qoydu belinə,
Gəldi çinar dibinə.
Dedi: – A leylək baba,
Köç bu ağacdən daha!
Bu çöl, yamac, bu orman
Mənə qalmış atamdan.
Bu gün üç gündür acam,
Bir loğmaya möhtacam.
Gəldim, kəsim çinarı,
Aparım, satım barı...
Əl apardı mişara,
Çəkdi onu çinara.
Ağac başında leylək
Bu sözləri eşitcək
Başladı yalvarmağa.
Dedi: – A tülkü ağa,
Rəhm elə gəl, ay aman!
Kəsmə çinarı, dayan!
Gəl yuvamı dağıtma,
Göz yaşımı axıtma.
Balalarım lüməkdir,
Qanadları gödəkdir.
Ağac başından yerə
Düşsələr, birdən-birə
Tələf olarlar, gözüm.

Mən buna necə dözüüm?!
 Tülkü dedi: – Yox, olmaz,
 Bir dəqiqə yaramaz.
 Əl apardı mişara,
 Çəkdi onu çinara...
 Leylək birdən bağırdı,
 Gözündən yaş yağdı.
 Dedi: – Aman, tələsmə,
 Dayan, çinarı kəsmə!
 Üç balamdan birisin,
 Ən böyüyün, irisin
 Verrəm sənə, götür əl,
 Tülkü baba, rəhmə gəl.
 Tülkü ağa şöngədi,
 Qulağını diklədi.
 Dedi: – Daha neyləyək,
 At aşağı, a leylək!
 Leylək dayandı bir az,
 (Ana balaya qıymaz).
 Qıymadı balasını,
 Ağladı yana-yana.
 Varmadı onun əli,
 Baxdı ona kədərli.
 Gördü tülkü gözləyir,
 Onu yerdən səsləyir.
 Leylək dedi: – Ay aman!
 İşim oldu nə yaman!
 O yazıq dərdli ana

Ürəyi yana-yana
 Dimdiyini uzatdı,
 Bir balasını atdı.
 Tülkü qapdı havada,
 Parçaladı orada,
 Çəkdi balta dişinə,
 Yedi, getdi işinə.
 Keçdi bir üç gün daha,
 Qudurdu tülkü ağa.
 Birbaşa, durdu, yenə
 Gəldi çinar dibinə.
 Dedi: – A leylək baba,
 Köç bu ağacdən daha!
 Yenə üç gündür acam,
 Bir loğmaya möhtacam.
 Həyatım olmuş acı,
 Kəsməliyəm ağacı.
 Əl apardı mişara,
 Çəkdi onu çinara.
 Leylək bağırdı: – Aman!
 Kəsmə ağacı, dayan!
 Gözümün ağ-qarası,
 Ürəyimin parası
 İki balam qaldı, bax,
 Olsun başıma torpaq...
 Daşımı mənim ürəyim?
 Anayam, var diləyim.
 Qıymaram onlara mən,

Bəsdir, insaf elə sən.
Qoy bir böyüsün onlar,
Bir qol-qanad açsınlar;
O zaman al mişarı,
Kəs dibindən çınarı.
Tülkü dedi: – Yox, olmaz!
Bir dəqiqə yaramaz!
Kəsmək üçün çınarı
Götürdü tez mişarı.
Leylak dedi: – Tələsmə,
Dayan, çınarı kəsmə!
Od tutdu yana-yana,
Ürəyi döndü qana;
Bir balasını yenə
Alaraq dimdiyinə,
Öpdü iki gözündən,
Dimdiyindən, üzündən,
Atdı tülküyə sarı;
Dedi: – Al, rədd ol barı!
Tülkü qapdı havada,
Parçaladı orada;
Çəkdi balta dişinə,
Yedi, getdi işinə.
Qonşu ağacda qarğa
Qonmuşdu bir budağa,
Bu hiyləni o qandı,
Leyləyə qəlbi yandı.
Dedi: – A leylək, sən

Qara daşdır ürəyin.
Bax gör bir neyləyirsən?
Öz balanı verir sən
Açgöz, murdar tülküyə,
Dəb salırsan ölkəyə.
Bu sözləri eşitcək
Hönkürtü vurdu leylək;
Dedi: – Neyləyim, qardaş,
Düşsün başıma bir daş!
De görüm, hansı ana
Qıyar öz balasına?
İşim düşmüşdü dara,
Təpmədim başqa çara.
Əlindəki mişarı
Görmədinmi, çınarı
O insafsız kəsirdi,
Canım zağ-zağ əsirdi...
Qarğa dedi: – Ay axmaq,
Sadəkilliyi burax!
Pis olar yoxsa halın,
Yox şüurun, kamalın.
Uzunboy, uzunboğaz,
Xeyrə, şərə yaramaz.
Ayaqların bir arşın,
Ondan uzundur başın.
Ağlın ancaq gödəkdir,
Adın Hacileyləkdir.
Yox o boyun faydası,

Hər işin var qaydası.
Hiylə gəlir o sənə,
İnanırsan düşməmə.
Olsa min bir mişarı,
Kəsə bilməz çınarı.
Sənə gəlir o, kələk,
Burax, qoy kəssin görək...
Leylək dedi: – Ay oğul,
Bunu bilmirdim, sağ ol!
Saldın məni sən başa,
Sağ ol, qarğa, çox yaşa!..
Keçdi bir üç gün, yenə
Haman çinar dibinə
Tülkü buyurdu gəldi,
Lovğa-lovğa çöməldi.
Dedi: – A leylək baba,
Köç bu ağacdən daha!
Leylək cavab vermədi,
Ona baş endirmədi.
Kəsmək üçün çınarı
Tülkü aldı mişarı.
– Köç bu ağacdən, – dedi.
– Məni bu aclıq yədi.
Gərək kəsilsin çinar,
Buna bir sözünmü var?
Tülkü dartdı özünü;
Bitirməmiş sözünü
Leylək boynun uzatdı,

Tüklərini qabartdı;
Dedi: – Rədd ol, hiyləgər!
Lovğalanma bu qədət.
Bəsdir, bu hiyləylə sən
Sinəmə dağ çəkmişən...
Anlamışam işini.
Nə qıcıyıb dişini
Kəc baxırsan üzümə?
Get, görünmə gözümə!
Tülkünü heyrət aldı,
Yerində dondu qaldı.
Dərdə, qəmə büründü,
Dərin-dərin düşündü.
Sonra dedi: – A yassar,
Səni bir öyrədən var.
Turşutdu o, üzünü,
Dolandırdı gözünü,
Ürəyi yana-yana
Baxdı oyan-buyana.
Birdən gördü qarğanı,
Qaynadı, coşdu qanı.
Dedi: “Aha, bu qarğa
Olmuş leyləyə darğa,
Yoxsa bir şey qanmazdı,
Hiyləni anlamazdı”.
Sonra yenə şöngədi,
Qulağını diklədi;
Dedi: – A yassar qarğa.

Paxıl, gözü dar qarğa,
 Bu nə cürətdir etdin,
 Bu leyləyi öyrətdin?
 Nə qalmış idi sənə?
 Yamanlıq etdin mənə.
 Olsun iki gözün kor,
 İndi bircə dayan dur,
 Bir gün üzüb başını,
 Bişirərəm aşını.
 Qalxdı suyu süzülmüş,
 Ağzı, gözü büzülmüş,
 Meşə ilə gedirdi,
 Mırıldanıb deyirdi:
 “Ay paxıl, şeytan qarğa,
 Səbr et, bir dayan, qarğa,
 Sənə qurum bir kələk,
 Aləmə olsun örnək”.

* * *

Günəş üfüqdə söndü,
 Yavaş-yavaş büründü
 Çən, dumana çöl, çayır,
 Yamac-dərə, dağ, bayır.
 Yuxu zamanı gəldi,
 Qurdlar, quşlar çəkildi.
 Bulud altından yalnız
 Göz qırpırdı Ay, ulduz.
 Yox səs-səmir bir yerdə;

Ancaq boş dərələrdə
 Sular çağlar, gülümsər,
 Sıra dağlar səs verər...
 Bir hiylə qursun deyər
 Tülkü girdi meşəyə.
 Uzandı ac və yorğun,
 Əhvalı xeyli pozğun;
 Qarnı quruldayırdı,
 Durub mırıldayırdı.
 Yuxu girməz gözüne,
 Deyinir öz-özünə:
 “Fələk, bu qanlı səhər,
 Açılmayacaq məgər?”
 Gözləyirdi bir fürsət,
 Hər dəqiqə, hər saət
 Bir il keçirdi ona,
 Qalmışdı yana-yana.
 Uzun gecəni oyaq
 Başa vurdu bir sayaq.
 Dan yeri ağarcağın
 Tülkü ağa ac, yorğun
 Silkələdi özünü,
 Açdı iki gözünü;
 Bir əsnədi, gərnəşdi,
 Ürəyini qəm deşdi.
 Durdu, çıxdı o, koldan,
 Qalmamışdı onda can.
 Dərs verməyçin qarğaya

Gəldi birbaş tarlaya.
Bir az baxdı, dayandı,
Birdən yerə uzandı.
Ölülüyə özünü
Qoyub, yumdu gözünü...
Göyün üzündə yalnız
Var idi bircə ulduz...
Doğdu günəş, yayıldı,
Dağlar, daşlar ayıldı.
Sular, dağlar, bayırlar,
Səhrələr, həm çayırlar,
Hər yan rəngə boyandı,
Şux təbiət oyandı.
Açır əlvan çiçəklər,
Uçuşur kəpənəklər.
Quşlar atılır, düşür,
Cəh-cəh vurur, ötüşür.
Səfa içində hər yan...
Yalnız tülkü bağı qan,
Qarğacığı tutmağa
Çalışır tülkü ağa...
Uca palıd başında
Qırıldayırkən qarğa
Gördü uzanıb tülkü,
Əsla tərpənmir tülkü,
Üzü, gözü büzüşmüş,
Yerə ölümək düşmüş...
“Bax bu, hiylədir!” – deyə

Qarğa güldü tülküyə.
Dedi: – Ay uzunqulaq,
Məni sanırsan axmaq?
Şeytan kimi yatırsan,
Mənə yalan satırsan?
Elə bildin duymaram?
Yox, hiylənə uymaram.
Tülkü çıxarmadı səs,
Almayırdı heç nəfəs.
Qarğa baxdı bir müddət,
Qəlbində yandı həsrət.
Dedi ki: “Bu hiyləgər
Ölmüş olsaydı əgər,
Səhər, günorta, axşam
Mən də edərdim bayram.
Deşib beynin yeyərdim,
Dimdiyimi silərdim.
Atıldım ağaca,
Səs salardım yamaca”.
Səbr et, dayan, a qarğa,
Danışma lovğa-lovğa.
“Yerdə yatan yumurta
Göydə uçan quş olur”.
Qarğa baxdı bir zaman,
Gördü yox tülküdə can.
Dedi: “Canı çıxıbdır,
Aclıq onu yıxıbdır.
Aldanmaq olmaz, ancaq

Gərəkdir ayıq olmaq”.
Uçdu gəldi o, birbaşa,
Götürdü bir kiçik daş,
Qoydu onun buduna,
Diqqətlə baxdı ona.
Dedi: “Yoxsa bu ac bəy
Mənə gəlir bir kələk?
Səhər yenə gələm,
İşi yəqin bilərəm:
Ölməmiş olsa əgər,
Bu daş üstündən düşər.
Onda billəm diridir,
Hiyləgərin biridir...”
Uçub yüksəldi qarğa,
Uçdu, getdi uzağa.
Tülkü duydu bu işi,
Gördü batmadı dişi.
Söylədi: “Ay hiyləgər,
Qoy bir açılısın səhər.
Bu günü də vur başa,
Bir gün də artıq yaşa,
Sabah, yəqin, tutaram,
Birnəfəsə udaram”.
Tülkü doymuşdu cana,
Göz gəzdirdi hər yana.
Baxdı o hər budağa,
Gördü ki, yoxdur qarğa.
Qalxdı, üstünü sildi,

Meşəliyə çəkildi.
Susuz, ac, arğın, yorğun,
Əhvalı xeyli pozğun,
Gözü ovda və quşda,
Dərələrdə, yoxuşda;
Nə kəklik var, nə turac,
Bomboşdur dərə, yamac.
Hər şey çıxmışdı yoxa...
Göz yaşı axa-axa
Çox axtardı, dolaşdı,
Qan-tər başından aşdı.
Qurtardı lap qüvvəti,
Qalmadı heç taqəti.
Leyləyi etdi tez yad,
Qarğadan çəkdi min dad.
Oxu toxundu daşa,
O günü vurdu başa...
Axşam sular qaraldı,
Ətrafı zülmət aldı.
Daşdı dərdi çox oldu,
Bir kolluğa soxuldu.
Atdı yerə başını,
Tökdü o, göz yaşını.
Boşa çıxmışdı oxu,
Girməz gözünə yuxu.
Bir il keçdi o gecə...
Qızıl şəfəq çöküncə
Silkələdi özünü,

Açdı iki gözünü,
Tülkü qalxdı yerindən,
Bir ah çəkdi dərindən,
Aşdı kiçik bir dərə,
Gəldi dünənki yerə.
Həmin daşı üstünə
Qoydu, uzandı yenə...
Doğmuşdu dan ulduzu,
Açılırdı göy üzü.
Ağac başında qarğa
Qırıldayırkən "qa-qa",
Gördü tülkünü birdən,
Uçub gəldi yerindən.
Daşı yerində görcək
Dedi: "Aha, ay tülək,
Bulandırıb saf suyu,
Qazıdın dərin quyu.
Özün düşdün quyuya,
Dərin bulanıq suya.
Aclıq səni sıxmışdır,
Artıq canın çıxmışdır.
Qəbul olmuşdur duam,
Bu gün edərəm bayram".
Diqqətlə baxdı ona,
Uçdu qondu yanına.
Dimdiklədi bir-iki,
Səs çıxarmadı tülkü.
Qondu onun başına,

Gözlərinə, qaşına
Dimdik vurarkən birdən
Tülkü sıçradı yerdən;
Elə tutdu qarğanı,
Az qala çıxsın canı.
Dedi: – A fitnə, şeytan,
Qurtarmazsan daha can.
Sən leyləyi öyrətdin,
Məni ruzumdan etdin.
Bilmədin, ay yaramaz,
Mənə dolaşmaq olmaz?
Alıb səndən intiqam,
Bu gün elərim bayram.
Qarğa dedi: – Ay gözüm,
Yox deyəcək bir sözüüm,
Ye, ancaq, ey bəxtiyar,
Bircə vəsiyyətim var;
Əvvəl onu deyərsən,
Sonra məni yeyərsən.
Yaxınlaşıbdır əcəl,
Vəsiyyətə et əməl!
Tülkü dedi: – Dayanma,
Tez ol, söylə, yubanma!
Qarğa dedi: – Tülkü bəy,
Əcəl çatdı, nə etmək!
Halal olsun ətim, ye!
Ancaq bu sözləri de:
– Gorsuz, kəfənsiz qarğa,

Yurdsuz, vətənsiz qarğa,
Həsərlə keçdi ömrün,
Yazıq sənə, qa-qa-qa!
Tülkü durdu deməyə,
Hazırlandı yeməyə.
Quyruğunu tutdu şək,
Deyirdi çox sevincək:
– Gorsuz, kəfənsiz qarğa,
Yurdsuz, vətənsiz qarğa,
Həsərlə keçdi ömrün,
Yazıq sənə, qa-qa-qa!
Deyəndə tülkü bəy “qa”
Ağzından çıxdı qarğa.
Getdikcə qanad aldı,
Bir ox kimi ucaldı.
Uçdu göylərə qarğa,
Sonra bir dik budağa
Qonub, güldü tülküyə,
– Hünərin var, tut! – deyə.
Tülkü alışdı, yandı,
Öz işindən utandı.

TAPDIQ DƏDƏ

I

Deyirlər, bir dağ varmış,
Çağlarmış hey dərəsi.
Kəsilməzmiş yaz və qış
Onun coşqun nərəsi.
Başı, dibi qar, boran,
Papaq geymiş dumandan.

Təbiətin qoynunda
Görmüş sansız qış, bahar;
Ağ saçları boynunda
İnci kimi parıldar.
Şəndir yaxın, uzağı,
Gözəldir hər bucağı.

Qarlı, uca, dik başı
Az qalır dəysin Aya;
Təpələrlə yanaşı
Köksündə min bir qaya.
Hər daşı, hər koması
Laçın, tər lan yuvası.

Daşda bitən ağacda
Gözü qalır insanın,
O dağlarda, yamacda

İzi var hər zamanın,
Uçar baxdıqca xəyal,
Gəlir zəhnə min sual.

Qoynunda bir göl də var,
“Ceyran gölü” adlanır.
Güzgü kimi parıldar,
Çıraq kimi hey yanır.
Yaşıl köksünə yaz, qış
Min bir çiçək taxılmış.

Alır sərin suyunu
Yaxın qarlı dağlardan,
Qoynunda bəslər onu
Yaşıl donlu bir orman.
Söyüd, çinar, göy qamış
Üstünə kölgə salmış.

Gündüz Günəş, gecə Ay
Gəlir tamaşasına.
Ətəyindən axan çay
Nəğmə söyləyir ona.
Verir min bir yaraşlıq
Ona çiçək, sarmaşlıq.

Bu dərədə hər bucaq
Bənzər gözəl çələngə.
Hər gül, çiçək, hər yarpaq

Girdikə rəngdən-rəngə
Quşlar verər səs-səsə,
Nəşə gələr hər kəsə.

Qonmuşkən bu xəyalım
Yurdumun bağçasına,
Yalnız var bir sualım
Təbiət fırcasına:
Çəkdimmi böylə lövhə?
Sən sənətin, düz söylə!

II

Bu dərənin qoynuna
Sığınmışdı bir qoca.
Tapdıq deyirlər ona;
Özü adından uca.
Son günləri yaşar dinc,
Qəlbində sönmüş sevinc.

Gəncliyində bu qoca
Sultanlardan, xanlardan
Cəfa çəkmiş doyunca.
Xalqı sıxdıqca zaman
Arxa çıxmış yoxsula,
Könül vermiş bu yola.

Toplamış öz başına
Eldə igid gəncləri;

Çıxmış bir dağ qaşına
Açmış döyüş səfəri,
Ad çıxarmış o vaxtdan
Bu ağ saçlı qəhrəman.

Çox yoxsulu qoparmış
Zalımın pəncəsindən.
Qız, gəlini qurtarmış
Zülmün əyləncəsindən.
İllər, aylar baş vurmuş,
Tapdıq yorulub durmuş.

Keçmiş bahar günləri,
Ömrü axmış su kimi;
Yaş adlamış irəli,
Baş ağarmış qu kimi.
Göz bozarmış, bel çökmüş,
Xəzan ömrünü sökmiş.

Düşmüş əlindən mizraq,
Ox, yay, qılınc və qalxan;
Olmuş doğduğu torpaq
Ona qaranlıq zindan.
Köksündə bir qarlı qış
Tay-tuşundan ayrılmış.

Dünya görmüş bu qoca
Çıxmış bərkdən və boşdan.

Vermiş illər boyunda
Çox döyüşdə imtahan.
Sınaqlı Tapdıq dədə
Qatlanmış hər bir dərdə.

Onu tanıyır uzaq,
Yaxın obalar bütün;
Yoxsul, sönük hər ocaq
Dilər ona yaxşı gün.
Kimə bir dərd üz vermiş,
Tapdıq çarə göstərmiş.

Görmüş hələ ölkədə
Zülmün odu sönməmiş.
O vaxtdan Tapdıq dədə
Öz kəndinə dönməmiş.
Lənət etmiş hər şeyə,
Sığınmış bu dəreyə.

III

Dərənin arxasında köy¹ varmış,
Onu çoxdan kədər, zülüm sarmış.
Gecə, gündüz əkir, biçir, yoxsul
Yenə görməz evində bir məhsul.
Daşyır molla, kətxuda, bəy, xan.

¹ Köy – kənd

Qan udur kəndli qanlı dövrəndən.
 Göz yaşıyla becərdiyi tarla
 Qoparır öz başında vaveyla.
 Kənddə ən yoxsul, ən təpərli Məmiş
 Bu gedişdən daha cana gəlmiş.
 Bükmüş aclıq və ehtiyac belini...
 Atdı bir gün Məmiş gözəl elini,
 “Fəhləlik eylərəm şəhərdə”, – deyə
 Endi Tapdıq dədə olan dərəyə...
 Qanad açmışdı göylərin tavusu,
 Başlamış quşların səhər borusu.
 Ötüşür hər budaqda şən, şaqraq,
 Səsinə səs verir qaya, irmaq.
 Dərə başqa lətafət almışdı,
 O, sədalar içində dalmışdı...
 Bir daş üstündə Tapdıq əyləşmiş,
 Üstünə bir ağac qanad gərmiş.
 Gözü yollarda, hey baxar, inlər,
 İrmağı, quşları birər dinlər.
 Ona yalqızlıq açmış idi yara,
 Neyləsin, tapmayırdı başqa çara.
 Məmiş isə addımlayırdı yolu,
 Ürəyi fırtına, kədərlə dolu..
 Tapdığa hörmət ilə yaxlaşdı.
 “Uğur olsun”, – deyə yaxın gəldi,
 Oturub bir qədər də dincəldi.
 Söz alıb-verdilər, işi artıq
 Anlayınca ona dedi Tapdıq:

“Burda hər yer zülümlə həp dolmuş,
 Şəhəri, kəndi qanla yoğrulmuş,
 Hara gülşən deyə ayaq bassan,
 Yoxsul olsan, sənə olar zindan.
 Bu göy altında fitnələr vardır,
 Bilsən, eyvah, bir nələrdə vardır...
 O şəhər də səni əzib yeyəcək,
 Bir quduz qurd dişiyə çeynəyəcək...”

* * *

Anladırkən bu sözləri Məmişə,
 Gəldi Tapdıqla bir kişi görüşə.
 Dedi: – Tapdıq, uğurlar olsun, sən
 Büsbütün bixəbərsən aləmdən.
 Şəhəri almış iztirab, qorxu,
 Bu gecə xan görüb qəribə yuxu.
 Görmüş o, qurd yağır yerə göydən,
 Ona zindan olub saray, gülşən.
 Carçı anladı xalqa bu yuxunu,
 Dedi: “Hər kimsə doğru yozsa bunu,
 Xan ona xələt iltifat edəcək,
 Yozanın baxtı burda işləyəcək”.
 Tapdığın gözləri dikildi yerə,
 Dedi: “Dönsün görüm aşı zəhərə!
 Nə qədər ölkədə o Qurd xan var,
 Ona göydən donuz da, qurd da yağar.
 Qurdumuz azmıdır, nədir qorxu?”

Bizi qorxutmasın gərək bu yuxu”.
Kişi bir az sözə davam etdi:
“Yolçu yolda gərək”, – deyə getdi.
O gedincə Məmiş də tez durdu,
Tapdıq ondan gülə-gülə sordu:
“Yozmaq istəmirsən xana yuxunu?”
“İstərəm, istərəm, tez anlat onu”.
“Yuxunu get şəhərdə yoz o xana,
Əvəzində əgər nə versə sana,
Yarısı yoxsula, dula çatacaq.
Kəndə döndükdə haqqı ver ancaq!”
Razı oldu Məmiş onun sözünə,
Gözünü dikdi Tapdığın gözünə.
Dedi Tapdıq: “Şəhərdə meydana get!
Toplanış orda olmasa, xana get,
Söylə ki, gəlmişəm yozam yuxunu.
Yozmağa razılıq verərsə, onu
Al sarayındakı çiçəkli bağa,
Bax göyə, bax suya, boranı dağa,
Yuxunu sonra böylə yoz: – Ay xan!
Yetişib çox qərribə bir dövrən,
Hamı dönmüş quduz və ac qurda;
Düşəcəkdir qanlı fitnə bu yurda.
Kimsə haqqı, nahaqqı bilməyəcək,
Özgənin haqqını alıb yeyəcək.
Sən ki xansan, düşün bu dərdə çara,
Düşməsin ölkə, el düyümlü dara.
Elə ki eşitdi Məmiş bu sözü,

Sevincdən heyrətlə açıldı gözü.
Tez qalxıb ayrıldı qoca Tapdıqdan,
Düşündü: “Dərdimə tapmışam dərman.
Həm bəxşiş alaram, daşar dövlətim,
Həm də xalq içində artar hörmətim”.
Dağlardan enərək iti addımla
Məmiş üzün tutdu geniş bir yola.
Uzaqdan çən kimi göründü şəhər.
Məmişin fikrində, kim bilir, nələr? –
Tələsik şəhərə girdiyi zaman
Gördü ki, dolmuşdur xalq ilə meydan,
Xan kürsü başında ayaqda durmuş,
Xalq isə meydanda boynunu burmuş,
Diqqətlə, heyrətlə xanı dinləyir.
Xan xalqa üzünü tutaraq deyir:
– Bir yuxu görmüşəm, olduqca ağır;
Gördüm ki, göylərdən yerə qurd yağır...
Kim yozsa yuxumu, alacaq xələt,
Başından aşacaq onun var, dövlət.
Çıxmadı yuxunu yozan bir nəfər,
Xanın üz-gözünü bürüdü kədər.
Çırpındı Məmişin birdən ürəyi,
Gözündə parladı bütün diləyi,
Yerindən bağırdı: – Xan, yozaram mən.
Yalnız bir şərtim var, ricam var səndən:
Yuxunu təklikdə gərəkdir yozmaq;
Bir sən ol o yerdə, bir də mən ancaq...
Xan ilə mindilər köhlən atlara,

Yerlərin bağırını hey yara-yara
 Uçdular... qarşıda göründü saray.
 Qapıda əsgərlər vurmuşdu alay.
 Saraya çatınca endilər atdan,
 Girdilər bir bağa, yaşıldı hər yan.
 Gül gülü çağırır, bülbül bülbülü,
 Görsə bu büsatı, dirilər ölü.
 Qərənfil qolunu açmış nərgisə,
 Bağçada bülbüllər vermiş səs-səsə.
 Sularda yuyunur yaşılbaş sona,
 Onlara keşikçi kəsilmiş durna.
 Hər yandan açılmış yaşıl xiyaban.
 Yanından çay axır, şırıltısından
 Partlayır qönçənin incə ürəyi,
 Köməyə çağırır o kəpənəyi.
 Çiçəklər sığınır incə yarpağa,
 Sərinlik yayılır bu gözəl bağa.
 Məmiş bu lövhəni görüncə daldı,
 Heyrətdən ağzı da açıla qaldı.
 Xan dedi: – Durma sən, güclüdür dərdim,
 Bilsən bu yuxudan mən nələr dərdim?!
 Gecələr gözümə girməyir yuxu,
 Qəlbimə soxulmuş həyəcan, qorxu!
 Yoz görüm, bu qurdun mənası nədir?
 Andıqca vücudum zağ-zağ titrəyir.
 Məmiş tez dönərək baxdı sol, sağa.
 Göz dikdi qarşıda ucalan dağa.
 Dedi: – Xan, bu yuxun doğru yuxudur,

Gələcək məni də yaman qorxudur.
 Dəyişmiş insanlar, dəyişmiş zaman,
 Ac qurda dönmüşdür bir para insan.
 Əlinə zor ilə keçirir sərvət,
 Talayır, gücsüzdə qalmayır taqət.
 Haqq, nahaq tanımaz bir para insan,
 Yetişmiş yuxuda gördüyün dövrən.
 İndidən bir çarə düşün sən buna.
 Məmişin sözləri xoş gəldi xana.
 Adını, sanını, kəndini sordu,
 Dağıldı kədəri, yerindən durdu,
 Məmişə verdi bir at ilə xələt,
 Yedirdi, içirdi, göstərdi hörmət.
 Bir kisə qızıl da uzatdı ona,
 Dedi: – Al, götür, get, dua et xana.
 Xələti geyindi, sıçradı ata,
 Atıldı Məmiş bir başqa həyata.
 Atının ayağı dəymirdi yerə,
 Oradan çaparaq gəldi şəhərə.
 Qiymətli bəxşislər aldı evinə.
 Sevinclər içində döndü kəndinə.
 Dərədən keçərkən Tapdığı andı,
 Tamahkar gözləri məşəltək yandı,
 Dedi: “Bu Tapdıq da dərd oldu mənə.
 Mən qızıl qazandım, bundan ona nə?..
 Taleyim günlərdən bir gündür seçmiş,
 Əlimə bir kisə qızıldır keçmiş;

Üstümə qurd deyil, od yağsa, yenə
Qızıldan vermərəm bu kənd əhlinə”.
Dərədən ötüşdü Tapdıq görmədən,
Kəndinə çatınca oldu üzü şən.
Kəndə tez səs düşdü: “Ac, yoxsul Məmiş
Şəhərdən başqa bir büsatla gəlmiş.
Xan ona göstərmiş hörmət və şəfqət,
Həm qızıl vermişdir, həm at, həm xələt”.
Varlandı, Məmişin iti uladı,
Döndü bir ac qurda, xalqı daladı.

IV

Bir neçə il keçdi bundan,
Yenə gördü xan yuxu.
Qalxdı sərsəmtək yuxudan,
Qəlbinə girdi qorxu.

Car çəkirdi küçələrdə,
Xəbər getdi Məmişə.
Xalq yenidən düşdü dərdə,
Heyrət etdi bu işə.

Köhlən at mindi Məmiş,
Şəhər deyə yol aldı.
Dedi: “Yaman oldu bu iş,
Ağ günüm nə qaraldı!

Məmiş hara, yuxu hara?
Bunu bilməz bir insan!
Yaman gündə düşdüm dara,
Yozmasam, öldürər xan.

Tapdığı da küsdürdüm bax
Boş yerə mən özümdən.
Vəd eylədim, vermədim haqq,
Döndüm mən öz sözümdən.

O da mənə oldu düşmən,
Daha yozmaz yuxunu.
Qorxusundan ölsəydi xan,
Atardım bu qorxunu”.

Bu fikirlə çapdı atı,
Endi sulu dəreyə...
Qırıldı sanki qanadı,
Tapdıq görməsin deyə.

Sovuşub getmək istərkən
Tapdıq onu çağırdı:
– Görüşməmiş bu dərədən
Keçmə! – deyə bağırdı.

Məmiş atı tez qaytardı,
Salam verdi Tapdığa.
Onu acı duyğu sardı,
Əl atdı bir budağa.

Tapdıq ona: – Qırma! – dedi.
– Qırmaq zalım işidir.
Hər kim qansız çörək yedi,
Bax o, igid kişidir!

Yolçulardan eşitdim mən,
Yenə yuxu görmüş xan.
Görmüş qılinc yağır göydən,
Almış onu həyəcan.

Get yuxunu böylə yoz: xan,
Bu bir dövrandır, keçər;
Yetişmiş öylə bir zaman,
İnsanlar insan biçər.

Düşər vəhşi heyvan kimi
Bir-birinin canına;
Hamı bir ac pələng kimi
Susar insan qanına.

Sən ki xansan, düşün çara,
Bir tədbir gör indidən.
Ta düşməsin ellər dara,
Bu xüsusda düşün sən.

Xan nə versə sənə, ancaq
Yarısını ver elə.
Öz sözündən dönmə, qoçaq,
Haydı, get, gülə-gülə!

Məmiş şərtə razı oldu,
Şəhərə getdi yenə;
Qəlbi sevinc ilə doldu,
Məhmiz vurdu köhlənə.

Qoca köhlən coşub-daşır
Dərələrdən sel kimi,
Köpüklənir, uçur, aşır
Tərələrdən yel kimi.

Sanki yeldən qanad almış,
Uçub, batıb qan-tərə.
Günortaya bir az qalmış
Çatdı haman şəhərə.

Məmiş gördü dolmuş meydan,
Xalq dəymiş bir-birinə.
Durmuş taxtın üstündə xan,
Yuxu söyləyir yenə.

Hamı dəydi bir-birinə
Ki, bu yaman yuxudur.
Çıxmadı bir yozan yenə,
Xan fikirdən qan udur.

Məmiş çatdı tez haraya...
Köhlən atı mindilər.
Çatdılar onlar saraya,
Orda atdan endilər.

Tapdıgın dediyi kimi
Məmiş yozdu yuxunu.
Xan sevindi, nəşələndi,
Bürüdü şadlıq onu.

Xan əmr etdi, Məmiş bəyə
Gətirdilər pay, xələt.
Bir qılınc asdı boynuna,
Bir kənd etdi mərhəmət.

– Bu da xərlək olsun hələ...
Qızıl verdi bir çuval.
– Apar kənddə bol-bol xərlək,
Sənə halaldır, halal.

Xələtini tez geyindi,
Qılınc asdı belinə.
Məmiş qızıla sevindi,
Üz qoydu öz evinə.

Qoca köhlən xırda-xırda
Yorğalayıb coşurdu;
Eniş-yoxuşlu yollarda
Dərə, təpə aşırıldı.

Qarşısına çıxdı dərə,
Tapdıq düşdü yadına.

Duman çökdü o gözlərə,
Məhmiz vurdu atına.

Dedi: “Məndən nə istəyir,
Görüm yox olsun onu!
Qızıldır bu, deyil dəmir,
Necə verim mən bunu?”

Görməməkçin onu bir də
Birdəfəlik öldürüm.
Məmiş dözməz belə dərədə,
Nə istəyir, bir görüm?..”

Qılıncını çəkdi qından,
Sürdü atı irəli.
Tapdıq çıxdı daxmasından,
Döndü geri şübhəli.

Məmiş atı bərk çaparaq,
Aldı onun üstünü.
Bağırıldı: – Ey, qoca axmaq!
Çatmış ömrün son günü...

Tapdıq geri dönər-dönməz
Məmiş qılınc endirdi.
Tapdıq ufuldadı, dinməz
Qaçdı daxmaya girdi.

Qılınıc onun ayağında
Açdı dərin bir yara.
Məmiş döndü ovlağına
Yolları yara-yara.

Bu at, sərvət, bəylik, xələt
Dəyişdirdi Məmişi.
Bu ehtişam, bu rəyasət
Unutdurdu keçmişi.

Varlandıqca bu görməmiş
Qan yağdırdı ölkəyə.
İndi o bir xan kəsilmiş,
Xalq dönmiş bir kölgəyə.

Kəsir, biçir o, xan kimi,
Yoxsulları talayır.
Bir yırtıcı heyvan kimi
Gözü qandan doymayır.

Hər gün yeni qara xəbər
Gəldi azğın Məmişdən.
Tapdığa üz verdi kədər,
Qeyzə gəldi bu işdən.

Dedi: "Elim gücsüz deyil,
Mən də onun oğluyam.
Qoca qəlbim öcsüz deyil,
Yanar od, daşqın suyam!

O ki vurur xalqa yara,
Elə bir dağ çəkərəm,
Dərdinə heç tapmaz çara,
Dik başını əyərəm!"

V

Keçdi il, keçdi ay,
Atladı zaman.
Mürgülərkən saray
Yuxu gördü xan.

Gördü ki, göylərdən
Qoyundur yağır,
Bir qadın çox şən-şən
Onları sağır.

Ayıldı yuxudan,
Gördü səhərdir,
Çəkilir çən, duman,
Xoruz ban verir.

Qanıçən hiyləgər
Düşdü təşvişə,
Bağırdı: – Tez xəbər
Getsin Məmişə...

Çəkirdi yenə car,
Bildirdi işi.

Çıxmadı bəxtiyar
Yozan bir kişi.

Çatınca Məmişə
Bu yeni xəbər,
Düşdü çox təşvişə,
Onu basdı tər.

“Oyanıb hər gecə
Görəcəm yuxu,
Nəşəyə, sevincə
Qatacaq qorxu.

Yozmasam, hörmətim,
Başım gedəcək;
Dövlətim, şöhrətim,
Aşım gedəcək.

Bir Tapdıq bu işə
Edərdi çara.
Əl tutmaz Məmişə
Düşsə də dara”.

Yenə də o köhlən
Kükürəyib coşdu,
Dərədən, tərədən
Sel təki aşdı.

Dərəni keçəndə
Ata bağırdı.
Bu dəfə də Tapdıq
Onu çağırırdı.

Od düşdü canına,
Qaytardı atı.
Qırıldı, yanına
Düşdü qanadı.

Tapdığa yanaşdı
Qəlbində nələr!..
İçində qaynaşdı
Sıxıntı, kədər.

Axsaya-axsaya
Qoca yan aldı.
Məmişə bu dünya,
Söz yox, daraldı.

Onunla üz-üzə
Gəlinə Tapdıq
Başladı tez sözə,
Dedi: “Mən artıq

Almışam ki, xəbər
Yuxu görmüş xan,
Çılgıntək bu səhər
Qalxmış yuxudan.

Görmüşdür göylərdən
Qoyundur yağır,
Bir qadın çox şən-şən
Onları sağır.

Gedib sən şəhərə
Yoz bu yuxunu,
Eldən sən bir kərə
Qaldır qorxunu.

Xana get sən anlat,
Gələr bir zaman,
Dəyişər bu həyat,
Dəyişər dövrən.

İnsanlar həm sakit
Qoyuna dönər,
Dincələr həm mühit,
Haqsızlıq sönər...

Nə versə xan sənə,
Mənimlə bölüş.
Haydı, get yoluna,
Dönərkən görüş”.

“Hey!” – vurdu köhlənə,
Yelə döndü at.
Açdı yolda yenə
Məmiş bəy qanad.

Az getdi, üz getdi,
Aşdı dağ, dərə.
Çölləri düz getdi,
Çatdı şəhərə.

Gördü el toplanmış,
Qaynaşır meydan.
Taxtında dayanmış,
Yuxu söylər xan...

Dəydi bir-birinə,
Meydan çaxnaşdı.
Xalqın dərdi yenə
Başından aşdı.

Bir nəfər çıxmadı
Yuxunu yozan.
Məmişi aradı
Göziylə Qurd xan.

Uzaqdan görünəcə
Birdən bağırıldı.
“Gəl!” – deyib, sevincək
Onu çağırıldı.

Xan dedi: “Sınanmış,
Bilikli Məmiş!
Qəlbimi dərd almış,
Xəzanım gəlmiş.

Tez ol yoz, üzümdən
Çəkilsin çənlər.
Qızarmış gözümdən
Uçsun bu kədər”.

Xan ilə mindilər
Köhlən atlara,
Yerlərin bağırını
Hey yara-yara

Uçdular... Qarşıda
Göründü saray,
Qapıda əsgərlər
Vurmuşdu alay.

Saraya çatınca
Endilər atdan,
Girdilər bağçaya,
Yaşıldı hər yan...

Əvvəlcə duruxdu
Məmiş, bircə an
Baxdı ətrafına,
Söylədi: “Ey xan,

Gələcək bir zaman,
Güləcək həyat,
Dəyişəcək dövrən,
Gərdiş, kainat.

İnsanlar dönəcək
Sakit qoyuna,
Məmnun olacaqsan
Sən bu oyuna”.

Xanı razı saldı
Yenə də Məmiş,
Faydasız olmadı
Bu söz, bu gəliş.

Bir kisə qızıl da
Xan verdi ona.
Söylədi: “Al bunu,
Dua et xana”.

Baxışını aldı, şən
Mindi köhlənə...
Dərədən keçərkən
Saraldı yenə.

Düşündü: “Dünyanın
Üzü qaradır.
Bu namərd dövrənin
Yolu haradır?”

O gün ki elimdən
Ayrıldım artıq,
Hər yerdə əlimdən
Yapışdı Tapdıq.

Çatdırdı tükənməz
Vara, dövlətə.
Çatdırdı həm sönməz
Ada, hörmətə.

Yedim haqqını mən,
Həm vurdum yara.
Bu kirli əməldən
Üzümdür qara”.

Düşünüb beləcə,
“Ədalət” deyə
Məmiş bəy üz tutdu
Güllü dərəyə.

Tapdığın hörmətlə
Keyfini sordu.
Önündə şəfqətlə
Boynunu burdu.

Söylədi: “Düşərkən
Elə ki dərdə,
Dadıma çatdın sən,
A Tapdıq dədə.

Haqqını yedim mən,
Həm açdım yara,
Bu çirkin əməldən
Üzümdür qara.

Al bunu biryolluq,
Verirəm sənə.
Öz varım, o bolluq
Yetişər mənə.

Bağışla, ay dədə,
Haqsızlıq yarıdım.
Cavandım, bu yerdə
Yolumdan sapdım.

VI

Baxdı ona gülərək
Tapdıq dedi: – Ay oğul,
Mənə qızıl nə gərək,
Sənin olsun, çox sağ ol!

Mən zamanın hökmünü
Öyrənmək istəyirdim.
Hər zamanın gününü
Bir sınağım deyirdim.

Doğru çıxdı sınağım,
Aldanmadım bu işdə.
Hər bir dövrü dimağım
Sınadı sən Məmişdə.

Uyurdun hər zamana,
Versəydi hər nə buyruq.

Baş əyirdin dövrana,
O baş idi, sən quyruq.

Qurd ilində bir qurda
Dönüb haqqımı yedin.
Yağı kəsildin yurda,
“Mal yeyənindir”, – dedin.

Qılınc ilində kəsdin,
Doğradın bu ölkəni.
Acı yel kimi əsdin,
Yaraladın həm məni.

İndi qoyun ilidir,
Dönmüsən bir qoyuna.
Bu dil qoyun dilidir,
Sən də girdin bu dona.

Bu, qanundur, ay oğul,
Zaman hökmünü işlər.
Unutma, məhkum, yoxsul
Xalq da fürsəti gözlər.

Yozulmasaydı yuxu,
Qorxdum qəzəblənsin xan.
Düşsün canına qorxu,
Xalqa verdirsən ziyan.

Ona görə yozdum mən
Xan gördüyü yuxunu.
Yoxsa xan kim, sən kimsən?
Xalqımçın etdim bunu.

Get, xor baxma elimə,
Elim gücsüz deyildir.
Məmişlərə, xanlara,
Bil ki, öcsüz deyildir.

Elin öcu yamandır,
Qızdımı, qızar, sönməz!
El intiqam alandır,
Ölər, yolundan dönməz!

VII

Yurdumun vüqarlı qoca Tapdığı,
Dövranın içirdi sənə çox ağı.
Çalışdın, çarpışdın, çatmadı gücün,
Zalımı susdura bilmədi öcün.
Gömüldü torpağa zəkan, hünərin,
Qalmaqda torpağa zəkan, hünərin,
Qalmaqda yurdunda bircə əsərin.
Öyrəndim adını mən bir nağıldan,
Bağladım adına kiçik bir dastan.
Tanısın hər yerdə həm dost, həm yağdı,
Zəkali, sınaqlı qoca Tapdığı...

Fəqət o zamandan əsrlər keçmiş,
 Tarixim çox parlaq bir zaman seçmiş.
 Dəyişmiş cəmiyyət, dəyişmiş büsat,
 Yerində qurulmuş başqa kainat.
 Qalmamış qılınc, qurd dövründən əsər,
 O qoyun əsrindən verən yox xəbər.
 Kəndlinin, fəhlənin əlində hər iş,
 Nə bəydən qorxu var, nə xandan təşviş.
 Zülümdən dərəyə sığınan Tapdıq
 Bu dövrü, bu əsrə görmədi yazıq!..
 Baxdıqca bu yeni gün görmüş elə,
 Baxdıqca bağçamda açan hər gülə
 Sənətim, ilhamım açır qol-qanad,
 Önümdə parlayır gələcək həyat!

OVÇU MƏSTAN

Deyirlər, bir Məstan varmış,
 Aslan da ondan qorxarmış.
 Bir toppuzmuş hər pəncəsi,
 Poladdanmış qoç gövdəsi,
 Gözləri odlu şimşəkdi;
 Qəlbi qara daşdan bərkdi.
 Dişləri neştərdən iti,
 Baltadan, xəncərdən iti.
 Bilirdi ki, var qüvvəti,
 İstədi artsın şöhrəti.
 Pişiklərə ovçu Məstan
 Özünü elan etdi xan.

* * *

Məstan xan acmışdı yenə,
 Düşdü bir gün ov fikrinə.
 Bıqlarını bura-bura,
 Toz-torpağı yara-yara
 Düşdü çaxır anbarına,
 Diqqətlə baxdı hər yana.
 Bir küp yanında tələsik,
 Tez gizlənib çəkdi keşik.
 Çox keçmədi, yuvasından
 Atıldı bir zorba siçan.
 Doyunca içdi çaxırını,
 Açıldı birdən paxırını,

Dedi: "Kimdir ovçu Məstan?
Mənim qorxum yoxdur ondan!
İndi düşsəydi əlimə,
Keçirərdim çəngəlimə.
Əzib suyun çıxardardım,
Cəmdəyini parçalardım.
Düşmən görərdi gücümü,
Ondan alardım öcümü".
Məstan pəncəsini atdı,
Dişlərini qıcırdatdı,
Dərhal tutdu o siçanı,
Az qaldı ki, çıxsın canı.
Siçan durdu yalvarmağa:
"Rəhm et mənə, Məstan ağa!
Bir az şərab içdim, düzü,
Ağla sığmaz sərxoş sözü.
Hər nə dedim, tamam yalan,
Bağışla, keç günahımdan!"
Miyoldayıb dedi Məstan:
"Kim əl çəkər belə ovdan?"
Sonra caynağında tutdu,
Dişiyə çeynəyib uddu,
"Myo-myo" edə-edə
Oxtək atıldı həyətə.

* * *

Onu görüncə boz köpək
Gözlərində çaxdı şimşək.

Hürə-hürə saldı şivən,
Atıldı üstünə birdən.
Əldən verməyib fürsəti,
Məstan cırmaqladı iti.
Sonra da cəld qaça-qaça,
Tez dırmaşdı bir ağaca.
İt şöngədi quru yerdə,
Acığından düşdü dərdə.
Gözünü dikdi Məstana,
Bərkdən hürdü yana-yana.
Üst budaqda Məstan isə
Güldü bu yanıqlı səsə.
Birdən gördü ovçu Məstan,
Göydə qanad çalır tər lan.
Hazırlaşır cumsun ona,
Keçirsin öz caynağına.
Qorxu çökdü ürəyinə,
Elə bil ki bir top iynə
Birdən gözlərinə batdı.
Cəld özünü yerə atdı.
Elə ki o qalxdı yerdən,
İt üstünü aldı birdən;
Məstana bir pəncə atdı.
Düşmədi Məstan xan dara,
Oxtək atıldı anbara.
Düşdü yenə ov izinə.
Ancaq şimşəkli gözünə
Daha dəymədi bir siçan.

Acıqlandı ovçu Məstan,
 Dedi: "Nə qədər ki sağam,
 Siçanları qıracağam..."
 Söylərkən bu sözü Məstan
 Yuvada bir qoca siçan
 (Qocalmışdı; bir az kardı,
 Pişikdən də çox qorxardı)
 Tərsinə anladı sözü,
 Şadlıqdan parladı gözü.
 Toz-torpağı yara-yara
 Xəbər verdi siçanlara:
 "Müjdə gətirmişəm, Məstan
 Tökməyəcək bir daha qan.
 Dedi: "Nə qədər ki sağam,
 Siçanları qırmayacam".
 Öz işindən peşimandır;
 İndi dostumuz Məstandır".
 Siçanlar çox sevindilər,
 Gözlərindən uçdu kədər.
 Quruldu şadlıq məclisi,
 Gurladı musiqi səsi.
 Səsləndi dəf, kamança, tar,
 Əl qaldırıb oynadılar.
 Dəf götürüb oxuyan kim,
 Tar çalan kim, oynayan kim.
 Bağırdı bir siçan: "Gərək
 Bu dostluğu möhkəmlədək!
 Ürəkdən dost olduq deyə

Xonça tutaq Məstan bəyə".
 Hamı razı oldu buna;
 Xonça düzüldü yan-yana.
 Bişirdilər plov, dolma,
 Bozbaş, xəngəl və qovurma.
 Alma, armud, şaftalı, nar
 Çini qablara qoydular.
 Qalxdı yerdən yeddi siçan,
 Yeddi igid zor pəhləvan,
 Hər birisi bir xonçanı
 Qaldırıb qoydu başına.
 Bu ləzzətli xonçalarla
 Yeddi siçan düşdü yola.
 Az getdilər, üz getdilər,
 Dərə-tərə düz getdilər.
 Yetişdilər: "Salam!" – deyə
 Baş əydilər Məstan bəyə,
 Məstan bəyi heyrət aldı,
 Bu işlərə o mat qaldı.
 Dedi: "Neçə gündür acdım,
 Bir parça ətə möhtacdım.
 Ovum ayağıyla gəlmiş,
 Hardandır bu xeyirli iş?!"
 Məstan atdı pəncəsini,
 İri, zorba gövdəsini,
 Beş siçanı tutdu birdən,
 Ötürdü tez, oldu çox şən.
 Qaçdı ancaq iki siçan,
 Gözü yaşlı, ürəyi qan.

* * *

Əhvalatı o elçilər
 Siçanlara verdi xəbər.
 Hamı batdı qəmli yasa,
 Qan uddular kasa-kasa.
 Ağlaşdılar üç gün tamam,
 Yas tutdular səhər, axşam
 Ürəkləri yana-yana.
 Gəldilər xan sarayına.
 Öz taxtında Kəsəyən xan,
 Ətrafında əyan
 Əyləşib bütün söhbət edərkən
 Bir dəstə siçan, kəsəyən
 Gəlib ona baş endirdi,
 Ağlaya-ağlaya dedi:
 “Sənə qurban, Kəsəyən xan,
 Bizi qırır ovçu Məstan”.
 Bu xəbəri eşitcək xan
 Kəlləsinə sıçradı qan,
 Əmr elədi: “Hər ölkədən
 Gəlsin siçan və kəsəyən!
 Tülkü və qurd padşahından
 Aldı qılinc, süngü, qalxan.
 Toplandı bir böyük ordu,
 Xan çölündə alay vurdu.
 Əmr verdi: “Tez yürüşə,
 Məstan xan ilə döyüşə!”

* * *

Məstan xana çatdı xəbər,
 Tez topladı üç yüz əsgər.
 Hər əsgərə yaraq verdi,
 İti yeldən ayaq verdi.
 Göyə qalxdı tozlu torpaq,
 Dumanladı yaxın-uzaq.
 Kəsəyən xan durbin taxdı,
 O, tozlu yollara baxdı.
 Gördü hücum edir Məstan,
 Nərə çəkir acığından.
 Bildi işdən tutmuş xəbər,
 Toplamışdır çoxlu əsgər,
 Gəlir onunla döyüşə;
 Kəsəyən düşdü təşvişə.
 Xəndək qazdırdı hər yerdə,
 Üstünə çəkirdi pərdə.
 Qoşun ilə tutdu yolu,
 Möhkəmlətdi sağı, solu.
 Gəmini çəkdi körfəzə,
 Özü çəkildi mərkəzə.
 Təyyarələr göy üzündə,
 Uçur geniş çöl düzündə.
 Piyada girdi səngərə;
 Əmr etdi atlı əsgərə,
 Düzülsünlər iki yandan.
 Yanında bir çox pəhləvan,
 Ortaqlıqda özü durdu,

İgidlərlə meydan qurdu.
 Ordusuyla çatdı Məstan.
 Təbil çalındı hər yandan.
 Əmr verildi əsgərə,
 Atəş açsın birdən-birə.
 Guruldadı ağır toplar,
 Səs-küy saldı pulemyotlar.
 Hər yandan yaylım atəşi,
 Tüstü qaraldı günəşi,
 Gəmilər ağzını açdı,
 Dənizdən od-alov saçdı.
 Ordular gəldi üz-üzə,
 Tökülən qan çıxdı dizə.
 Tutulurdu səsdən qulaq,
 İnləyirdi yaxın, uzaq,
 Uzun sürdü qanlı savaş,
 Dilə gəldi dağ, dərə, daş.
 Günəş bağlı, axşam oldu,
 Vuruşanlar lap yoruldu.
 Tələfatı bilmək üçün,
 Bir az da dincəlmək üçün
 Hər iki düşmən əsgəri
 Xeyli çəkildilər geri.

* * *

Pişiklər: "Biz acıq", – deyə
 Dağıldılar çöl, meşəyə.
 Quşlara tutdular divan,

Qoymadılar onlarda can.
 Quşlar düşərək təşvişə,
 Qan ağlayırdı bu işə.
 Ac siçanlar, kəsəyənlər
 Tarlalara vurdu zərər.
 Sünbülləri dişləriylə
 Qırıb tökdü şələ-şələ.
 Kor qoydular tarlaları;
 Çəltik, arpa, buğda, darı
 Səpələnirdi torpağa.
 Ziyaçılar tıxa-tıxa
 Qoymadı bir dənli sünbül.
 Qana döndü görən könül.
 Onlar doyub çəkildilər,
 Yatmaq üçün əkildilər.

* * *

Dan ağardı, güldü səhər.
 Güldü çaylar, çöl, çəmənlər.
 Hər bir yorğun-argın yatan
 Baş qaldırdı tez yuxudan.
 At oynatdı, açdı meydan,
 Aldı: süngü, qılınç, qalxan.
 Bomba, qurşun yerdən-göydən
 Dolu kimi yağdı birdən.
 Cəmdək söykəndi cəmdəyə,
 Fəryad, şivən qalxdı göyə.
 Başladı bir qanlı savaş;

Daş üstündə qalmadı daş.
 Yerdən, göydən vəzni ağır
 Güllə, qurşun, bomba yağır.
 Sönmüşdü hər yerdə həyat,
 Açılmışdı qanlı büsat.
 Məstan xan göstərdi hünər;
 Əldən düşüb kəsəyənlər,
 Əsdi yarpaqtək qorxudan.
 Bunu duyub ovçu Məstan,
 Atı sürdü tez irəli,
 Ürəkləndirdi əsgəri.
 Bir nəbə çəkdi meydanda,
 Can qalmadı Siçan xanda,
 Düşməni geri çəkilərkən
 Əlli ovçu, Məstan birdən
 Düşdü dərin bir xəndəyə.
 Kəsəyəni xan: – Zəfər! – deyər
 Çaldırdı şənlik borusu.
 Ürəkləndi xan ordusu.
 Tutdu dərhal sağ, solu,
 Bağlandı düşmənin yolu.
 Siçanların üzü güldü,
 Muncuq kimi gözü güldü.
 Məstan xan tez çəkdi nəbə,
 Hay vurdu dərhal əsgərə:
 “Yerinizdə möhkəm durun!
 Hər yandan düşməni vurun!
 Qalmasın onlardan əsər!

Gərək bizim olsun zəfər!”
 Yenidən başlandı savaşı,
 Bədənlərdə qalmadı baş.
 Cəmdək söykəndi cəmdəyə,
 Fəryad, şivən qalxdı göyə.
 Yerdən, göydən ağır-ağır
 Bomba, qurşun, güllə yağır.
 Sönmüşdü hər yerdə həyat,
 Açılmışdı qanlı büsat.
 Uzun sürdü həmin savaşı,
 Dilə gəldi dağ, dərə, daş.
 Göy çəmənlər batdı qana,
 Ölüm çökdü hər bir yana.
 Meşə, tarla alovlanır,
 Ətrafı yandırır, yanır.
 Yangın keçir bağ-bostana,
 Ordan yayılır hər yana.
 Ancaq şəndi boz qarğalar,
 Göy üzündə hey qırıldar.
 “Yeməyə leş vardır”, – deyər
 Qonurlar qanlı cəmdəyə.
 Bu qan aşıqları ancaq
 Qırıldıdır, atılaraq
 Qonurdular leşdən-leşə,
 Şad idilər qanlı işə.
 Kəsəyəni xan ağayana
 Əmr etdi ovçu Məstana.
 Qılınc, süngü, daş vurdular,

Əldən salıb lap yordular.
Qollarını kəndir ilə
Bağlayıb atdılar çölə.
Güldü ona bir kəsəyəm:
“Qurtulmazsan əlimizdən!
Çırpınma, dartınma əbəs,
Yerindir bu möhkəm qəfəs”.

* * *

Öz ipəkli çadırından
Çıxdı səhər Kəsəyəm xan.
Fərman verdi başçılara:
“Düşmənimiz düşmüş tora.
Qurban verdik bax nə qədər!
Üstün gəldi bizim əsgər.
Bir qonaqlıq verin çöldə,
Dərd qalmasın könüllərdə”.
Bəzəndi çöl, çəmən, dərə,
Açıldı bir geniş süfrə.
Bu süfrədə nələr yoxdur!
Kəsəyəm xandan buyruqdur.
Elə ki məclis quruldu,
Süfrə yeməklərlə doldu,
Səs ucaldı: “Çəkil, çəkil!”
Çalındı tez şeypur, təbil.
Başında bir çox pəhləvan
Başa keçdi Kəsəyəm xan.
Siçanların üzü güldü,

Qara muncuq gözü güldü.
Ləzzətlə başlandı yemək.
Xan bağırdı: “Düşmən gərək
Asılsın dar ağacından!”
Səsinə səs verdi hər yan.
Çıxsın deyə bu gün canı,
Gətirməyə o Məstanı
Yüyürdü bir dəstə siçan,
Əllərində qılinc, qalxan.
Məstan əli, qolu bağlı,
Gözü dərdli, qəlbi dağlı
Gəldi süfrə ayağına.
Ürəyinin çırağına
Od düşmüşdü, hey yanırdı.
Zor, güc ilə dayanırdı.
Xan içmişdi, sərxoş idi,
Bir az da başı boş idi.
Baxdı ona gülə-gülə,
Sonra lovğa bir tövr ilə:
“Qollarını açın!” – dedi.
“Siz yanından qaçın!” – dedi.
Açıldı Məstanın qolu,
Tutuldu hər yandan yolu.
Xan əlində qılinc, qalxan
Məstana çatdığı zaman
Qılinc vurmaq istərəkən
Ovçu Məstan qalxdı yerdən.
Ov görmüş bir aslan kimi,

Gözü qızmış qaplan kimi
Miyoldayıb çəkdi nərə,
Atıldı o, birdən-birə,
Bir pəncədə boğdu xanı,
Kəsəyənin çıxdı canı.
Siçanlarda qalmadı can,
Qırdı, çatdı ovçu Məstan.
İtilədi tez dişini,
Boğdu birdən on beşini.
Qarşısına kim çıxırdı,
Pəncəsiylə tez yıxırdı.
İçlərinə düşdü qorxu,
Daş altına girdi çoxu.
Zor, güc ilə yerdə qalan
Pəncəsindən qurtardı can.
Bəzi girdi dar deşiyə,
Meydan qaldı qoç pişiyə.
Gülə-gülə baxdı dara;
Bığlarını bura-bura
Keçdi tez yuxarı başa,
Yanaşdı dolmaya, aş.
Yedi, içdi, sürdü dövrən,
Nə qoçaqmış ovçu Məstan!

SEHRLİ ÜZÜK

Zəlzələ bir çuxurdan
Atdı daşı, kəsəyi.
Üzə çıxdı bu zaman
Böyük bir at cəmdəyi.

Bu at qayrılmış misdən,
Üstü çıraqtək yanır:
Günəş işıq sərəkən
Min bir rəngə boyanır.

Çöldən çoban keçərkən.
Gördü çuxur parıldar.
İçində atdır misdən,
Böyründə bir deşik var.

Oldu bahar kimi şən,
Başdan aşdı sevinci.
Ata baxdı deşikdən,
Gördü oyuqdur içi.

Bu oyuqda bir adam
Yatır illərdən bəri.
Tükü, rəngi saf-sağlam,
Dəyişməmiş heç yeri.

Yatanın barmağında
Qiymətli bir üzük var.

İşıq düşən çağında
Günəş kimi parıldar.

Heyrət etdi gördüyü
Bu işlərə o çoban.
Çıxardı tez üzüyü
Yatanın barmağından.

Öz ovcuna qoyunca
Diqqətlə baxdı ona.
Xeyli baxıb doyunca
Taxdı öz barmağına.

Yenə axtardı çoban,
Bir şey tapmadı ancaq.
Ayrıldı o, mis atdan,
Çuxurdan oldu uzaq.

Tez sürüyə yanaşdı,
Səsi basdı çölləri.
Sevinci başdan aşdı,
Gözləyirdi səhəri.

Gecə olmuşdu yarı,
Çoban batmış sevincə.
Sayırdı ulduzları,
Göz yummadı o gecə.

Səhər oldu, dan sökdü,
Günəş qalxdı yuxudan,
Göydən aydınlıq tökdü.
Rəngə büründü hər yan.

Yaydı sürünü çölə,
Od düşmüşdü canına.
Yüyürdü gülə-gülə
Ağasının yanına.

Göstərsin bu üzüyü,
Bilsin nədir qiyməti,
Açsın ona gördüyü
Möcüzədən söhbəti.

Ağa gördü ki, çoban
Gəlir kefi bulaşmış,
Dedi: "Yoxsa, ay aman,
Sürüyə qurd daraşmış?"

Tez qoyundan quzudan
Əvvəlcə tutdu xəbər.
Cavab verirkən çoban
Sakit oldu birtəhər.

Ağa ilə bu zaman
Şirin söhbət edərkən
Birdən-birə o çoban
Yox olurdu gözündən.

Sonra yenə birazdan
Görünürdü gözüne.
Ağa bağırdı: “Çoban!
Oynama öz-özünə!

Birdən sən, ey oyunbaz,
Neçin gözdən itirsən?
Yenə keçməyir bir az,
Görünürsən yenidən?

Gözbağlıca oyunu
Oynayırsan mənimlə.
Doğru söylə, sən bunu
Hardan öyrəndin belə?

Hardan sənə bu cadu?
Hardan sənə bu əməl?
Sənə kimdən çatdı bu?
Durma, çoban, söylə, gəl!”

Ağanın dannağından
Dərin heyrətdə qaldı.
Bir az düşündü çoban,
Öz ağlından dərs aldı.

Bildi üzük qaşdır
Onu gözdən itirən.
Parıldayan daşdır
Bu istəyə yetirən.

Qaşını göstərəndə
İtir, yox olur gözdən.
Ovcunda gizlədəndə
Çıxır gizli pərdədən.

Elə ki tez öyrəndi
Bu gizli sirri çoban,
Bahar kimi şənləndi,
Çöldə etdi imtahan.

Gah otlayan ceyrana
Yanaşib yan alırdı;
Gah çatırdı aslana,
Birdən tora salırdı.

Bu gördüyü işlərdən
Çoban xeyli coşmuşdu.
Ürəkdən olmuşdu şən,
Üzüyə söz qoşmuşdu;

“Üzüyüm, ay üzüyüm,
Sənə yox tay, üzüyüm!
Məni gözdən tez itir,
Durma, haray, üzüyüm!”

Üzüyüm, can üzüyüm,
Dərdə dərman üzüyüm!
Məni qoy görsün hamı,
Sənə qurban, üzüyüm!”

Atdı daha dağ-daşı,
Gəldi elin içinə.
Ovcunda üzük qaşığı
Axdı selin içinə.

El qolunu açaraq
Çobanı qarşılıdı.
Xalqa oldu bir dayaq,
Dillərdə gəzdi adı.

Hər məzlumun, yoxsulun
Köməyinə gəlirdi.
Hər yetimin, hər dulun
Göz yaşını silirdi.

Mənəm-mənəm deyənlər
Bağrını etmişdi qan.
Xalqı basıb yeyənlər
Tük salırdı çobandan.

Söylədilər padşaha:
“Elə gəlmiş bir çoban.
– Çoban demə, əjdaha –
Yun qırxır hər aslandan.

Ovcunda bir cadu var,
Görünməyir gözlərə.
Gah gizli, gah aşikar
Ayaq basar hər yerə.

Zalım görsə hər yerdə,
Vurur onun boynunu.
Çoxunu salmış dərdə,
İşlədir bu oyunu”.

Şah eşitdi bu sözü,
Qəlbində qalxdı tufan.
Qığılıcı saçı gözü,
Başına sıçradı qan.

Atlandı o durmadan
Qəlbində kin və kədər.
Başında min pəhləvan,
Beş min də atlı əsgər.

Tutsun deyə çobanı
Dağlar, dərələr keçdi.
Yolda qarşı çıxanı
O, qanqal kimi biçdi.

Ölkəni basa-basa
Çatdı böyük bir kəndə.
El batdı dərdə, yasa,
Hər yandan düşdü bəndə.

O kəndi bir halqatək
Ortaya aldı ordu.
Şahın gözündə şimşək
Əsgərlərə buyurdu:

“Bu kənddir o çobana
Öz qoynunda yer verən.
Gərək boyansın qana
Mənə dirsək göstərən.

Qarışqa da bu gecə
Yol tapmasın qaçmağa.
Səhər şəfəq söküncə
Qoymayın göz açmağa.

Hücum edin dörd yandan,
Od vurun azğın kəndə.
Xalq ilə yansın çoban,
Düşsün odlu kəməndə.

Qoy hiyləgər bu cadu
Qırsın odlu kəməndi.
Qoy söndürsün bu odu,
Qurtarsın xalqı, kəndi”.

Şah çadırda yatmışdı,
Növbə çəkir qarovul.
Kənd matəmə batmışdı,
İnlər ana, qız, oğul.

Hər ürəkdə var qorxu,
Qıvrılır bir ilantək,
Gözlərə getməz yuxu,
İnlər ilanvuran tək.

Gecə qalxdı o çoban;
Kəndin belə çağında,
Çölə çıxdı bir yandan
Üzüyü barmağında.

Qılıncı bir əlində,
Bir əlində qalxanı,
O, intiqam çölündə
Əzsın azğın ilanı.

Tez çadıra yanaşdı,
Oyaqdı keşikçilər.
Dedi ki: “Kimdə vardır
Məndəki bu güc-hünər?”

“Elim yaşasın”, – deyə
Düyünlədi qaşını,
Yanaşdı növbətçiyə,
Vurdu birdən başını.

Qılınc şaqqırtısına
Şah diksinib oyandı.
Adam bağirtısına
Əldə qılınc dayandı.

Bunu görüncə çoban
Səbri tükəndi daha,
Əlində qılınc, qalxan
Birdən göründü şaha.

Şah itirdi özünü,
Mat-mat baxdı çobana,
Qorxu tutdu gözünü,
Rəngi döndü samana.

Bağırdı: “Ey, sən kimsən,
Necə girdin çadıra?
Qılıncı at əlindən,
Yoxsa vurdum, budur, a!..”

Cavab vermədi çoban,
Kinindən qaynayırdı.
Şaha baxırdı yan-yan,
Qılıncla oynayırdı.

Şahı almışdı qorxu:
“Nədir, düşmüş izimə?
Kimdir bu şeytan oğlu,
Oxtək batır gözümə”.

Qılıncını siyirdi,
Əl apardı qalxana.
Birdən-birə yüyürdü,
Hücüm etdi çobana.

Qılıncı endirirkən
Birdən yox oldu insan.
Şah diksindi bu işdən,
Bildi, budur o çoban.

Yalvardı o, göylərə,
Baxdı oyan-buyana.
Gözləri birdən-birə
Sataşdı o çobana.

Qaşlarını çataraq,
Əldə qılınc dururdu.
Kinli-kinli baxaraq,
Tez-tez kirpik vururdu.

Şah düşmüşdü qorxuya.
Ürəyini dərd aldı.
Gözlərində bu dünya
Gecə kimi qaraldı.

Təpmədi başqa çara,
Yenə hücum edərkən
Göynədi köhnə yara.
Çoban yox oldu gözdən.

Şah batmışdı qan-tərə,
Qorxusundan əsirdi.
Ayaq basıb hər yerə,
Çoban yolu kəsirdi.

Şah bilirdi: bu düşmən
Tökəcəkdir qanını.
Qurtuluş yox qılıncdan,
Alacaqdır canını.

Dedi: "Aman, tez söylə,
Nə istəyin var sənin?
Gəl dost olaq mənimlə,
Bu taxt, dövlət, var sənin".

Çoban dedi: "Yaramaz,
Çatmış daha əcəlin;
Köhnə düşmən dost olmaz,
Yaman olmuş əməlin.

Sən çox ucuz alırsan
Məhəbbəti, vicdanı.
Xalqıma canım qurban,
Eldən böyük şey hanı?!

Vətənimdir, elimdir
Mənim varım, dövlətim.
Bax bu daşqın selimdir
Qanım, canım, sərvətim.

Sən ölkəmi taladın,
Verdin amansız yelə.
Xalqı qana boyadın,
Rəhm etmədin bu elə.

Mənəm el oğlu çoban,
Çox ulama, ey bayquş!
Xalqımın bağıdır qan,
Sənə yoxdur qurtuluş!"

Bunu eşidincə şah
Titrədi yarpaq kimi.
Ürəyindən çəkdi ah,
Ağardı zanbaq kimi.

Daha durmadı çoban,
Atıldı birdən-birə.
Vurdu şahın boynundan,
Başını saldı yerə.

El bu işdən şən oldu,
Arzusu gülşən oldu;
Unutdu hər bir dərdi,
Meyvə dərdi, gül dərdi.

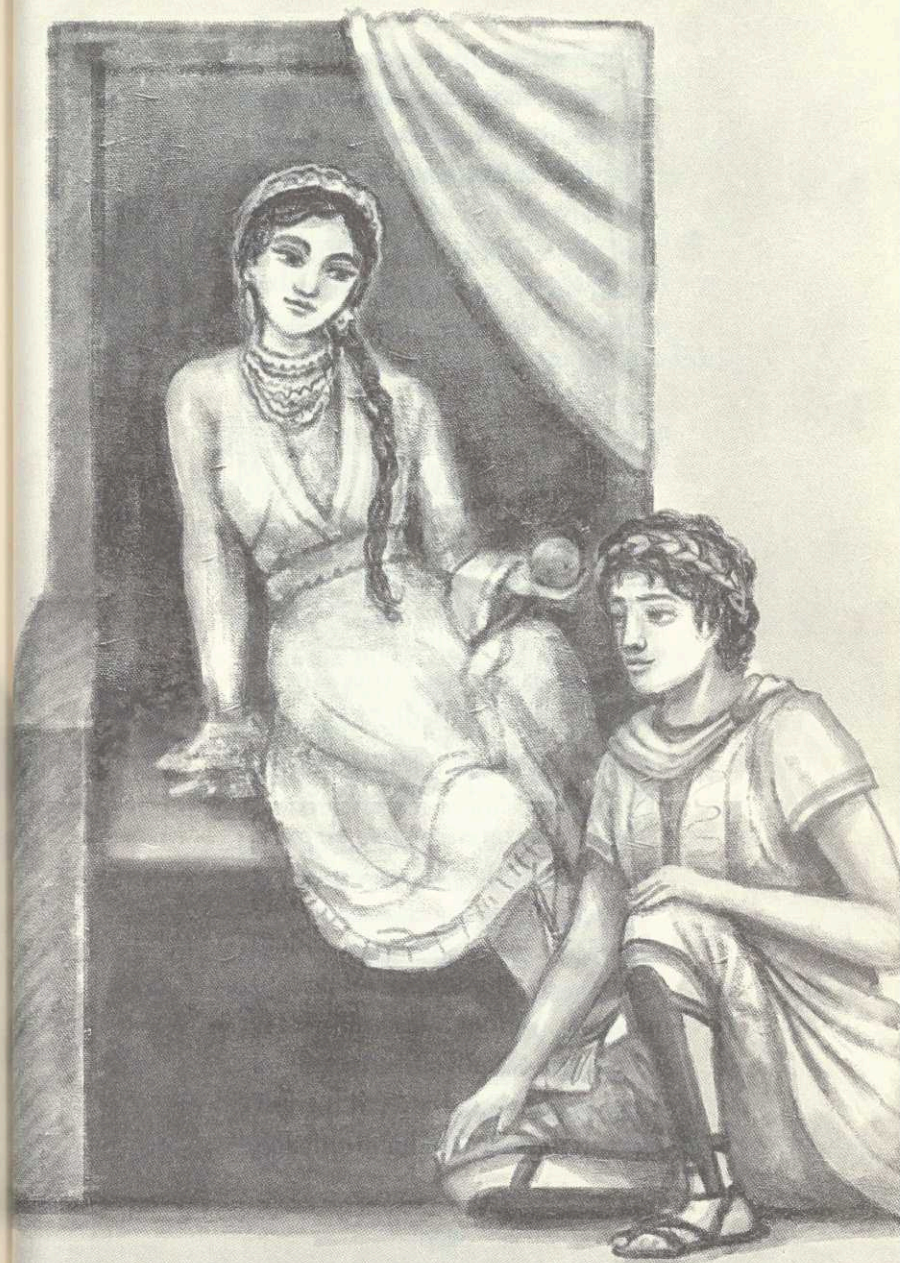
NÜŞABƏ

*Mövzusu Nizami Gəncəvinin
"Şərəfnamə" poemasından alınmışdır*

Yunanlı Filippin oğlu İsgəndər
Hər yana at sürdü, qazandı zəfər.
Fəth etdi Həbəşi, Hindi, İrani,
Fəth etmək istədi bütün dünyanı.
Oradan üz qoydu Azərbaycana,
Qəhrəman ordunu çəkdi Muğana.
Fatehin ürəyi olduqca şəndi,
Bərdəyə çatınca atından endi.
Tərtər sahilində çadır quruldu.
Hər tərəp yanında bayraq vuruldu.
Açdı o, çəməndə şənlik məclisi,
Bülbülə qarışdı xanəndə səsi.
O yerdə başladı istirahətə,
Daldı bir neçə gün eysə, işrətə.
Xoş olur gül-çiçək çağı ruzigar,
İnsana ruh verir sevimli bahar.
Güllərlə şənlənir hər çəmən, hər bağ.
Hər yaşıl qönçədə yanır yüz çıraq.
Nə qədər gözəldir, şəndir bu Bərdə!
Üstünə çəkilməmiş yamyaşıl pərdə.
Meşəsi, çəməni cənnətə bənzər,
O yaşıl ölkəni suvarır Tərtər.
Ucalır kəkliyin, turacın səsi.
Gözəldir söyüdü, sərvın kölgəsi.

Gözəllik yurdudur bu Azərbaycan,
Onda çox xəzinə gizləmiş dövrən.
Torpağı silinmiş qəmdən, kədərdən,
Nəğmələr içində dincəlir şən-şən.
Zəngin görəcəksən bu təbiəti,
Vardır aşib-daşan naz-neməti.
Bu gözəl yerləri dolanıb gəzsən,
Şənlikdən başqa bir əsər görməzsən.
İsgəndər o yerə çəkinəcə ordu
Bayraqlar başını göylərə vurdu.
Soruşdu: "Kimindir bu xoş seyrəngah?
Belə şən ölkəyə, deyin, kimdir şah?"
Dedilər: "Gördüyün bu yer, bu dövlət
Olmuşdur bir gözəl qadına qismət.
Qadındır kişidən ürəkli, qoçaq,
Dəniz incisindən təmiz və parlaq:
Tayı yox ağılda, adda və sanda,
Ölkəni becərir çətin zamanda.
Pərdə arxasında keçirir həyat,
Öz doğma yurdundan verir qol-qanad.
Sarayda ağıllı qadınları var,
Dövlət işlərini aparır onlar.
Mərmərdən şahənə vardır sarayı,
Yoxdur Yer üzündə heç onun tayı.
Büllurdan taxtı var, göyə vurur baş.
Üstünə rəngbərəng tökülmüş daş-qaş".
İsgəndər bu sözə heyrət edərək
Dedi: "Bu calalı mən görüm gərək!"

Paltarın dəyişdi, elçiyəm deyə
Nüşabə xatunu getdi görməyə.
İsgəndər sərhədə basınca ayaq
Keşikçi pəhləvan qadınlar bayaq
Aldılar üstünü: "Sən kimsən?" – deyə.
Sonrasa göstərib hörmət elçiyə,
Nüşabə xatuna verdilər xəbər
Ki, elçi göndərmiş fateh İsgəndər.
Nüşabə sarayı bəzədi artıq,
O gələn yollara vurdu yaraşlıq.
Durdu cərgə-cərgə qadın pəhləvan,
Əlində sıyırma qılınc və qalxan.
Padşahlıq təxtinə oturdu xoşhal,
Əlində ətirli, gözəl portağal,
Əmr etdi: "Şahların ayini üzrə
İsgəndər elçisi gəlsin hüzurə!"
İsgəndər saraya basınca ayaq
Titrətdi onu bu şövkət, təmtəraq.
O gözəl sarayda bir hikmət gördü,
Cənnətdən də gözəl bir cənnət gördü,
Düşündü: "Qadında siyasətə bax!
Qurduğu dövlətə, şan-şövkətə bax!"
O, dövlət, şövkətə oxudu əhsən.
Sonra Nüşabəyə yanaşdı həmən,
Söylədi: "Yunanlı böyük İsgəndər
Salamlar göndərir sizə, ey sərvar!
Deyir ki, nə üçün saymadın məni?
Saymadın ən uca başlar əyəni.

Hörmətə çox ad, san qazanmış adın.
 Nə üçün məni bəs qarşılamadın?
 Səndə heç yoxdurmu azca nəzakət?
 Qaniçən qılıncdan qorxmadın nədən?
 Yoxsa İsgəndəri aciz sandın sən?”
 Nüşabə baxınca tanıdı onu,
 Bildi bu oynanan gizli oyunu.
 Dedi: “Ey padşah, eşq olsun sənə!
 Elçilik edirsən özün-özünə.
 Məni cahil qadın sanma bu qədər,
 Gəl yalan söyləmə, sənsən İsgəndər!”
 Bu sözdən İsgəndər düşdü qorxuya,
 Gördü ki, tutmadı bu rəng, bu boya;
 Dedi: “Ey şövkətli, böyük hökmran!
 İsgəndər deyiləm, elçiyəm ondan.
 Mən hara, o fateh İsgəndər hara?
 O ovçu qartalı bənzətmə sara”.
 Nüşabə gülərək dedi: “Mənə bax,
 Günəşə palçıqdan vurursan suvaq”.
 Vəzirə əmr etdi: “Mənə bax, Gövhər!
 Şahlarla bəzənmiş ipəyi göstər!
 Qoy görsün ipəkdə öz surətini,
 Biliksiz bir qadın saymasın məni”.
 İsgəndər bu işdən düşdü qorxuya,
 Düşündü: “Düşmüşəm qərribə toya.
 İsgəndər olduğum olsa aşikar,
 Bu qadın başıma min oyun açar”.
 Şəkilli ipəyi gətirdi Gövhər.
 Nüşabə dedi: “Ey böyük İsgəndər!

Bunu tut əlində, diqqət ilə bax,
 Nədir bu İsgəndər şəkilli bucaq?
 Görüb surətini dondu bu işə,
 Ay kimi ağardı, düşdü təşvişə:
 “Nə üçün oynadım böylə oyunu?”
 Nüşabə pərişan görüncə onu
 Dedi: “Ey şövkətli, uca tacidar,
 Belə bir zamanda çərx oyun açar.
 Hörmətim var sənə, qorxma, bunu bil,
 Bu ev öz evindir, başqa ev deyil.
 Bu şəkli onunçün göstərdim ki, sən
 Mənim də şəklimi aydın görəsən.
 Kişiyə oxşaram, olsam da qadın,
 Hər işi bəllidir mənə dünyanın.
 Mən də bir aslanam, düşünsən bir az:
 Aslanın dişisi, erkəyi olmaz!
 Qara, sıx buludtək coşduğum zaman
 Sudan od saçaram, tüstüdən duman”.
 Əmr etdi: “Şahanə bir süfrə açın!
 Ortaya hər çeşid naz-nemət saçın!”
 Bir xonça düzüldü günəşdən parlaq;
 İçində dörd büllur kasa qoyaraq,
 Biri ləl, o biri qızılla dolmuş,
 Biri dürr, birinə yaqut qoyulmuş.
 Nüşabə dedi: “Ey böyük hökmran,
 Yeyin sevdiyiniz bu təamlardan”.
 Bu sözə gülərək dedi İsgəndər:
 “Ölçüsüz danışma, tökməyəsən tər.
 Mən ki kor deyiləm, gözlərim görür,
 Xonçaya düzülmüş almaz, yaqut, dürr.

Daşı da yeyərmə ağillı insan?
 Bu rəngi təbiət həzm etməz, inan!
 Öylə bir yemək ver, mədəmiz dolsun,
 Həvəslə ona əl uzatmaq olsun.
 Mədəyə yol tapmaz bu qatı daşlar”.
 Nüşabə gülərək dedi: “Tacidar,
 Eləsə yaramaz bu daşlar üçün
 Bu qədər çalışmaq, vuruşmaq nəçin?
 Çalış bu daşlardan açılısın yollar,
 Daşı daş üstünə qoymaq nə yarar”.
 Ağillı qadının bu sözlərindən
 Gülərək söylədi o poladbədən:
 “Doğru söyləyirsən, bu daş-qaş ilə
 Hər sərraf ancaq daş keçirir ələ.
 O zaman kəsərli olardı sözüün,
 Ənvəl bu daş-qaşdan qaçaydın özün.
 Xonçanda kasalar daş-qaşla daşır,
 Bu töhmət daha çox kimə yaraşır?..
 Bununla bərabər, diqqət edincə
 Sözlərin yerlidir, doğrudur, mənəcə”.
 Nüşabə əmr etdi: “Gülsün diləklər,
 Süfrəyə düzülün əlvən yeməklər!”
 Xidmətçi kənzilər qalxdı ayağa
 Şahanə bir süfrə hazırlamağa.
 Müxtəlif yeməklər axdı hər yandan,
 Süfrəyə xuruşlar gəldi al-əlvən.
 Qızlar ləyaqətlə hünər saçdılar,
 Məclisdə başqa bir büsat açdılar.
 Onlar məharətlə verdi səs-səsə,
 Oxuya-oxuya başladı rəqsə:

– Tərtər çayı, daşırısan,
 Sahilləri aşırısan;
 Bostanlarda, bağlarda
 Bizimlə oynayırsan.

Tərtər çayı, dalğan ağ,
 Suyun gümüşdən parlaq.
 Yol sal bizim bağçaya,
 Sən çal, biz də oynayaq.
 Tərtər çayı, gəl barı
 Bizim dəhnəyə sarı.
 Aç qoynunu yixansın
 Elin gözəl qızları.

İsgəndər qəlbindən sildi kədəri,
 Dedi: “Ey ölkənin parlaq ölkəri!
 Sizin bu diyarın çalğısı, rəqsi,
 Xüsusən qızların bu şaqraq səsi
 İnsanı başqa bir aləmə atır,
 Gözündə, qəlbində fərəh oyadır.
 Bilirəm, sizdə bir gözəl adət var,
 Bahara, atəşə böyük hörmət var.
 Həməl bürcündədir işıqlı günəş;
 İzin ver məclisdə parləsın atəş.
 Yeni il gələcək, canlansın şənlik,
 Coşsun hər ürəkdə duyğu və mənlik”.
 Nüşabə bu sözdən olaraq çox şən,
 Bəzəkli tovuztək qalxdı yerindən,
 Gözündə atəşli şimşəklər çaxdı,
 Şahanə əliylə bir atəş yaxdı.

İsgəndər dedi: “O parlaq günəşə,
Eşq olsun Nüşabə yaxan atəş!
Atəşdən yaranmış bütün kainat.
Atəşlə canlanır, nurlanır həyat”.
Sarayın qızları verdi səs-səsə,
Oxuya-oxuya başladı rəqsə:

– Bir qırmızı güldür atəş,
Bir dəstə sünbüldür atəş.
Bağdan dərilmiş lələdir,
İçilməz al piyalədir.
Bir xonçadır al günəşdən.
Həyat gəlir bu atəşdən.
Nə gözəldir şən nəğməsi,
Ruha nəşə verir səsi.
Bitincə oyunlar, gözəl nəğmələr
Yerindən qalxaraq, dedi İsgəndər:
“Çox sağ ol, günümüz xoş keçdi gerçək”.
Nüşabə hörmətlə dedi gülərək:
“İxtiyar sizindir, bizdə hər qonaq
Əzizdir, vəzifəm hörmətdir ancaq!”
Qonağı hörmətlə o yola saldı,
Ölkə bu hörmətdən salamat qaldı.
Ürəkdən dost oldu o, Nüşabəyə,
Utandı düşməntək qılinc çəkməyə,
Ordunu götürüb, Azərbaycandan
Sülh ilə qayıtdı, tökülmədi qan.

SULTAN SƏNCƏR VƏ QARI

Mövzusu Nizami Gəncəvinin

“Sirlər xəzinəsi” poemasından alınmışdır

Keçmişdə bir zalım padişah varmış,
Ölkəni zülm ilə çalıb-çaparmış.
Ərşə dayanıbmiş elin fəryadı;
Zalım padişahın Səncərmiş adı.
Oğrular, dağalar verib əl-ələ,
Daim zülm edirmiş ölkəyə, elə.
O şahın dövründə olan zülümdən
Belə bir rəvayət eşitmişəm mən:
Bir quldur var idi, adı Qaraqaş,
Hər zaman oğruya, əyriyə yoldaş.
Evləri çalardı, çapardı xəlvət:
İş bərkə düşəndə verərdi rüşvət.
Ölkənin arada qanı gedərdi,
Oğru bildiyini yenə edərdi.

Qaraqaş bir gecəyarısı gəldi,
Divarı küçədən külünglə dəldi,
Girdi bir kişinin evinə xəlvət,
Gördü evdə hamı yatmışdır rahət.
Ancaq səs eşidib, oyandı kişi;
Qaraqaş gördü ki, xarabdır işi,
Öldürdü kişini, qaçdı tez ordan.
Səs-küyə oyanıb hamı bu zaman,

Dəydi bir-birinə qız, arvad, uşaq...
 Köməyə yetişən olmadı ancaq...
 Küçəylə qaçanda darğa oğrunu
 Görərək, səs-ləyib saxladı onu.
 Dedi: "Ey Qaraqaş, bir dayan görək,
 Darğanın payını verəsən gərək!"
 Qaraqaş baxaraq oyan-buyana,
 Başından keçəni danışdı ona.
 Dedi ki: "Bir qana düşdüm bu gecə,
 Kişi tez oyandı evə girəndə,
 Qorxdum ki, bir xata törətsin sonu,
 Vurub bir bıçaqla öldürdüm onu...
 Sənlə bölüşmüşəm malı həmişə,
 Sən də kömək elə indi bu işə.
 Qoy batsın arada ölənün qanı..."
 Oğru dilə tutdu acgöz darğanı.
 Darğa da bir qədər susaraq durdu,
 Əliylə oğrunun çiyinə vurdu,
 Dedi: "Etdiyindən olma peşiman,
 Nə qədər mən varam, etsən hər nə qan,
 Kimsə xəbər tutmaz, arxayın ol sən;
 De görüm, bəs mənə nə verəcəksən?
 Dedi: "Mən bu dəfə hər nə gətirsəm,
 Sənindir. "Eləsə, dostum, çəkmə qəm".
 Qaraqaş ayrıldı dostu darğadan,
 Getdi öz evinə, görmədi ziyan.
 Darğa da dostunu qurtarsın deyər
 Əl atdı belə bir çirkin hiyləyə:

O yerdə çox düşkün bir qarı vardı,
 Yoxsuldu, min zəhmət ilə yaşardı.
 Darğa bu qarının evinə gəldi,
 Qarını bərk döydü, səsi yüksəldi:
 "Tez ol, aç qarını, həyasız qarı,
 O ağ saçlarından bir utan barı!.."
 Qarı qorxa-qorxa açdı qarını,
 Darğa söz deməyə qoymayıb onu,
 Xeyli döydü söydü, dedi: "Bilirik,
 Sənsən hər oğruya, əyriyə şərik...
 Bu gecə qonşunun evinə girən,
 Yataqda kişini vurub öldürən
 Kim olmuş? De görüm, cavab ver mənə!"
 "Xəbərim yox, vallah, nə deyim sənə?"
 "O zalım quldurla olmusan əlbir;
 Sənin bu evində tökülmüş tədbir..." –
 Deyərək qarını verdi divana,
 İki il saldırdı onu zindana.
 Qarı zindanlarda tökükdü qan, yaş;
 Çalır, çapır, quldur Qaraqaş.

* * *

İki il keçmişdi aradan; bir gün
 Zindandan çıxmışdı o qarı, ölgün,
 Yol ilə evinə sarı gedirkən
 Bir səs-küy eşitdi, dönəndə birdən
 Gördü ki, çalınır sinclər, təbillər,
 Keçir dəbdəbəylə padişah Səncər,

Qarı yol üstündə yerə uzandı,
Şah ona çatanda bir an dayandı.
Qarı yalvararaq, başladı sözə,
Dedi: "Ey padişah, ərzim var sizə...
Bil ki, az görmüşəm səndən mərhəmət.
Mənə ancaq zülüm olmuşdur qismət.
Bir sərxoş evimə soxuldu mənim,
Yumruqdan, tərpkdən şişdi bədənim.
Bu ağ saçlarımı o yola-yola
Başıma açdı min fitnə, min bəla.
Soruşdu: "Evində gecəyarısı
Kimi öldürdünüz? Ey şər qarısı!
Evimi axtardı qatiləm deyə,
Acı fəryadımı ucaltdı göyə.
Zülm aşmış həddini, hanı ədalət?
Bir sərxoş hər işə edir cəsərət.
Suçsuz bir qadını döyür, incidir,
Həm də ki adına qatilsən deyir.
Soyur bu ölkəni günorta çağı,
Seçməyir əyrini, doğrunu, sağı...
Dadıma çatmasan mənim, hökmran,
Səni bağışlamaz böyük Yaradan".
Beləcə dərdini söylədi bir-bir,
Gözlədi o, şahdan bu işə tədbir...
Şaha xoş gəlmədi onun sözləri,
Qəzəblə parladı qanlı gözləri.
Acıqlı bir səslə bağırdı bar-bar,
Əmr etdi, qarını ordan qovdular.

Çapdı tez atını saraya sarı,
Dalınca nifrətlə səsləndi qarı:
"Get, zalım, özünə layiqmiş darğan!
Get, zalım, sənə də qalmaz bu dövrən!
Taxtın da, tacın da olar tar-mar,
Dünyada ancaq bir pis adın qalar..."

ZALIM PADŞAH VƏ ƏKİNÇİ

O gündən ki insan oğlu
Bu dünyaya ayaq basmış,
Bəzi tutmuş doğru yolu,
Bəzi o haqq yoldan azmış.

Bəzi xeyrə olmuş yoldaş,
Ayrılmamış əsla ondan.
Yaxşılıqda işlətməmiş baş,
Adı dildə olmuş dastan.

Miskinlərə, düşkünlərə
Ağır gündə dayaq olmuş.
Yaramış hər xeyrə, şərə,
Yamanlıqdan uzaq olmuş.

Bəzisi də şərə uymuş,
Çapmış, çalmış insanları.
Xalqı yaman günə qoymuş,
Qırmış günahsız canları.

Haqq söyləyənlərə ağızlara
Yumruq, toppuz, qıfıl vürmüş.
Mən zillətlə çəkmiş dara,
İnsanlara qan qusdurmuş.

Yetimlərin göz yaşıyla
İşlətməmiş hər dəyirmanı,

Ah, fəryadın vəl daşıyla
Göyə sovurmuş xırmanı.

Belə zalım insanları
Az görməmiş qoca dövrən.
Hər əsrin öz sənətkarı
Qoşmuş onlara bir dastan.

Öz şəklini görsün onda
Qan qusduran o zalimlər.
Bilsin, həyat tarlasında
Kim nə əksə, onu biçər.

* * *

Bir zalım padşah varmış,
Kəsmək, qırmaqmiş adəti.
Qanla, qılıncla oynarmış,
Ac qurd imiş təbiəti.

Onun zülmündən qorxaraq
Xalq olmuşdu quru kölgə.
O yatdığı zaman ancaq
Dincələmiş bütün ölkə.

Anasının məməsindən
Əmldiyi süd zəhər imiş.
Uşaq ikən cin səsindən
Qonum-qonşu köçər imiş.

Bu ad, san, şöhrət düşkünü
Sığmaz imiş yerə, göyə.
Qansız keçməz imiş günü,
Dünyada mən varam deyə.

Xain adam qorxaq olur,
Şübhələnər hər bir şeydən.
Qəlbinə kin, qəzəb dolur,
Mənliyini düşünürkən.

Ona kim nə desə ondan,
İnanarmış sözlərinə.
Haqlı, haqsız tökərmiş qan,
Qan axarmış su yerinə.

Əmrinə baş əyməyəni
Sağ qoymayıb asdırardı.
Ona qarşı söz deyəni
Diri-diri basdırardı.

Paltarını dəyişərək
Gəzər hər kəndi, şəhəri.
Qurardı min hiylə, kələk,
Bilsin kimdir düşmənləri.

Kimi görsə, yana-yana
Padişahdan söz açardı.
“Ürəklər zülmündən qana
Dönmüş”, – deyə od saçardı.

Hamı təsdiq edib onu,
Deyərdilər: “Bu, doğrudur!
Olmazmı bu zülmün sonu,
Evlər yıxan yalnız budur!”

Bu sözləri eşidərkən
Dedi: “Sizdən çəkmərəm əl”.
Kin püskürən qəzəbindən
Qəlbi oldu qanlı məşəl.

Gözlərindən od saçaraq
Bu qudurmuş divə döndü.
Bir səs çıxarmadı ancaq,
O kin ilə evə döndü.

Yatağına girdi gecə,
Qəlbi ocaq kimi yandı.
O sözləri düşündükcə
Təndir kimi alovlandı.

Səhərə qalxdı yatağından,
Fərraşlara verdi əmir.
Düşmənlərim filan-filan,
Hüzuruma gəlsin bir-bir.

Kin püskürən baxışından
Saray dəydi bir-birinə.
Deyirdilər ki, bu xortdan
Zəhərli aqrəbdir yenə.

Taxta çıxıb verdi əmir:
“Saray geyinsin al-əlvan.
Könlüm qan rəngini sevir,
Qandır mənə dövlət quran.

Qansız yaşamaz dövlətim,
Batar qazandığım ad, san.
Sönər bu şan, bu şövkətim,
Ölkə olmuş mənə düşmən”.

Quruldu dar ağacları,
Cəllad, fərraş, bir çox əsgər
Düzüldülər halqavarı,
Əldə kaman, ox və xəncər.

Hazır oldu müqəssirlər,
Göruncə zalim padşah
Kin ilə saldı bir nəzər,
Dərindən çəkdi odlu ah.

Dedi: “Götürün bunları,
Asın acı dillərindən.
Məndən danışmasın barı,
Bəlkə, bir az dincəlim mən”.

Əli qılınc qəbzəsində
Asılmağa verdi əmir.
Kin inlədi ciyərində,
Onları asdırdı bir-bir.

Kini sönməmişdi yenə;
Gecə yatdı, səhər oldu.
Qəzəb doldu ürəyinə,
İlan kimi o qırıldı.

Paltarını dəyişərək
Gəzdi yenə kənd, şəhəri.
Qurdu min hiylə, min kələk,
Bilsin kimdir düşmənləri.

Yaz günüydü, göy üzünü
Bürümüşdü sıx buludlar.
Günəş arabir gözünü
Süzdürürdü xumar-xumar.

Ürəyində kin və fitnə
O padişah gəzə-gəzə
Yetişdi bir boz çəmənə,
Çıxdı ordan quraq düzə.

Gördü altmışlıq bir qoca
Tər tökərək zəhmət çəkir.
Ovcunda bir qədər buğda
Yeri işlədir, bərkidir.

Zalım yan aldı qocaya,
Dedi: “Mənə bax, ay kişi.
Bu zəhməti sevməz dünya,
Axmaq görər böylə işi.

Bu bir ovuc buğda, söylə,
Doyurarmı bir insanı?
Bundan bir şey gəlməz ələ,
Kotanın, ya belin hanı?

Kotansız bu boz çöllərə
Toxum səpib, zəhmət çəkmə.
Suyun yoxdursa, boş yerə,
Qoca, bu buğdanı əkmə.

Su ilə əkdik torpağı,
Ancaq nə məhsul aldıq biz?!
Zəhmət çəkdik biçin çağı,
Heçə getdi əkdiyimiz.

Göy xəsis, yer ondan betər –
Quraq yerdə toxum yanar.
Bax çatlamış bütün çöllər,
Səni görən axmaq sanar”.

Qoca dedi: “Ey sərdarım,
Su, kotana yox ehtiyac.
Barmağım bel, alın tərım
Suyumdur, qalmaram mən ac.

Hər bir toxumdan yüz məhsul
Almaqdayam mən hər zaman.
Dərdim yox, olsam da yoxsul,
Nəyə gərək su, ya kotan?

Çox zalımdır bu padişah,
Nə qədər ki sağdır hələ.
İldə bir göz yaşı, bu ah
Qoymaz yağış yağsın çölə.

Qənaət eylədim bir az
Gecələri etdik səhər.
Ölüm, zülüm çıxdıq yaza,
Yaşamaq lazım birtəhər.

İllər ağır keçir elə,
Qan ağlayır bütün hər yan.
Dövrən on il keçə belə,
Bu ölkədə qalmaz insan”.

Bu haqq sözlər o zalimin
Qəlbini neştərtək dəldi.
Sözlərində acıq və kin
Ac qurd kimi o çöməldi.

Baxdı qocanın üzünə,
Köksünü oynatdı bu ah!
Toxtaq verib öz-özünə
Evə döndü o padişah.

Yolda çatdı bir bulağa,
Hər tərəfi al-əlvan gül.
Yaşıl geymiş hər budağa
Qonmuşdu bir şeyda bülbül.

Bulaq şır-şır axıb gedir,
Şux bülbüllər ötür şən-şən.
Hər baxanı heyran edir
Bu sevimli yaşıl gülşən.

Oturdu dincəldi bir az,
Hiddətlə baxdı hər yana.
Dedi: "Göz baxdıqca doymaz.
Ölü ruhum gəldi cana.

Sarayımdan daha şəndir
Təbiətdə gözəlliklər!
Bu nə sevimli gülşəndir,
Silindi qəlbimdən kədər".

Bir az içdi sərin sudan,
Çiçəklərdən yaptı çələng.
Quşlar ağzında bir dastan
Keçmişdən açmışdı söhbət.

Onları bir az dinlədi,
Fərəh doldu ürəyinə.
Birdən dərinədən inlədi,
Dörd bir yana baxdı yenə.

O yerlərdə qaldı gözü,
Qəlbi ayrılmayırdan.
Sarılırdı günün üzü
Saraya döndüyü zaman.

Həsrət ilə o yerlərdən
Uzaqlaşdı yavaş-yavaş.
O zalimin qəlbiydi şən,
Təbiətə əymişdi baş.

Rahat yatdı o gecəni,
Yatağından qalxdı səhər.
Bəzəmişdi pəncərəni
Könül açan al şəfəqlər.

Yedi, içdi, qalxdı birdən,
Güvəndi yüksək baxtına.
Ürəyi çarparaq şən-şən
Oturdu qızıl taxtına.

Vəzir, vəkil, bütün əyan
Hüzurunda əl bağladı.
Kin, qüruru coşan zaman
O qocanı xatırladı.

Əmr verdi fərraşlara,
Qocanı tez gətirsinlər.
"Ürəyimə açır yara
Acı dilli bu düşmənlər".

Çox çəkmədi, o qocanı
Gətirdilər qolu bağlı.
O zalımın coşdu qanı,
Bağırdı: "Ey, miskin dağlı,

Səndə hardandır bu cürət?
Mənə deyirsən qaniçən.
Taxtına etməyir hörmət
Hər it-qurd, hər yoldan keçən”.

Hazır gəlmiş idi qoca,
Anlamışdı məsələni.
Onun fikrini duyunca
Geyindi tez ağ kəfəni.

Taxta bir az yaxın gəldi,
Kinli-kinli baxdı ona.
Səsi borutək yüksəldi,
Dedi qəlbi yana-yana:

“Mən demişəm bu sözləri,
Aşiq gördüyünü söylər.
Zalımın qəzəbi, əmri
Haqlı bir yoxsula neylər?

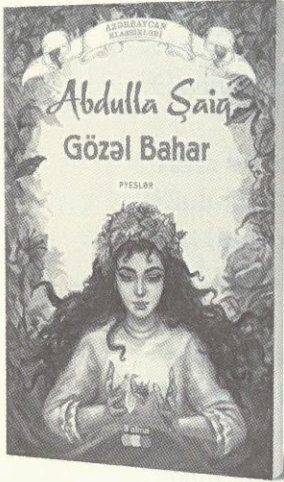
İnsan oğlu həqiqəti
Gərək görər, duya bilsin.
Həqarəti, ədavəti
Yer üzündən yox eyləsin.

Ümman kimi olmaq gərək;
Göltək coşub-daşmaq olmaz!
Ümmana min çay gələrək
Doldursa, o coşub-daşmaz.

Naz çəkmək, haqq söz anlamaq,
Bil, hər kəsin işi deyil.
Dərya olmaq, bulanmamaq
Zalimə xas sifət deyil!”

Qocanı çəkdilər dara
Ağ kəfənlə; bu qarnı ac
İstəmədi zalımlara
Öləndə də ola möhtac.

ABDULLA ŞAIQIN “3 ALMA”DA NƏŞR OLUNMUŞ KİTABLARI

TIQ-TIQ XANIM

Gəlin sizə, uşaqlar,
söyləyim bir hekayət:
Dozanqurdu edirdi
yalqızlıqdan şikayət.
Soğan qabıqlarından
bir çadra tikdi, şıq-şıq.
Fındıq qabıqlarından
çarıq geyindi, tıq-tıq.
Ətir vurdu başına,
bəzək verdi özünə;
Qara yaxdı qaşına,
sürmə çəkdi gözünə.
Naz ilə yavaş-yavaş,
yola düzəldi birbaş.
Çöl-çəmənə gəzirdi,
axtarırdı bir yoldaş...
Göy tərənin döşündə
oturmuşdu bir çoban.
Dedi: – A dozanqurdu,
hara gedirsən? Dayan!
Dozanqurdu çevirdi
qara, muncuq başını,
Acıqlanıb dayandı,
oynatdı göz-qaşını.
Dedi: – Ehey, ay çoban,
bir yaxşı aç gözünü,
Bax gör kiməm, anla bir
söylədiyin sözünü!
Mənə eldə-obada
Tıq-tıq xanım deyərlər.

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində şair, yazıçı, dramaturq, ədəbiyyatşünas, görkəmli maarif və mədəniyyət xadimi kimi tanınan Abdulla Şaiq Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının yaratıcılarından biri, milli uşaq teatrının banisidir. Ömrünü xalqın maariflənməsinə həsr edən yazıçı zəngin bir yaradıcılıq yolu keçərək ən çox uşaqlar və gənclər üçün yazıb-yaratmışdır ki, həmin əsərlər məktəblərdə indi də tədris edilir. **“Tıq-tıq xanım”** kitabında onun uşaqlar üçün yazdığı əsərləri – lirik şeirləri, mənzum nağılları və poemaları toplanıb.

“Abdulla Şaiq lirik nəsrimizin təməl daşını qoymuşdur,”

– Mehdi Hüseyn, Xalq yazıçısı

“Xalqını nəcib bir oğul qəlbi ilə sevən sənətkar öz xalqının ürəyində əbədi yaşayacaqdır,”

– Süleyman Rüstəm, Xalq şairi

“Azərbaycanda olan bu intibah dövrünün ən böyük qəhrəmanı sayılan Abdulla Şaiqin namı dünya durduqca tarixi-ədəbiyyatımızda baqi olacaq,”

– Şəfiqə Əfəndizadə, ədəbiyyatşünas alim

www.3alma.az

ISBN 978-9952-311-26-6

3 alma

9 789952 311266

www.teaspres.az